

politic'
ZATVORENIK

GODINA XIX. - OŽUJAK 2009. CIJENA 15 KN

BROJ **204**

- Titovi "plinski rudnici"** • **Mržnjom na Maticu hrvatsku** •
- Podrijetlo naslova "poglavnik"** • **Bonovi kao platežno sredstvo u logorima i zatvorima** • **Mesić: Ni Josip Perković ne može iz zemlje**
- **Dokumenti, sjećanja i svjedočenja**

VIII. SABOR U SJENI VIJESTI – TITO JE NAČET

Za nekoliko dana, nakon što pročitate ovaj broj našeg mjeseca, održat ćemo VIII. Sabor našega Društva. Budući je od osnivačke skupštine (7. veljače 1990.) prošlo devetnaest godina, prilika je da na Saboru proslavimo punoljetnost naše udruge.

U prvim godinama stasanja društva imali smo 12.000 članova i bili po brojnosti jedna veoma utjecajna udruga, čiji članovi su u vrijeme komunističkog režima pripremali «teren», kako bi mlađe generacije ostvarile u Domovinskom ratu naše snove.

Tijekom ovih dvadesetak godina, izgubili smo prirodnim završetkom života dvije trećine naših članova, te nas danas ima oko 4.000 i to u podmakloj životnoj dobi.

Vi se sjećate, da smo sa svakog od dosadašnjih Sabora slali poruke javnosti, koje su se ispočetka odnosile na položaj bivših političkih zatvorenika u društvu, a kasnije sve više, radi nezadovoljstva položajem Hrvatske u svijetu, i vođenjem državne politike.

Gledano iz današnje pozicije, proizlazi da već skoro dvadeset godina strepimo nad opstankom naše domovine, a objektivno je to trebalo biti samo u vrijeme rata. Pobjedom u Domovinskom ratu trebali smo se oslobođiti straha i posvetiti stvaranju sve bolje i bolje Hrvatske.

Međutim, prestankom ratne opasnosti kao da smo postupno i neprimjetno došli u kolonijalnu ovisnost različitih svjetskih sila bilo da se radi o moćnim državama ili korporacijama i finansijskim institucijama koje gospodare svijetom. Oni nam ne prijete puškom, služe se finijim i perfidnijim oružjem. Postali su gospodari naših banaka, najprofitabilnijih poduzeća i, što je najvažnije medija. Taj novi gazda zove se globalizacija, a čitav svijet postaje «globalno selo». Tek što smo stvorili vlastitu državu, prisiljeni smo na povlačenje pred globalno organiziranom ekonomijom, kulturom i politikom. Nameću nam se standardi u interesu jakih država i pojedinih centara moći. Dokida se bogatstvo svijeta u njegovoj različitosti, kojom može svijet obogatiti svaka mala država ili nacija.

Makar su nam poznate posljedice globalizacije nabrojiti će samo nekoliko, slabljenje nacionalne države, povećanje razlike između bogatih i siromašnih, uništavanje okoliša - mi nezaustavljivo srljamo u taj sustav, znajući da on prvenstveno koristi bogatima, a mi to sigurno nismo.

Pa kako naša sitna udruga na to nema nikakva utjecaja, posvetimo se svojoj temeljnoj zadaći: izboriti se za povijesnu istinu o stradanju hrvatskog naroda. A iznenada nam se u susjednoj Sloveniji stvorila prilika. Otvaranjem rudnika Sv. Barbara kod Laškog, za koji su svi naši članovi znali da skriva kosti žrtava pobijenih koncem svibnja 1945. godine, korak smo bliže našem cilju. Pogotovo nakon izjave dr. Janeza Stanovnika predsjednika slovenske boračke organizacije: »**Josip Broz Tito ne samo da je znao za likvidacije Hrvata na Križnom putu, nego je i zapovijedao tom operacijom**».

Mislim, da nakon ovog događaja ne će više biti potrebno organizirati sljedeći skup ispred Hrvatskoga narodnog kazališta za promjenu imena najljepšega zagrebačkog trga. U ovom slučaju Slovenci su pomogli nama i sebi samima u konačnom urušavanju simbola komunističkog režima na ovim našim prostorima. To je naša pobjeda i još jedan razlog više za proslavu na VIII. Saboru i Danu hrvatskih političkih zatvorenika 30. travnja u Šibeniku.

*Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika*

politički
ZATVORENIK
GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDSJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knezović

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn
Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti
***

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb
***

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.
***

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima
***

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/46 15 437
radnim danom od 9.00 do 13.00 sati.
***

ISSN 1331-4688
***

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn
***

<http://www.hdpz.t-com.hr>

ZAR VIŠE NISMO «SPREMNI NA SVAKU ŽRTVU»?

Tijekom šest godina na čelu vlade Republike Hrvatske, dr. Ivo Sanader vodio se geslom: «Hrvatska je spremna podnijeti svaku žrtvu za pristup Europskoj uniji». Pa smo se tako i ponašali: svakomu tko je to poželio, bez pravne osnove i sudskega naloga smo predali i onih nekoliko preostalih dokumenata o ustroju i djelovanju vojske i obavještajnih službi koje Mesić nije stigao ranije, ispod stola predati; bez ikakva oklijevanja i bez obzira na pravne instrumente pohapsili smo i izručili ono generala koji nisu htjeli posve dragovoljno o državnom trošku otploviti u Haag; ispričali smo se Srbiji; raspustili smo vojsku i drugome prepustili nadzor nad našim zračnim prostorom; odrekli smo se zaštićenoga ekološko-ribolovnog pojasa; ne svojatamo dijelove našega teritorija koji se nalazi pod stranom okupacijom (od istočne obale Dunava i južne obale Une, do Svetе Gere); spremamo se na ulicu baciti zaposlene u brodogradnji i sve one koji su povezani s tom industrijskom gradnjom; dok nezakonito pogodujemo srpskoj manjini, na svakom koraku ponizavamo hrvatske branitelje, hrvatske političke uznike i hrvatske naseljenike na područjima oslobođenima u *Bljesku* i *Oluji* («područjima od posebne državne skrbi»); nakon što smo uspješno obavili pripreme za konačnu *amputaciju* hrvatskog iseljeništva i Hrvata u Bosni i Hercegovini, daleko smo odmakli i u provedbi plana da ustavnim promjenama konačno odsjećemo tih nekoliko stotina tisuća toliko nam *nezgodnih* sunarodnjaka i usput, da se Vlasi ne dosjete, uklonimo zabranu regionalnog, (*zapadno*)*balkanskog* povezivanja.

Osim što smo ostali na vlasti (sa stanovitim opipljivim prednostima koje taj položaj nosi!), zauzvrat nismo dobili ništa. Nismo se ni politički ni kulturno afirmirali u Europi ni u svijetu (jer se za to hoće reda i zakonitosti, rada i pameti, a ne podvijanja repa i služenja), nismo baš na pragu ulaska u Europsku uniju, a prosječni je građanin Hrvatske sve siromašniji i sve frustriraniji. Socijalna sigurnost i osjećaj zadovoljstva sve su slabiji, a ako su hrvatski ekonomisti u ičemu suglasni, onda su suglasni u tome, da razlog takvomu dramatičnom stanju ne treba tražiti samo u izvanjskim uzrocima, odnosno u svjetskoj gospodarskoj krizi, nego prije svega u našoj nesposobnosti da izgradimo sustav u kojem će se, umjesto korupcionala, poštivati pravda, zakon i rad te promicati načelo da se valja pokrivati biljem kojega imamo.

I onda, kao grom iz vedra neba, na kongresu stranačke mladeži (sukladno navadi da se velike partiske poruke izriču u naizgled banalnim i nevažnim zgodama, što su prakticirali i Bakarić Mrvac i drug Tode Ćuruvija i drugi dragi nam drugovi), predsjednik je vlade «poručio» da Europska unija, krzmajući pred «slovenskom ucjenom» oko Savudrijske vale, pokazuje svoju «neprincipijelnost». No Hrvatska ne će pokleknuti i ne će svoj pristup Uniji kupovati teritorijem, pa makar se taj pristup odgodio unedogled.

Poruke – kako nas uči onaj stari politički vic – šalje onaj tko je daleko od svojih, a ne onaj tko im je blizu. Tako ni Sanaderova «poruka» nije poruka ni Bruxellesu, a ni Ljubljani koja je gurnuta u prvi plan kao instrument otežanja hrvatskog pristupa Europskoj uniji. Uostalom, da je predsjednik hrvatske vlade i sada politički na bruxelleskim koordinatama, pokazuje njegov posjet Srbiji, koji nije primarno u funkciji normalizacije odnosa dviju država (što načelno, nakon razrešenja niza spornih pitanja, valja priželjkat i podupirati), nego je u funkciji demonstracije hrvatske poslušnosti. Sanaderova poruka s kongresa stranačke mladeži je nešto drugo. Ona je doista poruka onima od kojih je predsjednik vlade poprilično daleko: hrvatskim biračima, odnosno onomu (velikom) dijelu biračkoga tijela, na čije glasove Hrvatska demokratska zajednica ima razloga aspirirati. Radi toga skoro i nema političkog analitičara koji Sanaderovu grožnju nije svrstao u predizborne izjave. No logika se ne smije zaustaviti na toj ocjeni, nego mora otici bar korak dalje. Ako, naime, Sanader tom prijetećom «euroskeptičnom» izjavom podilazi hrvatskim biračima, ne znači li to da su i ti birači većinom «euroskeptični»? A ako je tako, tko je onda u njihovo ime u Saboru i u vlasti svih ovih godina izražavao političku volju, tko je do ovogodišnjega kongresa mladeži HDZ-a zastupao njihove interese?

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

O POLITICI U HRVATA	3
<i>Davor DIJANOVIC</i>	
UPITNA EUROPSKA	
BUDUĆNOST	4
<i>Mario Marcos OSTOJIC</i>	
PRATES PRAVOMOĆNO OSUĐEN,	
JOSIP PERKOVIĆ U VICU	
PREDSJEDNIKA MESIĆA	8
ODE TITO PREKO ROMANIJE	11
<i>Josip - Ljubomir BRDAR</i>	
TITOVE "AKTIVNOSTI" OD 14.	
SVIBNJA DO 6. LIPNJA 1945.....	12
ZAHTJEV ZA EKSHUMACIJU	
GROBIŠTA SEP U GORNJEM	
HRAŠČANU.	16
<i>Franjo TALAN</i>	
MEDUNARODNI FESTIVAL MENE	
TEKEL: BORBA PROTIV	
TOTALITARIZMA.....	18
<i>mr. Renata KNEZOVIĆ &</i>	
<i>dr. sc. Darina BRUKKEROVÁ</i>	
ZATVORSKI/LOGORSKI NOVAC	
(BONOVI) U HRVATSKOJ U	
RAZDOBLJU "NARODNE	
DEMOKRACIJE" (1945. - 1951.) ...	26
<i>Dr. sc. Vladimir GEIGER</i>	
ČETNIČKO-KOMUNISTIČKI	
ZLOČINI 1941. NAD	
HRVATSKIM NARODOM I	
SVEĆENSTVOM (II.)	28
<i>Ivica KARAMATIC</i>	
PODRJETLO I ZNAČENJE	
POLITIČKOGA NASLOVA	
POGLAVNIK.....	31
<i>Ivan GABELICA</i>	
TRAGOM KOMUNISTIČKIH	
ZLOČINA: KAKO SU ZADARSKI	
KOMUNISTI UBILI DON EUGENA	
ŠUTRINA 1945.....	33
<i>Prof. Bruno ZORIC</i>	
RAVNE NA KOROŠKEM,	
MAJSKE NOĆI 1945.	34
<i>Dragoljub M. JOVANOVIĆ</i>	
MOJE USPOMENE NA ORUŽANE	
SNAGE NEZAVISNE DRŽAVE	
HRVATSKE (IV.)	39
<i>Josip Jozo SUTON</i>	
IZ HRVATSKE IZBJEGLIČKE	
KRONIKE:	40
<i>Anka RUKAVINA</i>	
HRVATSKA SE OPROSTILA OD	
PROF. DR. ZVONIMIRA BARTOLIĆA	
.....	41
<i>Franjo TALAN</i>	
IN THIS ISSUE	47
IN DIESEM HEFT	48

MATICA HRVATSKA KAO ŽRTVA GOVORA MRŽNJE

Malo je onih koji su zadovoljni djelovanjem Matice hrvatske od vremena njezine obnove do danas. Za kvaziberalne («ljevičarske») krugove ona je

previše tradicionalistička i stara, uostalom nezgodna i opasna već kao simbol. Za konzervativce i hrvatske nacionaliste trošma, uglavnom nespremna sudjelovati u obrani nacionalnih vrijednosti, gluha pred napastima tzv. globalizacije i previše otvorena pogubnom eksperimentiranju s nedomišljenim novotarijama, koje u sebi

prečesto kriju nadnacionalne i anacionalne motive. Višegodišnje lutanje *Vijenca*, bogišćevsko baljezanje nekih drugih njezinih publikacija, suvišno i nespretno upletanje Matičina autoriteta u pravopisna pitanja i slično, dovoljan su razlog za širenje ravnodušnosti prema sudbini te naše najstarije kulturne ustanove.

Nikad Matica u hrvatskoj povijesti nije tako malo značila u našem kulturnom životu kao posljednjih petnaestak godina, nikad nije tako malo utjecala na naše sudbine, i nikad palača na jednome od najljepših zagrebačkih trgova nije bila praznija (i ispraznija). Matica, koja je tridesetih godina XX. stoljeća duhovno pripremila stvaranje države, i koja je u doba Hrvatskog proljeća širila prostor slobode i revolucionirala duhove (opet nas kao narod pripremajući za preuzimanje odgovornosti za vlastitu sudbinu!), danas je institucija na margini našega društvenog i kulturnog života.

No, jedno je Maticu kritizirati, a drugo je obasipati je mržnjom i zazivati njezinu zabranu.

Zato je urednik *Glasa Koncila* posve u pravu, kad u brutalnom napadaju **Denisa Kuljiša** na Maticu u zagrebačkom *Globusu* («*Mrtvačku Maticu hrvatsku treba hitno ukinuti. Uvošteni gnjavatori koji su zasjeli na državnu kasu zavrijedili su da*

svi skupa dobiju nogom u dupe, a treba razjuriti i besposličare iz HAZU»), prepoznaje nešto više od objesna napada na nadutoga neznalice i konfabulatora, koji u izljevima mržnje i bijesa traži publicitet i osjećaj važnosti, liječeći tako kompleksne koji su tipični za nedoučena piskarala. U tom se napadaju krije zaziv onoga na što su se već jednom, bez presedana u povijesti, odlučili stvarni i duhovni očevi Kuljiševi: zaziv na zatvore, tamnice i linč. I zato je dramatično tužna

Novi Vjenac kao casus belli

činjenica da je – ne računajući službeni i služboliđni prosvjed Matičina tajnika, i reakciju u novome *Vijencu*, formalnomu casus belli, iz pera Slavcena Letice koji je kao dugogodišnji trbuhozborač *globusijade* nesumnjivo insajderski upućen u male tajne velikih majstora kuhinje – tek *Glas Koncila* suvislo odgovorio na taj Kuljišev izraz mržnje. Ostali šute.

A obnovljena je Matica suodgovorna za takvu našu tromost i ravnodušnost. I mi i ona žanjemo uglavnom ono što smo sami posijiali. I bilo bi vrijeme da se to shvati i na kutu njezine ulice i trga vladike Štroce... (T. J.)

KAKO «POŠTENA INTELIGENCIJA» PIŠE POVIJEST

Krajem veljače obilježena je dva deseta obljetnica prvoga javnog okupljanja dvadesetak ljudi koji su se u veljači 1989. založili za uvođenje višestrašnjača u tadašnjoj komunističkoj Jugoslaviji. Većina tih ljudi u idućim je mjesecima završila u Hrvatskome socijalno-liberalnom savezu (kasnije, do danas: stranci), a za sve njih je karakteristično – kako je upozorio **I. Z. Čičak**, da nitko više nije u tome stranačkom dresu. I ništa u tom okupljanju ne bi bilo sporno – čak ni to što im je, posve neražumno, uskraćena prigoda da se susretnu u istome prostoru u kojem su se našli 1989. – da u jednome dijelu medija nije vidljivo grčevito nastojanje da se upravo ta skupina (kojoj se onda pridru-

žuje i «poštena inteligencija» u liku **dr. Ive Goldsteina**) ne želi proglašiti i prvom i jedinom pravom oporborom komunističkom režimu.

U tom nastojanju naročito asistiraju ljudi iz vodstva EPH-ovskoga medijskog carstva, na čelu s **Davorom Butkovićem**. On je javnost izvolio izvjestiti

Utemeljitelji HSLS-a i predstavnici "poštene inteligencije"

da je **Slavko Goldstein**, tobožnji guru te skupine (na sličan način i u podjednakoj mjeri u kojoj je krajem šezdesetih, recimo, **Stanko Škare** bio guru kruga oko **Hrvatskoga književnog lista**), kad je kocka bačena, prvo nazvao upravo njega, Butkovića. Ta je zanimljiva pojedinost više nego rječita. No kako se sve to zbivalo u neka druga doba nego **Supekov** Kongres kulturnih radnika, prilično je jasno da će se nastojanje «prave oporbe» da povijest prepravi u svoju korist, pokazati jalovim. Većina njih je ostavila dovoljno jasne i duboke tragove o tome što su i kako mislili o Jugoslaviji i komunizmu onda, kad je doista trebalo hrabrosti da se bude oporborom... (L. M.)

O POLITICI U HRVATA

Malo je onih koji se ne će složiti s konstatacijom da je politika jedan od najprijavljivih poslova današnjice. Pogled na hrvatsku političku scenu daje jednu sumornu sliku, od koje se većini ljudi diže kosa na glavi. Pridjeve kojima građani opisuju i označuju svoje političare, bolje je ni ne spominjati. U očima običnog puka politika je postala sinonimom za legaliziranu pljačku, otimačinu i lopovluk. Prastara poslovica koja kaže da vlast kvari ljude (*Power tends to corrupt...*), točna je. Ali ni **Bernard Shaw** nije bio lud, kad je zborio da zapravo budale kvare vlast, ako je se domognu.

Hrvatska je školski primjer za to.

Formalno gledano, *ljevice i desnica* u Hrvatskoj postoje, ali je u praksi stvar ipak bitno drukčija. Razlike, doduše, postoje u vrijeme predizborne kampanje, no kad se zasjedne u fotelje, kad se ugrabi vlast, sva dojucerašnja obećanja i predizborni napjevi pokazuju se kao puke floskule kojima se maže oči «neupućenoga puka». Otegotna je okolnost što hrvatski narod uz to ima i vrlo slabo pamćenje, što dodatno omogućuje takvo politikantsko i opsjenarsko djelovanje. Umjesto da se detektiraju problemi i ponude konkretna rješenja za te probleme, domaćim je političarima milije uvijek i iznova svaljivati krivnju na svoje prethodnike. Takvom se retorikom služe i tzv. ljevičari i tzv. desničari.

Idejno i ideološki gledano, razlike među strankama još su manje. Privatni interesi, novac, moć, bogatstvo i medijska slava iznad su bilo kakve ideologije i općeg interesa. Važeća je jedino ideologija materijalizma, hedonizma i *foteljašnja*. Svetе dogme *e-unije*, globalizacije, liberalizacije i slobodnog tržišta nikomu se ne kritizira. A i svaki pokušaj njihova kritičkog sagledavanja percipira se kao politički suicid.

U takvoj situaciji, gdje razlika među strankama faktički nema, sve je veći broj

Piše:

Davor DIJANOVIĆ

politički apatičnih birača koji uopće ni ne izlaze na izbore, smatrajući «kako se ništa ne može promijeniti», dok i oni koji izlaze manje glasuju na temelju stranačkih programa, a više prema osobnim simpatijama. Percipiranje neke stranke kao, kako se to uobičajilo reći, «manjeg zla», postalo je temeljni kriterij za davanje glasa ovoj ili onoj političkoj stranci. Međutim, zlo je zlo bilo ono veliko ili malo, ono ne može

trebamo se zavaravati, i među običnim pukom sve je manje poštenja, a sve više dijametalno suprotnih «vrlina». Rad na crno, neplaćanje poreza, švercanje, muljanje, kupovanje ispita i diploma, izbjegavanje obveza itd., popularniji su športovi i od košarke i nogometa. «Nije bitno koliko znaš, nego koga znaš», jedna je od novijih izreka koju se može čuti u pučkome žargonu. Kriza o kojoj se danas toliko priča u svijetu jest ekonomski prirode, no ekonomija je tu tek sekundarna. Mnogo je veća i opasnija kriza moralna. Ekonomski deficit svakako je opasan, ali još je opasniji deficit poštenih i časnih ljudi.

Stvara se dojam da je egzistiranje na političkoj sceni moguće jedino uz istodobno gaženje osnovnih etičkih principa, vlastitog dostojaštva i temeljnih ljudskih vrijednosti. Političke stranke kao da su postale, figurativno govoreci, neka vrsta simfonijskog orkestra u kojem moraš svirati onako kako dirigent od tebe zahtijeva ili ćeš u trenu oka biti vani. Svaki politički individualizam i skretanje sa stranačke direktive strogo se kažnjavaju.

Govoreći o eventualnim promjenama, jasno je kako je potrebna promjena uopće političke klime i političke kulture. Ako su pošteni i časni ljudi marginalizirani, vrijeme je da ih se demarginalizira. To dakako predstavlja jedan veliki, težak zadatak, no od problema ne možemo i ne smijemo bježati, kad-tad će nas sustići. Račun, ako se odmah ne podmiri, doći će na naplatu s kamata. Podjela na lijeve i desne stranke ionako predstavlja povjesni anakronizam i postala je obično sredstvo manipulacije. Vrijeme je da umjesto te podjele konačno vidimo tko su oni koji su za Hrvatsku, a tko su oni koji su protiv nje. Da vidimo koji je to antihrvatski kukolj koji uništava hrvatsko žito.

Politika možda jest kurva, ali samo ako je kurve vode. •

H. Swoboda i I. Sanader: Odbrojavanje

donijeti ništa dobrog: zlo uvijek rezultira zlim. Vodeći se takvim kriterijem pri glasovanju, zapravo samo produljujemo postojeće stanje i stvaramo jedan začaranji krug političke korupcije, nemoralu i pljačke. A upravo tada nastaje plodno tlo za sitne politikante i kameleone, kojima je politika tek sredstvo za zadovoljavanje osobnih interesa i bolesnih ambicija, dok za politički altruirazm nikada nisu ni čuli.

Tragično, ali istinito, američki senator **Simon Cameron** kao da je bio u pravu, kad je rekao da je pošten političar onaj koji, kad je kupljen, ostaje kupljen.

No zapitajmo se: zaslužujemo li uopće bolju vlast i bolje političare? Nije li vlast samo preslika društva? Nije li vlast poštena onoliko koliko je pošten i narod? Ne

UPITNA EUROPSKA BUDUĆNOST

Politika Europske unije prema Hrvatskoj izazvala je veliko razočaranje hrvatskih fantasta prije godinu dana, kad je Vlada bila prisiljena odgoditi primjenu zaštićenoga ekološko-ribolovnog pojasa (ZERP) za zemlje članice pod prijetnjom blokade pregovora. Europska je unija, kao mnogo puta do tada, prisilila Hrvatsku da izabere između jednoga nacionalnog interesa i Europske unije. Vlada je izabrala Europsku uniju, a isto je učinila i oponicija, uz neuvjerljivu kritiku. Međutim, pregovori su ponovno blokirani, ovaj put od strane "priateljske" Slovenije, zbog neriješenih graničnih sporova.

Svejedno je radi li se o samostalnoj slovenskoj odluci ili je ona "potpomognuta" od strane nekih drugih članica Europske unije. Da razlog nije bio hrvatsko-slovenski granični spor, sigurno bi Europska unija našla neki drugi, kao na primjer nedovoljnu suradnju sa sudom u Haagu. Mit o Europskoj uniji u kojoj će se svi hrvatski problemi riješiti samim ulaskom, neistinit je kao i svaki drugi. Stvarnost je da ulazak u Europsku uniju zahtijeva žrtvovanje nacionalnih interesa bez jamstava da će Hrvatska, nakon što plati cijenu, dobiti ono što joj je "obećano".

Devetnaest godina nakon raspada Jugoslavije i sloma komunizma još uvijek nemamo stabilnu demokraciju i nedostaje nam demokratska politička kultura. Političke stranke nisu se uspjеле učvrstiti nakon pola stoljeća diktature. "Mali" čovjek nije niti osjetio blagodati gospodarskog napretka, a već čuti posljedice svjetske finansijske krize. Izvršnu vlast dijele predsjednik Republike i predsjednik Vlade, koji stalno dolaze u sukob. Korupcija je i dalje veliki problem. Pravo na javni nastup imaju uglavnom oni koji su bili dio diktatorske nomenklature ili pak njihovi nasljednici. Nedostaju političari od formata. Građansko društvo je samo parola onih koji su ga negirali dok su mogli. Stručnjaci napuštaju Hrvatsku u potrazi za boljim poslom. Dakle, upitna perspektiva članstva u EU nije donijela očekivanu stabilnost.

Tomu treba dodati razne regionalne inicijative, podređene interesima Europske unije ili njenim moćnim članicama, u kojima Hrvatska nije subjekt već objekt i stoga predmet raznih ucjena. Bitno je shvatiti da je Europska unija novo ime za

Piše:

Mario Marcos OSTOJIĆ

staru Zapadnu Europu, a ne Ujedinjena Europa kakvu priželjuju žrtve komunizma, koje su to bile jer ih je Zapadna Europa, i Zapad općenito, izdao. Bitno je shvatiti da na ovim temeljima nije moguća ni Ujedinjena Europa, niti može opstati Europska unija.

SAMO 29 POSTO GRADANA želi u EU

Prema istraživanju objavljenom u *Economistu*, 26% gradana je protiv, a 29% za ulazak u EU. Ostali su neopredijeljeni

Prema "Economistu", svega 29 posto Hrvata želi ulazak u EU

Politikom male mrkve i velike batine Europska unija slablji hrvatsku državnost i nameće gospodarske i političke sveze koje vraćaju povijest unatrag. Ta politika je počela u svibnju 1991., kada su predstavnici tadašnje Europske gospodarske zajednice nudili članstvo i novac Jugoslaviji, ako se održi. Iako se raspala, politika Europske unije je ostala ista za vrijeme srpske agresije i hrvatskoga obrambenog rata te se zaoštrela nakon što je Hrvatska zatražila prijam u Europsku uniju.

Danas Europska unija nudi Zapadnom Balkanu, ne Hrvatskoj,isto što je 1991. nudila Jugoslaviji: članstvo i novac, ako se ujedini u jednome regionalnom okviru podređenom Europskoj uniji.

Nakon suspenzije ZERP-a za članice Europske unije, Hrvatskoj je određena 2009. kao ciljna godina za završavanje pregovora, ali to je samo "ciljna" godina koja uvijek podliježe mogućnosti blokade pregovora, do koje je i došlo. Jedina je razlika u tome što je u svezi ZERP-a učjena bila na razini Europske unije, a sada je to napravila Slovenija, dok Europska unija glumi ulogu konstruktivnog faktora koji, eto, želi pomoći u rješavanju graničnog spora. I laiku je jasno da se želi izbjegći nadležni međunarodni sud i nametnuti posredovanje koje će biti usmjereni na to da se Europska unija proširi putem Slovenije na račun Hrvatske i međunarodnog prava. To je samo posredna ucjena.

Pitanje je zašto se Europska unija proširuje na takav problematičan način, jer bi to morsko i kopneno područje dobila kad bi Hrvatska postala njena članica. Vjerojatno Europska unija za Hrvatsku ima druge planove.

Unatoč tolikih razočaranja i poniženja koja nam je priuštila Europska unija, na izborima su pobjedili pobornici bezuvjetnog ulaska u Europsku uniju, a izgubili protivnici te politike koji brane dostojanstvo i identitet naroda, kulture i države. Paradoksalno, ovi potonji biraju političare i stranke koje se protive njihovim uvjerenjima; vjerojatno se ne radi o nekakvom psihološkom ili sociološkom fenomenu, nego je to posljedica stalnog pritiska društva u kojem su ogromni utjecaj zadržali nositelji diktature i njihovi nasljednici, koji danas, u drugim okolnostima

Dani optimizma i naivnosti: rušenje Berlinskog zida

Euroskepticizam Češki predsjednik Vaclav Klaus nepokolebljiv

'Nema i neće biti zastave EU na Hradčanima'

● Glasnogovornik: Češka je članica UN-a i NATO-a, pa nema njihovih zastava i nitko ne traži da ih se stavi ● Havel: To je skandalozno, u svima članicama vijori

ma, i dalje predstavljaju temeljne ideje i predrasude iz jugoslavenskog razdoblja.

Vladajuća klasa u Hrvatskoj naslijedila je iz bivše Jugoslavije i ima području Europske unije. I jedni i drugi smatraju Tita velikanom i Titovu Jugoslaviju političkim idealom za uređenje Zapadnog Balkana. Sve što nije u skladu s takvom koncepcijom, proglašeno je "povijesnim revizionizmom" ili buđenjem fašizma, natražnjaštvom i sličnim, dakle - vlastite se odlike pripisuju protivnicima. Protivnici ove nakaradne koncepcije nisu uspjeli artikulirati političku alternativu i stoga su suodgovorni za današnje stanje. Politička alternativa je organiziranje demokratskog nacionalizma koji će se suprotstaviti pritiscima na Republiku Hrvatsku iznutra i izvana s ciljem da se stvarno odrekne

svoje nezavisnosti i prihvati političku zavisnost od Europske unije u okviru Zapadnog Balkana. Kako stoje stvari, danas samo jedna takva opcija može u narodu učvrstiti svijest o hrvatskoj državi kao jedinom jamstvu za organiziranje života prema vlastitim potrebama, a ne prema potrebama Europske unije koja uz pomoć Jugoslavena i oportunistika u nama oživljava svoje iluzije, predrasude, naravno vodeći računa i o svojim ekonomskim interesima.

Većina Hrvata se protivi ideji o novoj balkanskoj zajednici, jer iz iskustva znaju da su se prijašnje raspale, i to u krvi, jer su od početka do kraja značile nazadak i neslobodu. Ali samo protivljenje nije dovoljno. I dalje će se Europska unija u biti ponašati rasistički prema Hrvatskoj i do-

kazivati da mi Hrvati nismo sposobni upravljati svojom zemljom, a ni naši istočni susjedi, te stoga možemo u europski "raj" samo putem zapadnobalkanskog "čistilišta". Protivljenje nužno mora biti artikulirano u djelatnu političku opciju koja je sposobna upravljati zemljom i spriječiti ovaj udruženi zločinački pokušaj EU i baštini jugoslavenskog komunizma s ciljem obnavljanja nešto drugačije Jugoslavije odnosno pretvaranja Hrvatske u integralni dio Zapadnog Balkana. Ovakvo viđenje se ignorira, ismijava i minimalizira među onima koji aktivno rade na njegovom ostvarenju, a sigurno ne među onima koji su protiv, ali zbog očitih razloga ne mogu to iznijeti javno. Ti zaboravljaju najnoviju povijest i potiskuju stvarnost, pogrešno se nadajući da ipak ne će doći do najgoreg.

No, dolazi vrijeme kada će morati progovoriti i osloniti se ponovno na hrvatski narod za obranu onog što ne može braniti nitko drugi.

Ujedinjena Europa nije moguća jer su se njezini graditelji odrekli najvažnijega integrativnog faktora, a to je kršćanstvo. Europska unija je babilonska kula i ako želite doznati kako će završiti, pročitajte 11. poglavlje Knjige Postanka u Bibliji. •

PROGRAM OBILJEŽAVANJA DANA HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA ŠIBENIK, 30. TRAVNJA 2009.

- 11.00 sati - polaganje vijenca poginulim hrvatskim braniteljima i žrtvama za Domovinu (gradsko groblje Kvanj)
- 12.00 sati - misa u katedrali sv. Jakova, koju će predvoditi šibenski biskup Ante Ivas
- 13.00 sati - kulturno zabavni program u Katoličkom domu (Težačka 106):
  - pozdravna riječ domaćina (predsjednik Podružnice HDPZ-a Šibensko-kninske županije, Dane Knežević)
  - pozdravna riječ gradonačelnice Šibenika (Nedjeljka Klarić)
  - pozdravna riječ predsjednika HDPZ-a (Alfred Obranić)
  - povijesni osvrt o kralju Krešimiru, knezovima Bribirskim, Zrinskom i Frankopanu (dr. Andelko Mijatović)
  - nastup klape «Nas Quatros» iz Šibenika
- 14.00 sati - domjenak
- 14.30 sati - organizirano razgledavanje povijesne jezgre Šibenika

Dobro došli!

JER HRVATSKU MI MOJU OBJESIŠE...

(Propovijed pomoćnoga biskupa zagrebačkog, msgr. dr. Valentina Pozaića, na blagdan Majke Božje Lurdske u Zagrebu)

«Slavili smo u prosincu 2008. šezdeset godina Povelje ljudskih prava. I zaboravili – i na pojedinca i na narod. Programeri kaosa i zla, i njihovi sateliti, kao da bi radio od cijele Lijepe Naše napravili jedan poligon: gdje bi oni, moći tuđinci bez savjesti, bez obzira na ljudska prava, bez obzira na povijest, bez obzira na stoljetni dijakronični identitet, gdje bi mogli propisanim batinama napucavati male Hrvate, s jednog kraja na drugi, po svom prohtjevima!

Počelo je vrlo jednostavno, vrlo bezazleno, tzv. *value free science* – znanost bez vrednota, i dosljedno bez morala kao: čovjek je nerazumno biće, on ne zna što je to izbor, što je to sloboda, što je to odgovornost – pred Bogom i pred ljudima. I propade sve, i izvrsnost i čestitost, i poštenje; škola je igra, nema pravila, zahtjeva, osim u sportu. Ako nam se ne uči, izđemo na ulicu, kupimo diplomu. Važno da smo popularni. Ubrzo je nastupila druga faza: *value free society* – društvo bez vrednota, bez morala. I otvaraju se vrata svim bezumnostima. Pravo na sve ima samo Sodoma i Gomora. Logično slijedi: *value free politics*. Kao da je od umijeća mogućega postala umijeće nemoralnoga.

Najvažniji životni stav je onaj podanički, pužajući – pred zlatnim teletom.

Vapaj djetinji, od prije sto godina, odjekuje i danas: *'Jer Hrvatsku mi moju objesiše, / Ko lopova, dok njeno ime briše / Za volju ne znam kome, žbir u uzama.'* (A. G. Matoš, 1909.)

U Saboru se složili svi: i crni i crveni, i žuti i zeleni, da osude istinu i Isusa.

U onim bolnim i slavnim danima hrvanja za Dom i Domovinu uvjeravali su nas da je vrhovno tijelo u Republici Hrvatskoj Hrvatski državni sabor. A iznad njega samo – Bog. Sada, pokušava nas se uvjeriti da je Sabor kazalište lutaka, nestošna ponasanja, košara pognutih glava, na priliku

Centralnog komiteta. Kao da se ponavlja biblijska vremena, kad su se u jedan dan i pomirili stari neprijatelji Herod i Pilat, samo da bi u onaj dan osudili Istinu, Isusa.

Složili su se svi: i crni i crveni, i žuti i zeleni. Usvojen je protuustavni, protunacionalni diskriminacijski zakon diskriminacijskim putem. Jesu li u Sabor izabrani samo *de.de.o. katolici* – de-klarativni katolici - za potrebe popisa; de-korativni ka-

koje krive predodžbe u mislima, i to će biti mentalni delikt; a delikt podlježe sudu i kaznenom progonu. Zločinački komunistički režim – ili kako ga danas vole bezazleno nazivati 'antifašizam' – urušio se. Diktatura proletarijata – caruje.

Sjećaš li se Ti, Gospe Lourdska: branitelji su pošli da brane Dom i Domovinu, s križem i krunicom o vratu, dok su oni kod kuće, u crkvama, na javnim trgovima, molili s krunicom i križem u ruci – i na koljenima. Svi zajedno su izvojevali pobjedu, ostvarili slobodu. A sada, živimo li doista u besramnim vremenima: one kojima dugujemo ponos i slobodu, ne želimo pokopati časno i dostoјno; istodobno ispojedamo da je to sveto djelo milosrđa (KKC 2447)!

Gospe Lourdska, na njivi Gospodnjoj posijano je plemebito sjeme, ali je ubačen i kukolj. U ovome narodu živi rod pravednog Abela, a i abelovaca: onih što žive i stvaraju kulturu dobra i ponosa; u ovome narodu živi i rod bratoubojice Kaina, i kainovaca; onih što šire nekulturu mržnje, sramoćenja, zla; generatori mržnje govore o govoru mržnju.

Na Božić ratne 1941. godine, kada se cijelim svijetom širila mučna tjeskoba krvoprolića, blaženi je Alojzije Stepinac hrabrio vjernike: ovako vjeran kršćanin znade da nema veličine na ovome svijetu pred kojom bi strjepio Gospod Bog, niti sitnice koja bi izmakla oku Njegovu, niti skrušena srca kojem se ne bi htio smilovati, niti zločina koji ne bi mogao kazniti...

Ima li koga tko voli ovaj mali dio svemira?

Mudrost života, kultura života uči se u obitelji, odmalena: 'Temelj na kojem počivaju narod i čovječanstvo jest bez sumnje obitelj. Jake i sretne Hrvatske nema bez jakih, fizički i moralno zdravih i zadovoljnih hrvatskih obitelji' – tako zbori bl. Alojzije Stepinac (Prop. 1934. – 1940.,

Pomoćni biskup zagrebački mons. dr. Valentin Pozaić

tolici – za prve svećane klupe; o-zebli katolici – nemoćni da podignu javno glas za istinu, za čovjeka, za Boga?

Gdje slobode sad su dani? Gdje su Zrinski - Frankopani, / Gdje su ona lava dva? (A. Harambašić, Hrvatska, 1881.) U Saboru – lava ni jednoga. Samo jedna – lavica. (Marijana Petir, op. prir.) Običnomu, normalnom vjerniku jasno je, u skladu s Evanđeljem: sve što ste učinili u Saboru, u Vladi, u Gradu – meni ste učinili! I sve ono što niste učinili, što ste prešutjeli, meni ste prešutjeli (Mt. 2, 40).

U protunarodnom zločinačkom komunističkom režimu sudilo se zbog verbalnog delikta. Sada se otvaraju novi horizonti gdje će biti moguć *mentalni delikt*: posjedovanje krive predodžbe o krivim skupinama. Novi će stari udbaši naći načina da otkriju i saznaju tko to ima i koje,

480.). Samo ona obitelj koja zajedno moli – zajedno ostaje, može biti sretna i jaka, i blagoslov za pojedince i za cijeli narod: za njegovu društvenu i crkvenu budućnost. Početkom mjeseca rujna 2008., kad je započela nova školska godina, od već loših vijesti stigle su još gore: ove školske godine, 2008./09., u školama je 150 razreda manje negoli prijašnje godine. Narušena je prirodna ravnoteža: normalno je da u jednoj obitelji, u jednom narodu, bude više mlađih nego starih – u Hrvatskoj je obratno. Još malo, i nestat će rod Hrvata.

'Ovoj našoj civilizaciji potrebna je majčinska ljubav. Najveće siromaštvo Hrvatske danas se očituje u sve manjem broju rođenih. Sve manje djece, sve praznije škole, to je naše siromaštvo. Demografski deficit najteži je i najvažniji problem suvremene Hrvatske' – teške su to riječi, istinite, našega nadbiskupa **Josipa Bozanića** (1. 1. 2009.). Ima li nekoga u ovoj zemlji Hrvatskoj da se pita: Tko sije virus autodestrukcije lijepom našom domovinom?! Ima li koga u ovoj zemlji da misli da voli ovaj sveti mali dio svemira? Ljudi ubijaju mrzitelji čovjeka: jedni mačem, drugi perom. Ishod je isti: ubojstvo čovjeka. Isus nas je poučio da je 'otac laži, lažac i čovjekoubojica' (Iv 8, 44) Sotona, i po zemlji njegovi sateliti.

Prije su se pisala literarna djela kao 'Nečastivi na Filozofskom fakultetu' (I. Brešan). Sada nečastivi šeće po stubištu i parkiralištu, po uredima i dvorima, po ordinacijama i salama, po ekranima i tiskovinama, kreće se u društvu uglednih i moćnih, sjedi za upravljačem. Eurofobi druge nazivaju euroskepticima i predlažu, zahtijevaju da se zatvori knjiga Drugoga svjetskoga rata. Vuku naime, za sobom dugački rep zala, boje se lica pravde kad, i ako Hrvatska jednom uđe u EU.

Čudno je da se u programiranom kaosu Lijepa Naša naziva Balkan, Region, Bejrut. U svijetu krivokletnika i izdajnika, kvislinga i podanika, zavidnika i željnih osvete, glo-balizacije = globalizacije = korupcije, gdje sami sebe odličjima odlikuju – i još se nazivaju moralna vertikala, tu ona neugasiva žđ za harmonijom bića budi i podržava čežnju za životom istine u ljubavi.

Strašna i nekažnjena zla iz prošlosti.

I dok nam šošteri i šloseri, laureati kumrovečki i šoroševečki, pišu: pravopis, gramatiku, leksikon, povijest – navodna Hr-

vatska akademija znanosti ili umjetnosti uvježbava strogu šutnju – **šutnju izdaje**. Opet je u modi 'poštena inteligencija'. Usred bijela grada Zagreba šalju nam poruke, urlajući: 'Po šumama i gorama...'.

Očito, premalo im je masovnih grobnica po parkovima grada, po šumama i gorama i livadama od Gračana i preko Sljemena i Macelja...

A lustracije nije bilo. Nama su dragi trgovci zločinaca. Suza za zagorske brege još nije isprala prolivenu krv nedužnu, još nije osušila potoke suza. A oni bi valjda opet u akciju. Treba istrijebiti rod Hrvata – poručuje davno njihov učitelj, Karl Marx.

Strašna zla iz prošlosti, bez obzira na boju, ne mogu biti zaboravljena. Ne smije se zaboraviti nepredvidiva moć zla, kad zlo osvoji srce čovjeka (Benedikt XVI, 2008.). Nekada su se komunisti rugali Zapanu i zvali ga 'truli kapitalizam'. Kapitalizam se, pak, rugao komunizmu zbog ideološke ekonomije. Sada nam daju na znanje: trulo je sve! U jednom danu. Tko ne poštije naravni moralni zakon, ne poštije ni Boga ni čovjeka. Koliko je daleko jedna korupcija od druge? Ili je, pak, sve to još jedna velika laž i podvala? A tolike političke igre, nisu li samo zavaravanje lakovjernih. Ipak, zlo se ne može činiti unedogled nekažnjeno.

I Lourdes, i današnji blagdan, upućuju na neku drugu ljestvicu vrednota, od materijalističke, profitne, sebične. Ovdje je sve ljudsko biće – slika Božja. Ovdje se gleda na bolesne s poštovanjem koje zasljužuje svaka ludska osoba, bez obzira na

njezino trenutačno bolje ili lošije zdravstveno stanje.

Marijini štovatelji po molitvi i njezinu zagovoru ulaze u svijet ravnovjesja vrjednota i potreba.

Bezgrješna Djevica, Majka živih, uljeva u čista srca novu kulturu – kulturu života, shvaćajući da je ljudski život najčudesnija stvarnost na zemlji. A duhovni bolesnici, raskajani, na putu traženja slobode duha i duše, zadobivaju oproštenje i milosrđe; mole i hrane se Kruhom života i pravednosti i svetosti; mijenjaju srca i stil života; napuštaju očaj, i upijaju nadu; oslobođaju se egoizma i kulture smrti, i u solidarnoj ljubavi, u svetoj procesiji, mijenjajući sadašnji, hrle prema boljem svijetu.

Pod plaštem Gospe Lourdske i vojna sila postaje sila mira, otmjenosti i ljepote – u služenju bližnjima, u obrani Doma i Domovina. Molitva, kroz pjesmu i pokoru, ima snagu ljubavi mijenjati svijet nabolje. Svojim imenom, 'Ja sam Bezgrješno začeće', Marija nam otkriva svoju uzvišenost, ljepotu i svetost poslanja. Slobodna svakoga zla, i nakaznosti zla, vjerna Bogu i Čovjeku. Ona sjaji pred Bogom i čovječanstvom kao izvorna slika Božja u ljkском liku, u svem skladu svog bića.

Ti, Gospe Lurdska, Bezgrješno začeće, dok slušaš sve te djelomice nabrojene radosti i nade, žalosti i tjeskobe:

Morti bu mene Ti milo, / Pak vraćtva (lijeka) - Il mira mi daš.

Čuj nas, Nado naša! Čuj nas *Fidelissima Advocata Croatiae* – Najvjernija Zagonovnice Hrvatske. Čuj! Amen!»•

PREBOLNA RANA

*Ništa mi ne govorite. Ni riječ,
ni zvuk, ni šum.*

Svega je bilo dosta.

*Od smokve, od masline, od mora
samo mi rana osta.*

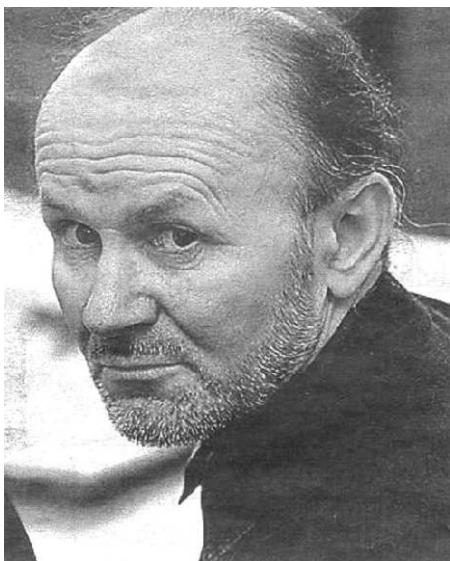
*I bit će vječno svježa i jaka,
da siplje bol u noćima.*

*O ništa mi ne govorite, jer riječi te
ne mogu zbrisat tugu u očima.*

Dražen PANJKOTA

PRATES PRAVOMOĆNO OSUĐEN, JOSIP PERKOVIĆ U VICU PREDSJEDNIKA MESIĆA

Potvrđena je presuda Zemaljskoga suda u Münchenu br. 6 St 005/05 (2) od 18. srpnja 2008., kojom je **Krunoslav Prates** proglašen krivim zbog sudjelovanja u ubojstvu hrvatskoga političkog emigranta **Stjepana Đurekovića** 28. srpnja 1983. te je osuđen na doživotni zatvor. Time je započaćena sudbina agenta jugoslavenske Službe državne sigurnosti, koji se služio

Osuđeni Udbin suradnik
Krunoslav Prates

imenima «Boem» i «Stiv», te je za potrebe jugoslavenskoga komunističkog režima svojoj «vezi», zloglasnomu **Josipu Perkoviću**, godinama podnosiо temeljita i dokumentirana izvješća o djelovanju hrvatske političke emigracije, napose kruga oko **dr. Branimira Jelića** i njegova *Hrvatskoga narodnog odbora*, kojemu je poslije Jelićeve smrti (1972.) na čelu bio brat mu **Ivan**.

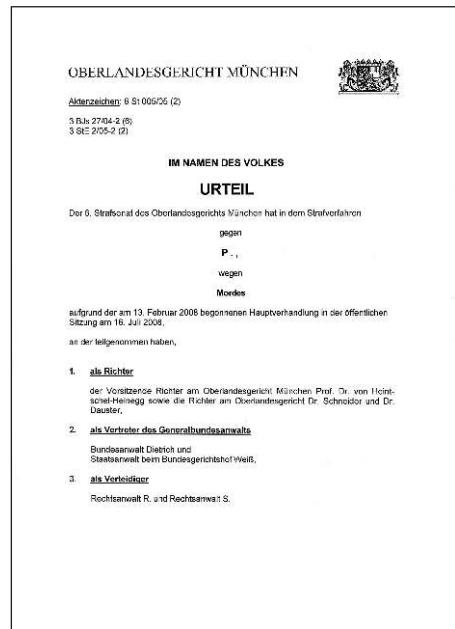
Iako Pratesova špijunska djelatnost zbog zastare kaznenog progona nije bila niti je mogla biti predmet sudskega postupka, ovo je suđenje dodatno raskrinkalo način djelovanja jugoslavenskoga ubilačkog stroja. Osim podataka koje su sudske vijeće odnosno policija dobili od svjedoka, iz tiska i arhivskog materijala koje su mu dostavile i nepoznate osobe, posebno dragocjeni su bili oni podatci koje je sam Prates isprijevio tajnim istražiteljima, što su ga naveli da im ispriča zgodе iz svoga života, kojega je Prates usporedio s onim filmskoga *Jamesa Bonda*. Govorio je pritom kako ga je Perković hvalio kao

svoga najvažnijeg i najpouzdanijeg čovjeka, i potvrdio da je protuhrvatska sprega Perković-Prates zamrla tek u prijelomnim trenutcima 1989. («Wendezeit 1989»).

Sam čin Đurekovićeva ubojstva, kao i motivacija koju je pritom imao drug **Mika Šiljak** (inače poznati «antifašist», čak i potpisnik Ustava SFRJ iz 1974. bez kojega – kako tvrde naši subnorovci – ne bi bilo današnje Hrvatske) potanko je i precizno rekonstruiran i opisan u prvostupanskoj presudi koja ima 118 stranica.

No ono što nije manje važno, sudske vijeće došlo do čvrstog uvjerenja da sadašnje vlasti u Republici Hrvatskoj svjesno i uporno ignoriraju sve zahtjeve za međunarodnom pravnom pomoći (na što su, inače, obvezane i *Europskom konvencijom o uzajamnoj sudskej pomoći u kaznenim stvarima* od 20. travnja 1959. godine i dodatnog protokola, koje je Hrvatska potvrdila). Upiti njemačkoga veleposlanstva hrvatskim vlastima ostali su upiti gluhibima («Wie die Deutsche Botschaft in Zagreb dem Senat mit in der Hauptverhandlung verlesenen Schreiben vom 3. Juni 2008 mitteilte, blieben Nachfragen vom 28. März, 20. Mai und 26. Mai 2008, die die Dringlichkeit des Er suchens betonten, von kroatischer Seite ohne Reaktion (...) ohne dass auch nur eine einzige Reaktion der kroatischen Behörden auf das Rechtshilfeersuchen eingegangen wäre (...) Dies in Zusammen schau mit dem vollständigen Stillschweigen kroatischer Justizbehörden auf Rechtshilfeersuchen, die auf Botschaft

sebene mehrfach und nachdrücklich dringlich gemacht worden sind, zwingt den Senat zur einzigen möglichen Schlussfolgerung, dass Kroatien die erbetenen Vernehmungen nicht durchführen will... »). To jasno pokazuje, da je aktualna vlada Republike Hrvatske – koja se toliko zaklinje u pravnu državu i poštivanje europskih standarda – spremna otvoreno i

Prvostupanska presuda

bezobzirno kršiti i one europske norme ponašanja, pa i međunarodne konven cije kojima je pristupila, ako je to potrebno radi zaštite udbaških egzekutora. Slijedom toga je posve nerealno od nje očekivati, da će se obračunati s onim strukturama čiju su volju ti egzekutori provodili u djelu: jugoslavenskom komunističkom nomenklaturom i duhom koji je ona ostavila u Hrvatskoj.

Umjesto toga, za utjehu nam ostaje tek nadati se da će predsjednik **Stipe Mesić** dopuniti onaj svoj morbidni vic o **Tuđmanu** i **Miloševiću** koji «obojica ne mogu iz zemlje», kojim je započeo svoj predsjednički mandat.

Iz zemlje, naime, zbog straha od izvođenja pred sud jedne pravne države ne može ni drug Josip Perković. Toga bi se Mesić mogao sjetiti bar svaki put kad se sjeti svoga savjetnika Aleksandra Rankovića, pardon, Perkovića zvanog Saša... (R. J.)

Stjepan Đureković

STRAVA U TITOVOU PLINSKOM RUDNIKU

Početkom ožujka 2009. u Hudoj Jami kod Laškoga, u rovu rudnika Barbara, otkopan je ulazni dio cijevi. Prizor je potvrdio ono što su stariji mještani znali, a o čemu su godinama govorili pojedinci (poput Želimira Kužatka), kojima su predbacivali da izmišljaju: pronađeni su posmrtni ostatci nekoliko stotina ljudi. Malobrojne slike obiše su svijet, a jedan očeviđac opisuje: «Leševi su mumificirani, vezani žicom, a glave su im smrskane. Stravičan prizor! Mumificirani su jer su u rudarskim jamama uvjeti za to optimalni: određeni postotak vlage i za to pogodna temperatura, ai blokiranje dovod zraka.»

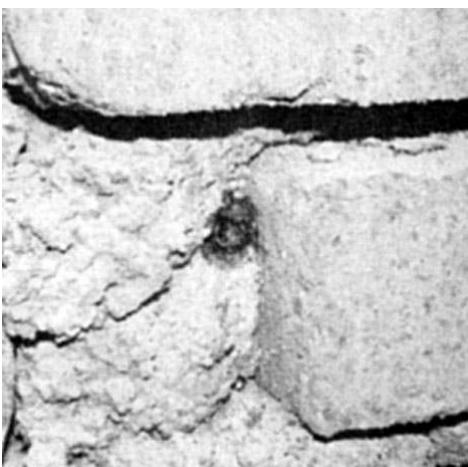
Jože Dežman, predsjednik slovenske Državne komisije za istraživanje prikrivenih grobišta, izjavio je kako je ulaz u rudarsku jamu bio zatvoren s oko 400 prostornih metara zemlje i betona, dodajući kako pronađeni tragovi upućuju na to

Svjedoci navode kako se sve zbilo u nekoliko dana: «Ljudi su strijeljani, ubijani rudarskim pijucima, po danu i po noći, i nitko nije mogao ništa. Bilo je i civila, ali su većina hrvatski domobrani koji su do Kamenoga mosta stigli živi. Nakon što je njih oko osam tisuća ubijeno, u rov Barbara dovezeno je tko zna koliko slovenskih domobrana». Niz okolnosti pokazuje da su žrtve ubijane i otrovnim plinom. Načelnik slovenske kriminalističke policije **Pavel Jamnik** kazao je: «Ovo je predvorje pakla. (...) Iskopavši tek prvih stotinjak metara, kriminalisti su naišli na prostoriju s kostima koja je dosta mračno predvorje barem još nekoliko podzemnih otvora s još nekoliko tisuća grobova.» Dodaje da «ni on ni najiskusniji slovenski kriminalisti i policijski patolozi nikad u životu nisu vidjeli tako jezive scene. Ma-

da su mnoge žrtve u trenutku zatrpanja i zatvaranje u taj strašni grob bile – još uvijek žive. Dežman i dr. **Mitja Ferenc**, kao i niz drugih poznavatelja prilika, smatraju da rudarsko okno skriva još veći broj žrtava, a procjene variraju između jedne i dvanaest tisuća. Radovi na ovome grobištu – koje je samo jedno između šest stotina sličnih u Sloveniji – nastavljaju se.

lobrojni koji su proteklih dana bili unutra tvrde kako se prostorijom širi grozan vonj. Da su mnogi u ponor bacani živi, vidi se i po tome što se neki drže za ruke, a vjerojatno su još bili pri svijesti kad su ih krvnici sadistički zalili vagnom, koje je popucalo, što znači da su se pomicali. Nekoliko kostura viri iznad vagnene površine i očito je da su se u agoniji pokušali izvući. Umirali su polako i bolno. Nekima su udovi vezani telefonskom žicom. Na većini kostura nema odjeće. Malobrojne su vani strijeljali, pa im se nije dalo leševa skidati ništa osim zlatnine.»

Bjegunac i Pobunjenik ostat će, očito, zauvijek bez imena, ali drama koju su oni proživjeli – koja je toliko nalik sudbinama stotina tisuća – i drama kostura koji se drže za ruke (i tako nedoljivo podsjećaju na zagrljene kosture **Hugoove Esmeralde** i grbavog zvonara **Quasimoda**), zahtijeva umjetničko, literarno i filmsko ovjekovječenje. I dok na nj čekamo, ostaje nam samo s gađenjem konstatirati kako sljedbenici **Josipa Broza** diljem

Mehmedalija Alić, inženjer rudarstva, prvi je ušao u rudnik Barbara: «Nemoguće je prebrojiti tijela, možda ih je više od 400, složena su jedno na drugo, otprilike 1,5 metara u visinu, i posuta vapnom. Prema nekim pretpostavkama, to su tijela žrtava koja nisu mogle biti bačene u jame, jer su one već bile pune. (...) Potresno je gledati ta tijela: neki se drže za ruke. Mnogi su ubijeni hladnim predmetima, pijucima ili čekićima i slagani kao cjepanice. Grozota!» Posebno opisuje ostatke čovjeka kojemu je dao ime **Bjegunac**: «Umro je pod stropom, vjerojatno je dehidrirao. Na putu kojim je Bjegunac prošao, ilovača je uglađena, a vide se i komadi koje je trgao i bacao na stranu. Ostaci druge žrtve koju smo našli bili su ispod njega. Nazvali smo ga **Pobunjenik**. On se vjerojatno suprostavio, ali su ga ubili i ondje zakopali...»

Hrvatske traže način da se i ovaj zločin prešuti, relativizira i minimizira. Za razliku od njih, predsjednik slovenskog udruženja partizanskih boraca **Janez Stanovnik** – možda dijelom i zbog toga da opravda vlastite sunarodnjake koji su u pokolju možda sudjelovali – za ovaj i slične zločine optužuje Tita. Ništa se nije događalo bez njegova znanja, volje i zapovijedi! To je svakomu jasno. Čak će i Žarko Puhovski izjaviti kako naziv najljepšega zagrebačkog treba izmijeniti: ne smije se zvati **Trgom maršala Tita**, nego tek **Trgom predsjednika Tita**. Treba odvojiti Titovo maršalsko od njegova političkog djelovanja, smatra on, a posebno predavanje na tu temu održat će idućeg tjedna, nasred ulice književnika dr. Mile Budaka... (Z. M. Foto Globus)•

ODE TITO PREKO ROMANIJE

Od 1945. pa sve do ovih dana, narodima koji su živjeli i žive na sumornim prostorima tzv. Balkana, ili još bolje bivše Jugoslavije i današnjih država nastalih na njezinim razvalinama, uporno je nuđena iluzija Cara u grimiznoj odjeći, kao metafore slobode, pravde, napretka i neupitne ljudske sreće.

Sve te godine zapretena je bila jedna druga i prava istina, koja nije smjela ugledati svjetlo dana. Zadaća je, pod prijetnjom kazne, bila: veličati cara, veličati „najvećeg sina naših naroda i narodnosti“ za slobodu i sva dobra koja nam je podario. Nama Hrvatima ostavljena je zadaća veličanja, jer je navodno na temeljima koje je on stvorio (pazi!) izgrađena moderna, suvremena i demokratska Hrvatska.

A zašto je on „zaslužan“, objavio je (iako smo svi to znali) dječak koji je puku oči podviknuvši: Car je gol! „Dječak“ je, kao što je poznato, ne bilo tko nego **Janez Stanovnik**, predsjednik Saveza boraca Slovenije, čovjek koji je bio predsjednik Predsjedništva SFRJ, zatim predsjednik Predsjedništva Slovenije prije **M. Kučana**. Bio je komunist i partizanski borac. „*Tito ne samo da je znao za masovne pokolje nakon II. svjetskog rata, nego je za njih i izravno odgovoran, jer ih je on osobno zapovjedio*“. Ta izjava bivšega visokog partijskog i državnog lidera koincidira s otkrićem još jedne stravične legitimacije J. B. Tita i njegovih „antifa-

Piše:

Josip – Ljubomir BRDAR

šista“, a to je masovna grobnica otkrivena u napuštenom i zabetoniranom rudniku Barbara pokraj Laškog u Sloveniji.

Iako je otkriće ove masovne grobnice tek jedno u slijedu oko 1500 otkrivenih

kojim su kročili „osloboditelji“, uz 1500 već otkrivenih grobnica, ostavlja dojam u toj interpretaciji da ta zemlja i nije ništa drugo nego jedna velika grobnica. A to je ukratko ostavština Tita i njegovih *antifašista*.

I, što sada? Nameće se pitanje, je li Huda jama svjedočanstvo zločina? Je li Tezno kod Maribora svjedočanstvo zločina? Je li Maceljska šuma svjedočanstvo zloči-

masovnih grobnica, kojima su autori Tito vi „osloboditelji“, tek prvi uvid u tu stravičnu grobnicu šokirao je javnost brutalnošću i načinom ubijanja ljudi. Osim što su ubijani tupim predmetima, gurnuti su u živi u rudnik i ondje ugušeni. Ista tehnologija kao i Hitlerovi monstrumi u likvidaciji Židova.

Huda jama, označena kružićem ili kvadratičem na digitalnoj podlozi prostora

na? Jesu li 1500 grobišta nijemi svjedoci zločina? Jesu li novija povijesna istraživanja i dokumenti svjedoci zločina? Je li, na koncu, Janez Stanovnik svjedok zločina? Ili treba sve dokaze i sva svjedočanstva baciti u Hudu jamu, zatrpati jalovinom i zabetonirati te prihvati tezu predsjednika **Mesića** „da su to bili pojedinačni nemili ekscesi, a ne organizirana politika“. Ako nam se kao narodu, uza sve što znamo i što se svakodnevno potvrđuje, nudi Tito i njegovi koljači kao nekakav temelj današnje Hrvatske, osobno izjavljujem da se ja takve Hrvatske odričem.

„Nemili ekscesi“ ne mogu biti ništa drugo nego himba ili bijedni pokušaj amnestije jednog zločina bez presedana. Takvi argumenti mogu egzistirati na relaciji **Mesić – Kajin – Boljkovac – Fumić**, ali ne u hrvatskome narodu. Treba li još argumenata za Titov lik i djelo? Ako treba, ima ih. Svaki dan izviru iz zemlje.

Zato pod hitno: skinite ploču „Trg Maršala Tita“ i otpremite je u Jakuševac, a Tita s njegovim koljačkim divizijama otpremite daleko preko Romanije, u neke daleke tamne vilajete, gdje caruje zao duh. Tamo mu je mjesto, a ne na Kazališnom trgu!*

KRUG ZA TRG – POVODOM OTKRIĆA KOD LAŠKOG

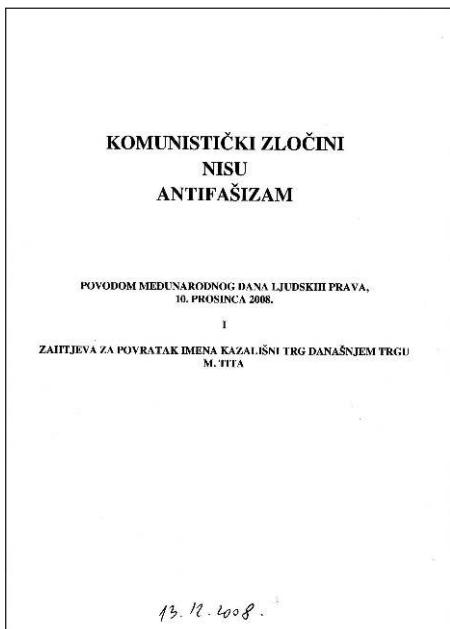
U povodu dramatičnih slika iz rudnika Barbara, koje su obišle svijet, Građanska inicijativa za povratak imena Kazališni trg zagrebačkom trgu nazvanom imenom komunističkog diktatora maršala Tita **KRUG ZA TRG** održala je 14. ožujka 2009. na kutu Trga maršala Tita i Klaićeve lice konferenciju za tisak, na kojoj su ponovljeni zahtjev za promjenu imena trga. Mediji su o tome izvijestili kratko, ali uglavnom neutralno.

Počasni bleiburški vod je najavio posjet rudniku Barbara i konferenciju za tisak za 20. ožujka, dok je dnevni tisak 17. ožujka 2009. priopćio kako je «propala inicijativa» osam zastupnika zagrebačke Gradske skupštine, da se na njezinu sjednici od 16. ožujka 2009. doneše odluka o raspisivanju referendumu o preimenovanju Trga. Prema novinskim vijestima, najočitije se tom zahtjevu suprotstavio gradonačelnik **Milan Bandić**, dok je za inicijativu glasovalo osam gradskih zastupnika, listom zaposlenih ili bliskih Bandićevu Zagrebačkom holdingu. Čudni su putovi Providnosti, skoro kao predizborne spekulacije gradskih i državnih, *narodnih vlasti*, zar ne? A možda političari ipak precjenjuju pamćenje hrvatskoga biračkog ti-jela... (L. Z.)

TITOVE "AKTIVNOSTI" OD 14. SVIBNJA DO 6. LIPNJA 1945.

(Iz brošure: "Komunistički zločini nisu antifašizam", HIC, 2008.)

Zanimljivo je da u ovome razdoblju Titove "aktivnosti", u tolikim knjigama o njemu i o NOB-u ne možemo naći ništa osim nekoliko njegovih javnih nastupa iz govora za razliku od aktivnosti u periodu od 1941. do početka svibnja 1945. koja je razrađena do detalja.

Međutim u dnevnim i 'frontovskim' listovima tih dana na području sjeverozapadne Hrvatske i Slovenije objavljivana su izvješća do u detalje o Titovu kretanju. Iedan od takvih listova je bio i *Vjesnik jedinstvene narodno oslobođilačke fronte Hrvatske* koji je pratio Tita od 19. svibnja do 6. lipnja 1945. god. Baš na tim područjima su u to vrijeme vršene masovne likvidacije.

14. svibanj 1945 . - ponedjeljak

Tito u Zagrebu predsjeda sastankom Štaba I. Armije JA i Glavnog Štaba Hrvatske. Na sastanku od istaknutijih su bili Peko Dapčević, Koča Popović, Ivan Gošnjak, Vladimir Bakarić i Edvard Kardelj.

Glavne teme sastanka: osnivanje i rad komunističkih koncentracionih logora za eksterminacije, određivanje pravca kretanja marševa smrti i pronalaženja većeg broja prikrivenih stratišta za masovne likvidacije. U tome se posebno istakao Mijalko Todorović, glavni organizator likvidacija u Zagrebu i okolici.

'Nikad više nećemo dozvoliti da se pojedinci koriste plodovima džinovske borbe naroda. Mi ćemo našu kuću provjetriti tako, da se za uvijek nestane onog smrada, koji ne smije kužiti našu zajedničku kuću - slobodnu, federativnu, Jugoslaviju.'

J. B. Tito, Vjesnik 25. svibnja 1945., br. 30, str. 4

Na putu iz Beograda Tito je bio "na obilasku sjevernih područja u Dobanovcima u Srijemu"

*17. svibnja u 12:30 OZN-a je na prijevaru odvela iz Nadbiskupskog dvora nadbiskupa A. Stepinca i zatočila ga u nekoj kući u Mlinarskoj ulici. Nadbiskup je svoje ovlasti tada prenio na generalnog vikara, biskupa dr. Franju Salis – Sewisa.

19. svibanj 1945 . - subota

Titov dolazak iz Beograda u Zagreb.

20. svibanja 1945. - nedjelja

Tito predveče nenajavljeni dolazi u Varaždin u pratnji Aleksandra Rankovića i Koste Nađa i obraća se građanima na Kapucinskom trgu. Rekao je da «u Varaždin nije došao službeno niti da govori 0 političci već da obide jedinice Jugoslavenske armije (JA) koje u okolini obavljaju važne zadaće na konačnom obračunu s hrvatskim smradom». Najavio je tom prigodom također svim protivnicima svog režima, «da će u novoj komunističkoj državi svjetlost dana gledati samo toliko dugo, koliko traje put do najbliže jame.»

21. svibanj 1945. - ponedjeljak

Tito je održao govor na Markovu trgu u Zagrebu.

22.- 24. svibnja 1945.

Tito je obišao zarobljeničke logore u Zagrebu i okolicu u pratnji generala OZNE Ivana Krajačića (Stevo). Zatim je obišao logore za eksterminacije: u Orosavlju, Dubovac kraj Karlovca, Viktorovac u Sisku i logor u Samoboru. Tih je dana iz zagrebačkih bolnica odvedeno i ubijeno oko 4 800 hrvatskih ranjenika (Jazovka i druga stratišta).

Tito se 22. svibnja 1945. brzovjom ispričao generalu Crvene armije Ždanovu što ga ne može osobno primiti u Beogradu pa ga je u njegovo ime primio načelnik Generalštaba JA Arso Jovanović.

25. svibanj 1945. petak

Tito je u Zagrebu 'proslavio' rođendan. Drugovi iz Zagreba su mu priredili ro-

đendansko 'iznenadenje' tako što su ga odveli u policijsku zgradu u Petrinjskoj ulici i s prozora mu pokazali u dvorištu 'postrojenu njemu u čast' netom izručenu Hrvatsku vladu na čelu s Nikolom Mandićem i Milom Budakom.

26. svibanj 1945. - subota

Tito naredio da se iz Zagreba i okoline uklone prognani i izbjegli 'pod oružanom pratnjom jedinica regularne armije, OZN-e i KNOJ-a usiljenim hodnjama ili vlakovima organizirano sproveđe u zavičajna mjesta'. Tada je u Zagrebu boravilo oko 220 000 civilnih izbjeglica. Putem ih se trebalo 'bez milosti likvidirati, jer su oni većinom bili narodni neprijatelji.' Isti dan je prema Titovoj naredbi zapovjednik grada V. Holjevac za te izbjeglice osnovao dva logora; jedan u prihvatnoj stanicu Crvenog križa kod Glavnog kolodvora i drugi na području psihijatrijske bolnice Vrapče.

Po sugestiji Aleksandra Rankovića, a prema iskazima Koče Popovića i Gabrijela Divjanovića (načelnik vojnosudskog odjela II armije JA), Tito je naredio da se za odmazdu pobiju svi hrvatski mladići u gradu i kotaru Zagreb rođeni od 1924-27 koji se ne nalaze u zarobljeničkim logori-

Kosta Nađ i Josip Broz

ma ili nisu pristupili partizanskim jedinicama. Naredba br. 7 izdata je od komande grada Zagreba. Tom prilikom je u Maksimirskoj ulici 63 unovačeno oko 7800 mladića koji su sprovedeni u logore Maksimir i Prečko poslije čega su doživili sudbinu ostatka tamošnjih logoraša. Iz samo jedne od tih kolona koja je sprovođena na maršu smrti od Zagreba preko Podravine, Slavonije i Srijema, u logoru Kovin u Vojvodini od 2 200 mladića preživjelo je samo 58.

27. svibanj 1945. - nedjelja

Vjesnik donosi vijest 'da Tito u pratnji generala Rankovića obilazi okolicu Zagreba'.

Pokajnik Mladen Šafranko svjedoči da je Tito tih dan-dva iza rođendana obišao zatvor OZN-e u Krapini i logore u Mirkovcu i Orosavlju te stratište u Đurmancu i Maceljskoj šumi.

U poslijepodnevnim satima Tito napušta okolicu Zagreba i putuje u Sloveniju.

28., 29. i 30. svibnja 1945.

Titov boravak u Ljubljani i okolici. Na putu je obišao stratišta; rudnik Barbarinov na brdu kod Laškog i stratište u Trbovlju.

U svom govoru u Ljubljani Tito je rekao "liki durali smo dvjesto tisuća bandita, a još toliko smo ih zarobili. Stigla ih je ruka naše pravde."

*U razdoblju od 18. do 30. svibnja 1945. u Teznom kod Marihora je pobijeno od 30.000 do 35.000 zarobljenika koji su ubaćeni u protutenkovske rovove.

Od 26. srpnja do 2. lipnja 1945. na Kočevskom Rogu (oko 130 km od Zagreba) izvršen je u osam dana pokolj 30.000 – 40.000 zarobljenika u organizaciji Sime Dubaića. U subotu 2. lipnja u nadgledanje izvršenog 'došla je komisija od šest vojnih osoba iz JA i tri dobro odjevena civila poslije koje je otvor jame višestrukim eksplozijama zatran.' (Ivan Gugić - svjedok, i Simo Dubaić)

31. svibanj 1945. - četvrtak

Poslije obilaska štaba IV Armije u Kamniku Tito je došao u Celje u pratnji najviših "rukodilaca Slovenije" i komandanta I. Armije Peke Dapčevića i IV. Armije Petra Drapšina i komandanta Glavnog štaba Slo-

KOLUMNA NEPOZNANICE BLEIBURŠKE OSVETE

Tito je htio spriječiti smrt 50.000 Hrvata

PO SVEMU SUĐEĆI, ZNAO JE DA BI SE U BLEIBURGU UBIBJANJE MOGLO DOGODITI I NIZOM NAREDBI POKUSAO JE TO SPRIJEČITI, ALI NIJE USPIJIO

PISAC: DR. IVO GOLDSTEIN

Pokušaji mistifikacije i relativiziranja zločina

venije Dušana Kvedera. U Celju ga je dočekao komandant III. Armije Kosta Nađ i podnio raport.

1. lipanj 1945. - petak

Titov boravak u Mariboru i okolicu u pratnji Peke Dapčevića i Koste Nađa. Raport mu je podnio Komandant 17. Istočnobosanske divizije Blažo Janković.

2. lipanj 1945. - subota

Tito se vraća u Zagreb i prima izaslanstvo katoličke crkve u Hrvatskoj. Crkvenu delegaciju ie vodio pomoćni biskup dr. Franjo Salis Sewis, jer je nadbiskup Stepinac još uvijek bio u zatvoru.

Uz Tita na sastanku su bili dr. V. Bakarić i msgr. S. Rittig koji je u novoj vladu postao ministar za vjerska pitanja. Na tom sastanku Tito je inzistirao na odvajjanju katoličke crkve u Hrvatskoj od Pape i Vatikana.

3. lipanj 1945. - nedjelja

Titov boravak u Zagrebu i okolici.

* U 10:30 nadbiskup Stepinac je pušten iz zatvora i vraćen u Nadbiskupski dvor.

4. lipanj 1945. - ponедjeljak

Tito u Zagrebu prima nadbiskupa Stepinca i od njega zahtjeva da katoličku Crkvu odvoji od Vatikana, što je zahtjevao i od crkvene delegacije dva dana ranije. Stepinac kategorički odbija to učiniti. Nakon toga, uslijedile su pripreme za Stepinčev progon.

5. lipanj 1945. - utorak

Tito prima papina izaslanika Marconeua.

Jugoslavensko komunističko vodstvo odgovorno je za pokolje

Ujutro posjeće partizanske zarobljenike u vojnoj bolnici na Rebru gdje se zadržava oko 2 sata i slika s osobljem bolnice. Zapovjednik bolnice partizanski kapetan Julius podnosi prijavak 'Hrvatske bande više nema, smještena je na dva metra ispod zemlje, a neki još i dublje'.

Nakon posjeta Rebru, Tito u pratnji A. Rankovića odlazi u obilazak Bjelovara i tamošnjeg stratišta Lug. S tamošnjim rukovodstvom održava polusatni sastanak u hotelu Grand.

U poslijepodnevnim satima 5. lipnja Tito je s pratnjom današnjom Podravskom magistralom putovao prema Osijeku, a pošto su glavni marševi smrti prolazili tim pravcem morali su ih na više mjesta zabilaziti sporednim putovima. Cijelom trasmom niz put su ležala iznemogla, ubijena i masakrirana tijela. Nenajavljen je došao u Osijek, posjetio ranjenike u vojnoj bolnici Tvrđa, prenasio na nepoznatom mjestu u Osijeku.

6. lipanj 1945. - srijeda

Tito je ujutro obišao veliki logor u Kovinu, Vojvodina, a odатle produžio u Beograd. Tog dana je Vjesnik donio samo kratku vijest: «Tito je na putu iz Zagreba u Beograd posjetio ranjenike u glavnoj VB u osječkoj Tvrđavi, vraćajući se sa svog putovanja kroz Sloveniju i Hrvatsku».

Prema kazivanjima Koče Popovića, koji je u to vrijeme bio jedan od bližih Titovih suradnika, samo na relaciji Bjelovar - Kovin (u Vojvodini) od 9. svibnja pa nadalje prošlo je 26 ešalona ratnih zarobljenika od kojih je svaki brojio 3.000 – 5.000 zarobljenika koji su pobijeni na području Vojvodine i pobacani u protutenkovske rovove koje su tamo iskopali Nijemci (kao i one u Teznom kod Maribora) u svrhu zaustavljanja Crvene armije na Srijemskoj fronti.

Koča Popović je u to vrijeme kao načelnik Generalštaba JNA od Tita dobio tajnu naredbu za uništenje svih pisanih tragova o poslijeratnim pokoljima. U tu operaciju bili su uključeni: XII. odelenje JNA (Služba bezbednosti), personalna služba JNA, Vojnoistorijski arhiv, Savezni zavod za statistiku te UDBA i njene ispostave. •

"ANTIFAŠIZAM" U RIJEČI I SLICI (III.)

SMRT FASIZMU — SLOBODA NARODU!

POSTARINA

VJESNIK

NARODNE FRONTE HRVATSKE

BROJ 510. —

ZAGREB, SUBOTA, 21. PROSINCA 1946.

GOD. VI.

ROĐENDAN VELIKOG STALJIĆA

Narodi SSSR-a i svi slobodoljubivi narodi svijeta, svi oni, koji su osjetili i spoznali svu historiju, epohalnu ulogu Staljinu, slave danas 67-mu godišnjicu njegova rođenja. Dan Staljinova rodjenja nije praznik samo so-

strek za slavna herojska djela, to ime bila je najborbenija i najdraža pardo sovjetskih ljudi. Staljin je rekao: »Doći će praznik i na naše ulice«. Nakon dugih krvavih borbi, nakon nevidjениh patnja i herojstva, nakon nadčovječnih napora došao je praznik po-

NARODNA SKUP
Predlože
u financi
za ispu

BEOGRAD. 20. prosinca.
Nakon procitanog zapisnika
i Mile Perunić podnijeli se
skupštine FNRJ, da rješava

Poslije toga se javio za riječni poslanik Vaso Butozan i grupu narodnih poslanika uputiti ministru industrije vlade FNRJ liko pitanja: »S obzirom na to su odluke Potsdamske deklaracije stupile na snagu još u mjesecu vozu 1945. i da je pariški spor o njemačkim reparacijama i o zovanju Medjusavezničke agencije reparacije, koji je vlada FNRJ pisala, stupio na snagu u prosincu 1945., a pošto ovaj Dom nije obješten o izvršenju reparacionog programa, koji izvire iz potsdamskih odluka, postavljamo deča pitanja ministru industrije.

1. Da li se primjenjuju ove Potsdamske deklaracije o ekonomskom razorušanju Njemačke i njim reparacionim davanjima?

2. Da li se i u kojoj mjeri ispravljaju reparacione kvote, koje su Jugoslaviji odobrene pariškim razumijevanjima o reparacijama?

3. Sto je do sada našla Vladimira u ime reparacionih davanja Njemačke i kakve su perspektive njegovu budućnost?

Molimo da nam ministar odgovori na ova pitanja.

PJESMA O LUČONOŠI

Nikada ja nisam znao druga Rade,
dok je on pogin'o, ja sam još bio dječak,
al' ljude tvornice "Rade Končar" znadem,
i prošlosti krvave naše teških se dana još sjećam.

A danas? Danas drug Rade plućima tvornice diše!
I tko će se usmjeriti reći da Rade nema više?!

Tvornica tvoja Rade, nove centrale će dati,
i plima sretnog svjetla bujat će svakog dana.
U svakoj novoj žarulji tvoje će ime sjati
i pet ljeta što naviru bit će pet pobjeda plana.

Ti si u danima mraka sunca u srcima sijao,
Ti si u borbi svjetla u ljudskim srcima palio,
barjake s crvenom zvjezdrom gorama si razvijao,
sume si, druže Rade, plamenom ustanka zalio.

Ti si Rade, za života bio svjetlo živo,
poslje herojske smrti možeš bit svjetlo samo.
Daj nam svjetla, Rade, da Balkan svjetlom bi plivo, vrčeve bijelog svjetla ko mlijeko pit mi znamo.

Fabriko, drugarice! Zupčanike svojih strojeva naoštari
mrak iz sela naših pometi električnom metlom!

Fabriko, raspi varnice - munje, zapljušti Radnim svjetlom
na našoj trpezi - Zemlji blještavi stolnjak nam prostri!

Tvornica tvoja, Rade, nove centrale će dati,
i plima sretnog svjetla rasti će svakog dana,
u svakoj novoj žarulji tvoje će ime sjati,
i pet ljeta što naviru bit će pet pobjeda plana.

A iz statističkih cifara elektrifikacije rasti će svjetao lik, drug
Rade Končar - heroj i div-svjetionik!

Dalibor-Dalja BROZOVIĆ

(«Pjesma o lučonoši», *Omladinski borac*, List Narodne omladine Hrvatske, 6./1947., br. 26,
6. srpnja 1947.; izvorna verzija: *Mladost*, Beograd, 3./1947., br. 7-8, srpanj-kolovoz 1947.)

SMRT NARA

Istinska demokracija je nepobjediva

Rat je cijelom svijetu dokazao, da je Sovjetski Savez, nerazoriv u svojoj vojno-ekonomskoj snazi, postao najveća sila napretka i avantgarda slobodoljubivih naroda

MOSKVA, 30. svibnja

U svom uvodniku »Pravda« ističe, da je pobjeda nad fašizmom značajna po tome što svjedoči o nerazorivosti vojno-ekonomske snage, granitnoj čvrstoći i jakosti Sovjetskog Saveza. »Rat je očigledno pokazao, kaže se dalje u članku, da je samo naša boljevička partija naoružana stvarnim znanjem zakona o društvenom razvitku i po tome ona zna, kamo je vodila i kuda uspješno vodi naše narode. Ona je za obranu socijalističke domovine mobilizirala sve snage našega naroda.«

»Po ovom mudrom vodstvu partijske Lenjina-Staljina naša je domovina postala moćna svjetska država, najveća snaga napretka, avantgarda slobodoljubivih nacija.

Naša je domovina svojom snagom dokazala, da su socijalizam

i istinska demokracija nepobjedivi.

Okako brz uspon Sovjetskog Saveza bio je moguć zato, što je politika naše partie bila uvijek mudra i ispravna. A partija je jaka zato, što je vjeran sljedbenik lenjinizma, što je odana narodu.

Razlog nepobjedivosti boljevičkog vodstva treba tražiti u njegovoj neprestanoj vezi s masama.

a ta je veza u toku rata postala još tješnja i jača.

Rat u Evropi je završen. To je povjesna prekretnica. Sada prelazimo na rješavanje zadaća mirne gospodarske izgradnje.

Treba da upravljamo radom tako, da naša država svakim danom prikupi nove snage i da se sve više uspinje do vrhunca svoje moći. Socijalističko gospodarstvo mora neprestano rasti i jačati se.

Uspješno i brzo obnavlja se naše gospodarstvo u oslobođenim krajevima, koje su njemački osvajači razorili i opljačkali. U središtu pažnje nalazit će se pitanje daljnog razvijanja i obnove osnovnih gospodarskih grana — metalurgije, industrije ugljena, energetike, proizvodnje strojeva i željezničkog i vodnog transporta. Izvanredno odgovorne zadaće imaju i graditelji. Najveću pažnju partijskih organa iziskuju pitanja daljeg pojačanja i obnove mašinsko-traktorskih stanica i svih grana seljačkog gospodarstva.

Potpuna pobjeda nad neprijateljem stvara jaku osnovu za uspješnu obnovu našeg socijalističkog gospodarstva. (TASS)

POD VODSTVOM TITA

Zajednička borba

Albanije i Jugoslavije

Predstavlja jamstvo za prijateljstvo i bratstvo naroda

TIRANA, 30. svibnja

Fašističke zvijeri japanskog cara

Dopisnik agencije »France Press« (AFP) Jacques Marcusejavlja: Pomalo se rasvjetjava tajna o nekim francuskim posadama u Indokinu. Nakon nekoliko tjedana marša po noći uspjeli su pojedini francuski vojnici iz Indokine da se dokopaju granice Kine. Oni suglasno pričaju, kako Japanci sistematski gaze sve ratne zakone i ljudska prava. Na više mesta u sjevernom dijelu pokrajine Tomkin Japanska

Narodni list, Zagreb, 1./1945., br. 4, 30. svibnja 1945., str. 8.

ZAHTJEV ZA EKSHUMACIJU GROBIŠTA SEP U GORNJEM HRAŠĆANU

Početkom ožujka 2009. radnici varaždinske Vodogradnje su kod rekonstrukcije zaštitnog nasipa, sagrađenog početkom prošlog stoljeća radi obrane od poplava međimurskih sela, kojima su za većeg vodostaja prijetile vodene bujice koje su se izlijevale iz rijeke Drave, pronašli su na više mjesta ljudske kosti koje, prema podacima Društva za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava iz Varaždina, pripadaju žrtvama partizansko-komunističkog terora koje su iz smjera grada Varaždina potkraj lipnja 1945., u rovove iskopane za vrijeme rata pokapali žrtve koje su ubijali u masovnim noćnim likvidacijama.

S tim i svim drugim posmrtnim ostacima treba postupiti na civilizacijski način i u skladu s prihvaćenim deklaracijama Parlamentarne skupštine Vijeća Europe broj 1481 i Sabora Republike Hrvatske, od 3. lipnja 2006. **o osudi zločina počinjenih za totalitarnog komunističkog poretku u Hrvatskoj 1945-1990.**, u kojoj se, između ostalog, ističe: Hrvatski sabor vjeruje da žrtve zločina totalitarnih komunističkih režima koje su još žive ili njihove obitelji, zaslužuju sućut, razumijevanje i priznanje za svoje patnje, a u točci 11 se ističe: „Zbog toga se Hrvatski sabor pridružuje Parlamentarnoj skupštini Vijeća Europe u snažnoj osudi masovnog kršenja ljudskih prava od strane totalitarnih komunističkih režima, i istodobno izražava sućut, razumijevanje i priznanje žrtvama tih zločina u Republici Hrvatskoj Europski i svijetu“.

Budući da mi u Društvu za obilježavanje grobišta smatramo kako žrtve iz grobišta u Gornjem Hrašćanu zaslužuju barem pravo na dostojan pokop, a obitelji stradalih imaju pravo saznati mjesto gdje su im poubijani rođaci, zahtijevamo ekshumaciju i dostojan pokop.

Zahtjev za ekshumaciju u Hrašćanu poslan je na adresu Vlade i Sabora Republike Hrvatske, Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvu kulture Republike Hrvatske,

Piše:

**Franjo TALAN, predsjednik
Društva za obilježavanje grobišta**

Ministarstvu pravosuđa, Državnom odvjetništvu Republike Hrvatske u Zagrebu, Županijском državnom odvjetništvu u Čakovcu te Izaslanstvu Hrvatskog sabora pri Parlamentarnoj skupštini Vijeća Europe, a obavijest o odaslanom zahtjevu proslijedena je Društvu za ureditev zamolčanih grobova iz Ljubljane, s kojim već nekoliko godina uspješno surađujemo, i koje je, između ostalog, podiglo spomen-kapelice na grobištima u Kočevskom rogu i nedaleko rudnika i grobišta Barbarin rov kod Laškog.

U odaslanom zahtjevu se ističe:

«Zastrašujući prizori nedavno otvorenog grobišta Huda jama kod rudnika „Barbarin rov“ nedaleko Laškog u Sloveniji zgrozila je sav civilizirani svijet.

Nekako u tišini toga zastrašujućeg otkrića prošlo je iskapanje ljudskih kostiju, do kojih se došlo u četvrtak 5. ožujka, i narednih dana, kod rekonstrukcije zaštitnog nasipa koji je u prošlosti štitio stanov-

nike Gornjeg Hrašćana, Pušćina, Trnovca i ostalih mjesta u Međimurju od izljevanja rijeke Drave. Naime kod odstranjivanja dijela nasipa, oko 200 metara, kod njegove rekonstrukcije i spajanja na stari dio, na četiri mjesta su se tog četvrtka iskopale ljudske kosti. Obavijestena je policija i radovi su privremeno zaustavljeni, nešto zbog otkrića, a dijelom i zbog kiše koja je cijelo jutro padala i ispirala tek iskopane kosti.

Na vijest da su se na lokaciji nasipa pronašle kosti, a znajući prema izjavama svjedoka da su na tom mjestu u poratnom razdoblju Drugoga svjetskog rata, potkraj mjeseca lipnja, vlasti iz smjera Varaždina u noćnim satima dovodile i ubijale ljude, lokaciju su obišli i članovi Društva za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava koji su 2001. godine u spomen na žrtve tu postavili 6 m visok spomen križ. Tako su oko 12 sati grobište posjetili Stjepan Jovan, Josip Kolarić i Franjo Talan, članovi Društva, a u obilasku lokacija iskopanih kostiju bio je i Alfred Obranić, predsjednik Hrvatskog društva političkih zatvorenika iz Zagreba i voditelj gradilišta Josip Domitar. O pronalasku smo izvjestili medije, a Josip Kolarić, predsjednik

Slučajno otkopane kosti

podružnice Društva za Međimursku županiju, kao najbliži stratištu, preuzeo je obvezu češćeg obilaska „nalazišta“ i izvješćivanja ostalog članstva o eventualno novom otkriću i situaciji na nasipu i gradištu.

U petak. 6. ožujka, radovi se nastavljaju, a u nedjelju romska djeca iz naselja Parag, koji je u sastavu naselja Trnovec, pronalaze ljudske kosti u zemlji koja je dovezena s nasipa. Stariji Romi o nalazu su obavijestili policiju koja je pronađene kosti odvela na patologiju Županjske bolnice u Čakovcu. U ponedjeljak ujutro, 9. ožujka, radovi su nastavljeni. Grobište obilazi Josip Kolarić i primjećuje isko-

pane ljudske kosti koje su se nalazile u iskopanom jarku, sa sjeverne strane nasipa, na koji su kamioni izvođača rada već bili spremni istovariti dopremljeni šljunak. Kolarić je alarmirao policiju i Županijsko državno odvjetništvo te zatražio da se pronađene kosti ne zatrپavaju i traži da se radovi obustave.

Nakon toga na grobište „gradilište“, dolazi policija i osoba iz pogrebne službe koja je kosti pokupila i odvezla. Radovi se nastavljaju, ali se ponovno pronađe kosti te Kolarić, ponovno zove policiju i Županijsko državno odvjetništvo nakon čega se konačno, nakon pet dana, zaustavlja.

Ijaju radovi obilježava se lokacija koju čuva policija.

Kako su uz pronađene kosti nađeni i razni predmeti, žlice, češalj, prsten, kao i ostatci cipele, za očekivati je da bi neke od predmeta mogli prepoznati i članovi obitelji i tako pomoći u identifikaciji. Zbog toga tražimo od Vlade i Sabora, i svih mjerodavnih institucija, da se lokacija grobišta „Sep“ u Gornjem Hrašćanu istraži i žrtve ekshumiraju i dostoјno pokopaju.

Zahvaljujemo na razumijevanju! Molimo da nas izvijestite o učinjenom. U Varaždinu 12. ožujka 2009. godine».

- PRIJEPIS DOKUMENTA -

POLJOPRIVREDNO DOBRO

«SEVER»

Pov. br. - 7-

18. I. 1951. g.
A. ŠANTIĆA

KARAKTERISTIKA

Za druga Vukušić Slavka koji je bio
zaposlen u ovom preduzeću.

Što se tiče njegovog zalaganja u radu imao je dobro zalaganje, samo je nastrojen dosta neprijateljski protiv današnjice za što je i uvaćen da kupi podatke članova KPJ tj. u preduzeću i podnosi banditima koji su bili u ustašama zajedno sa njima zašto smo ga i predali udbi gdje je bio nekoliko mjeseci u zatvoru a za njega detaljne podatke smo dobili od njegova Sreskog odbora otseka un. poslova. O njegovu radu protiv današnjice sazna-
lo se u poslednjih dana pošto je otpušten iz preduzeća, imenovani je izgubio ruku u ustašama u borbi protiv partizana.

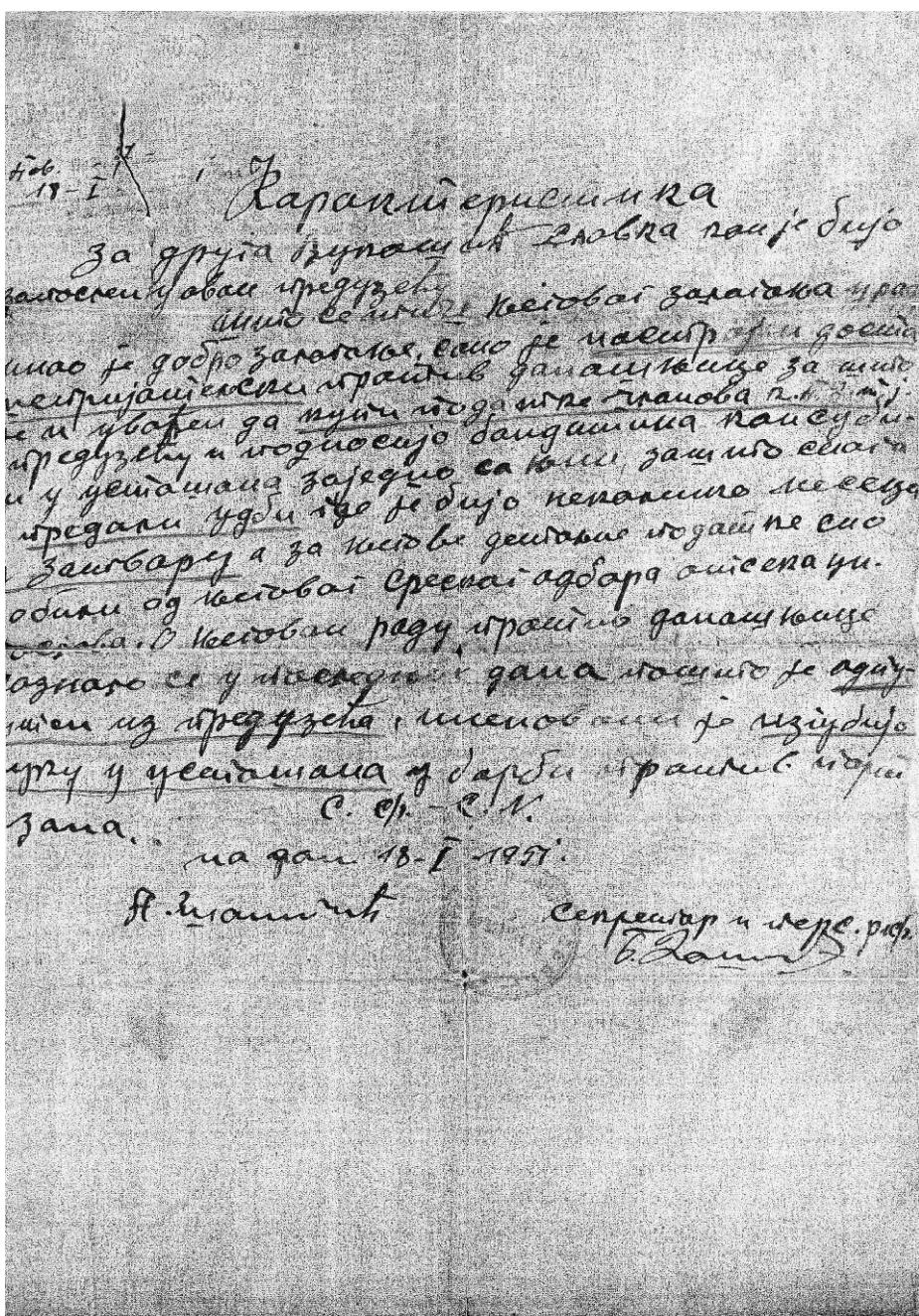
S. F. - S. N.
a dan 18-I-1951

Šantić

(pečat)

Sekretar i pers. ref.

B. Dašić

MEĐUNARODNI FESTIVAL MENE TEKEL: BORBA PROTIV TOTALITARIZMA

Međunarodni festival Mene Tekel, koji se održavao od 23. veljače do 1. ožujka 2009. u Pragu, odvijao se u duhu borbe protiv totalitarizma. Ova akciju pratila je stručna sekcijska predsjedništva Češke Republike u Vijeću Europske unije.

Treća obljetnica Međunarodnog festivala protiv totalitarizma, zla i nasilja, a za sjećanje nacija, organizirala je građanska udruga "Umjetnost bez granica" (*Úmění bez bariér*) u uspješnom partnerstvu s

Kod praškoga gradonačelnika

glavnim gradom Pragom, češkom konfederacijom političkih zatvorenika i Institutom za proučavanje totalitarnih režima. Festival je bio pod domaćim pokroviteljstvom dr. Přemysla Sobotke, predsjednika Senata parlamenta Češke Republike, dr. Pavela Béma, gradonačelnika glavnoga grada Praga, prof. dr. sc. Václava Hampla, rektora Karlova sveučilišta i Václava Maloga, pomoćnoga praškog biskupa, te pod međunarodnim pokroviteljstvom predsjednika INTERASSO, Jure Knezovića.

Otvorene festivala Mene Tekel i prateće izložbe počelo je 23. veljače 2009. u Karolinumu Karlova Univerziteta devetodijelnom izložbom projekta "Arogancija moći", pod vodstvom mr. Michala Kuchte, u kojem je sudjelovala i Hrvatska. U ovom bloku izložbe prikazali su svoje izloške Češka – s više izložaka: Građanske udruge Sjećanje, Instituta za studij totalitarnih režima, MgA Danele Řeřichove i drugi, Hrvatska - Renata

Pišu:

**mr. Renata KNEZOVIĆ,
LFUK, USLaLE, Bratislava &
dr. sc. Darina BRUKKEROVÁ,
SZU, Bratislava**

Knezović, Latvija - Muzej okupacije u Rigi, Litva – **dr. Algirdas Jakubčionis**, Slovenija - Nacionalnog muzeja moderne povijesti Slovenije, za izložbu pripremio **Jože Dežman**. "Komunizam u Slovačkoj u godinama 1948.-49." pripravio **Rudolf Dobiáš**.

Drugi zanimljivi dio svečanog otvorenja bio je dio vrednovanja radova u umjetničkom natjecanju djece, na kojem su sudjelovali učenici osnovnih i umjetničkih škola u Pragu. Pokroviteljica akcije posvećene školskoj mладежи i studentima bila je zamjenica gradonačelnika glavnog grada Praga **ing. Marie Kousalíková**. Hvalevrijedno je da se konačno u takve akcije uključuju i djeca, kako bi i ona mogla razumjeti zlo i progone, bol, strah, bijedu i nepravde koje su totalitarni režimi nanijeli ne jednoj obitelj u Europi. Cjelokupna izložba obuhvaća sudbine ljudi koji se nisu složili s komunističkim režimom i koji su pokušali ilegalno prijeći granicu zapadno od *socijalističkog raja* te

tako doseći žuđenu slobodu. Mnogi su bili besmisleno optuženi samo za to, jer nisu htjeli stupiti u seljačku radnu zadrugu i predati sav svoj imetak na milost i nemilosrđu ruke komunističkih zloduha te postati kmet, a da i ne govorimo o onima koji su nepravedno, u insceniranim procesima, osuđeni na visoke kazne pa čak i smrtne i bez milosti pogubljeni.

Za buduće naraštaje izuzetno je važno čuti osobna svjedočenja nekad proganjениh sveučilištaraca, pojedinaca, pa čak i cijelih obitelji, koje su u okviru skupina otpora, neorganiziranih zajednica prijatelja, pa čak i na vlastiti rizik tražili mogućnost da izraze svoje protivljenje komunističkoj diktaturi i komunističkom režimu kao takvom.

Demonstracijom protiv totalitarizma, zla i nasilja nastavljen je Festival u poslijepodnevnim satima na Starogradskom trgu, gdje su održani govor. Ovdje se javnosti, s balkona palače Kinsky, obratila predsjednica KPVČ **dr. Nadežda Kaválirová**, gradonačelnik grada Praga Dr. Pavel Bém, predsjednik međunarodne udruge bivših političkih zatvorenika i žrtava komunizma Jure Knezović te potpredsjednik Ekumenskog vijeća crkava **mr. Josef Červeňák**. Njihovi govorovi bili su u duhu borbe protiv totalitarnih režima i upozorenja mladima, da se ne dopusti povratak ovih nepravednih i brutalnih

Govor predsjednika INTER-ASSO Jure Knezovića

Gledateljstvo je pokazalo iznimjan interes

režima, čiji sljedbenici u Češkoj, kao i u Njemačkoj, opet počinju mobilizirati snage koristeći sveopću svjetsku krizu. Opet KSC (Komunistička stranka Češke i Moravske) potiče ljudе da na temelju socijalne (ne)sigurnosti glasuju za njih. U Njemačkoj se javljaju izdanci zakrivenih komunista poduprtih dijelom zapadnih socijaldemokrata oko **Lafontainea**, tvrdeći da je DDR bila pravna država i da nije bila nedemokratska. Organizatori i sudionici festivala svjesni su opasnosti povratka komunističke diktature, i stoga nastoje zemljama članicama EU ukazati na brutalnost totalitarnih režima, čije podcjenjivanje može nepovoljno utjecati na društvenu i političku situaciju u državama bivšega komunističkog sustava.

U Festival se uključilo mnogo pjevačkih skupina, čiji su članovi bili proganjeni tako što im je bilo zabranjeno održavanje koncerata i pjevanje na raznim događajima, jer prema tadašnjoj nomenklaturi nisu zadovoljavali kriterije koje je definirala Komunistička partija. Ovaj glazbeni pregled pod nazivom "Rockom protiv totalitarizma, nasilja" potaknut je spomenom za one koji se nisu vratili u bivšu Čehoslovačku, za one koji totalitarni režim nisu preživjeli i za prijatelje - da se ne zaboravi.

U prijepodnevnim satima 24. veljače 2009. u Gradskoj su knjižnici prikazane nagradne audiovizualne snimke s natjecanja Ministarstva obrane Češke Republike, pod nazivom "Bojovnici protiv totalitarizma iz djeće perspektive". Radio se o dokumentarnoj obradi soubina ratnih veterana, političkih zatvorenika, te članova «Pomoćne tehničke bojne» (PTP), koje je progonio komunistički režim, sve promatrano iz perspektive učenika osnovnih škola. U okviru programa nastupili su autori prikazanih radova,

predstavnici češkoga Ministarstva obrane, koji su ujedno i organizatori projekta, te sudionici *trećeg otpora*. Razgovor s publikom i studentima moderirala je **Debora Štolbová**.

Pod pokroviteljstvom predsjednika Senata Parlamenta Češke Republike, Přemysla Sobotke i Oldřicha Vlaska, zastupnika u Europskom parlamentu, otvorena je u 13 sati istoga dana izložba **Jana Kratochvíla** o III. otporu u Čehoslovačkoj.

U 14 sati slijedila je međunarodna konferencija festivala Mene Tekel, koja se bavila problemima nastave suvremene povijesti u zemljama Europske unije. Konferenciju je moderirao Senator **Dr. Tomáš Grulich**. Konferencija je nastala na poti-

caj nekoliko studenata i doktorskih kandidata, u suradnji s dobrovoljnom studentskom inicijativom «političtivězni.cz». Studenti i poslijediplomanti pokušavaju sagledati politički pogon pomoći metodološkog pristupa "povijesti videne s dna", što znači očima izravnog svjedočenja svjedoka i sudionika u 50 – tim godinama 20. stoljeća u bivšoj Čehoslovačkoj. Dokumenti su obrađeni usmenom metodom, koja sadrži uspomene i činjenice onoga razdoblja, ljudi koji su sudionici u određenim pogonu i nasilju komunističke partije. Autori ovog projekta pripravili su niz konferencija i radionica za međunarodne studente i političke zatvorenike.

U prvom dijelu konferencije o problemu nastave novije povijesti uvodno slovo imao je predsjednik Senata Přemysl

Govor zastupnika u Europskom parlamentu O. Vlasáka

Renata Knezović predstavlja Hrvatsku

Sobotka, a potom su nastupili član Europskog parlamenta **Oldřich Vlasák**, čiji govor donosimo u cijelosti, **Maja Ničová** zastupnica KPVS, **Marie Janalíková** iz civilnog društva *Kćeri 50-tih godina* i studenti iz Češke, Estonije, Njemačke, Nizozemske i Rusije koji su sudjelovali u istraživačkim projektima i radionicama u suradnji s dobrovoljnom studentskom inicijativom «političtivězni.cz».

U drugom dijelu konferencije nastupili su Jure Knezović, predsjednik INTERASSO, te **prof. dr. sc. Jiří Pešek** s Karlova sveučilišta, **Ondřej Karas**, direktor stručne sekcije češkog Predsjedništva pri Vijeću Europe i mnogi drugi profesionalci kojima na srcu leži korektna a u prvom

Latvijska večer

redu pravedna nastava toga gnjiloga totalitarnoga razdoblja u postkomunističkim zemljama EU. Mnogi od njih danas moraju učiti iz knjiga koje su služile učenju povijesti još za totalitarnog režima ili iz novih knjiga koje su tako tendenciozno napisane da nije moguće pravilno uvesti studente u problematiku kako bi realno shvatili totalitarni režim i ono što je on sa sobom donio. Ovo razdoblje komunizma u knjigama povijesti prikazuje se kao razdoblje ostvarenja dobre ideje koju su ljudi pokvarili, ali takva misao je mnogo opasnija od bilo kojeg proživljenog režima.

U srijedu, 25. veljače 2009. u Gradskoj knjižnici su se s javnošću susrele športske legende koje je komunistički režim prisilio na izgnanstvo odnosno poslao u zatvor. Totalitarni režim, naravno, nije se ticao samo običnih ljudi, ljudi koji su imali imetak, polje i stoku, nego i športaša koji su danas športske legende, kao što su višekratna svjetska prvakinja u umjetničkom klizanju **Aja Vrzáňová**, koja je pod pritiskom komunističkog režima u 1950. u Londonu zatražila politički azil, a kasnije emigrirala u SAD. Nakon pada Željezne zavjese 1989., prvi put se nakon 40 godina vratila u posjet u svoju domovinu Česku. Predsjednik Češke Republike **Václav Klaus** odlikovao ju je 2004 Medaljom I. stupanja za zasluge. Druga športska legenda je hokejaš i nositelj naslova svjetskog prvaka (1949.) u hokeju na ledu **Augustin Bubník**. Ni taj športaš nije umakao insceniranom političkom procesu. Zajedno s drugih deset suigrača iz njegove momčadi osuđen je 1950. za špijunazu i veleizdaju na 14 godina zatvora i na prisilni rad u jednom od najgorih zat-

vora, u Jáchymovu, gdje su zatvorenici kopali uranovu rudu za potrebe komunističkih vlastodržaca u SSSR-u. Da su pritom, bez bilo kakve zaštite, bili izloženi radijaciji, odgovaralo je komunističkim planovima u borbi protiv klasnog neprijatelja. Nakon izlaska iz zatvora, 1955., u vrhunsku reprezentaciju nije se smio vratiti. Komunistički vođe su mu dozustili da radi kao trener u provinciji.

Pod profesionalnim ravnjanjem prodekana Pravnog fakulteta Karlova sveučilišta, **prof. dr. sc. Jana Kuklika** studenti Pravnog fakulteta su 26. veljače 2009. u poročnoj dvorani Vrhovnoga suda Češke Republike izveli rekonstrukciju procesa Mária Švejdove, koji se zbio u 50-tim godinama prošloga stoljeća. To je povjesna sudnica u kojoj su pale mnoge smrtne presude, među kojima su najpoznatije smrtne osude **Milade Horakove** i Slanskog. Rekonstrukciju inscenir-

Student prava glumi komunističkog tužitelja

ranoga procesa su izveli uz sudjelovanje Češke televizije. Na obnovu postupka pozvani su i najbliži članovi obitelji optužene.

Proces počinje optužbom:

Narodni sud presudio je 17. rujna 1955 ovako:

"Kulakovica" - okrivljena **Marie Švejdová** rođena 3. 10. 1905. u Javorinici, kotar Prachatice, kriva je, jer

- 1) nije ispunila svoje obveze a prekršila je obveze svoje struke u namjeri da uzrokuje štetu i otežava uloge i ispunjenje jedinstvenoga gospodarskog plana za područje otkupa i prehrane,

- 2) javno sramotila skupinu stavnika Republike, jer su članovi narodnoga demokratskog porteta,

3) uvrijedila javnog službenika pri obnašanju njegovih ovlasti,

4) na društvenom imanju namjerno učinila štetu time što je predmete na tom imanju oštetila i učinila neupotrebljivim, pa je time počinila kazneno djelo

i osuđuje na sljedeće:

- na kaznu zatvora od tri godine,
- na novčanu kaznu u visini od 1000 Kčs, u slučaju nemogućnosti plaćanja na zamjensku kaznu zatvora od 2 mjeseca,
- na gubitak časnih građanskih prava na 5 godina privremeno

- na gubitak svih nekretnina, a ujedno i na konfiskaciju idealne polovice poljoprivredne imetka, koje pripada kćeri optužene Jarmile Švejdove, u korist države.

Optužena se dalje osuđuje na doživotnu zabranu boravka u kraju Českih Budějovica, a obvezna je platiti trošak kaznenog postupka i nagradu odvjetniku po čl. 45 st. 1. Kaznenog postupnika.

Za nas koji smo sjedili u sudnici, najgore je došlo na kraju. Nakon pada komunizma Marie Švejdová koja je živjela u Pragu zatražila je, kao mnoge tisuće žrtava komunističke diktature, rehabilitaciju. Rehabilitirana je u svim točkama optužbe, osim jedne: zbog uvrede javnog službenika proglašilo ju je demokratsko pravosuđe krivom, te je do smrti ostala kažnjavanom. To je ironija, da nakon "baršunaste revolucije" osobu koja je u seljačku radnu zadrugu dragovoljno unijela svoj, od konca 15. stoljeća katastarski evidentirani obiteljski posjed od 49 hektara, tako kazne i po zakonima demokratske Češke Republike. Problem je u tome što u Češkoj nisu izmijenjeni zakoni, a pokojnu Marie Švejdovu rehabilitirali su isti suci koji su ju za komunizma osudili. Zato se treba zamisliti, kako je moguće da postoji lustracijski zakon, a da na istim stoli-

Marie Švejdová u insceniranom procesu

Učenici prate festival

cama sjede isti sudci i rehabilitiraju ljude o kojima su znali da su nevini i tada kad su ih sudili??!!

Na koncu rekonstruiranog procesa ispričali su se studenti Pravnog fakulteta za licemjerno i nepravedno suđenje svojih kolega u prošlosti.

Zatim je uslijedila rasprava u kojoj su sudjelovali i politički zatvorenici kojih se taj problem izravno ticao, da nisu bili u cijelosti rehabilitirani, da ostaju kažnjavani i sl. U raspravu se uključio i predsjednik Inter-Assa, koji je kritizirao rehabilitaciju u Češkoj Republici i ujedno ju usporedio sa situacijom u Republici Hrvatskoj, gdje nije proveden sudski postupak rehabilitacije, ali je svaki politički osuđenik u praksi u potpunosti rehabilitiran. On je naveo da bi sudci morali voditi računa o uvjetima u kojima je politički zatvorenik učinio prekršaj koji je i po važećim zakonima sankcioniran, a pogotovo o tome jesu li ga totalitarni režim i njegovi privrženici na to isprovocirali. Svoje razočaranje izrazio je time, rekavši da mu je do plača kad čuje da pravna država takvu nepravdu može tolerirati.

Dan Hrvatske i Slovenije bio je u petak. Prijepodne bila je pozvana javnost, đaci osnovnih škola i studenti. Uz prisutnost ministara-savjetnika, gospodina **Zvonimira Siblja** i gospođe **Božene Leš**, koji su zastupali hrvatsko veleposlanstvo taj dan dok je Hrvatsku zastupao predsjednik Inter-Assa Jure Knezović. Prije samog projiciranja sugestivnog dokumenta o poznatom hrvatskom zatvoru "Starograđanska KAZNIONICA", kroz koji je tijekom razdoblja 1945.-1991. prošlo 31.204 politička zatvorenika, on je ukazao na tužnu činjenicu da to nije jedini zatvor u kojem su Hrvati bili zatvarani, te je nabrojivši ih - konstatirao da su svi sagrađeni za tudinske vlasti nad Hrvatima. Na

primjerima aktera filma ukazao je da su trojica suđena nevini, a samo jedan je suđen zbog namjere da izvrši djelo koje bi i danas bilo kažnjivo. Ali i taj, samo zbog namjere, odležao je punih 15 godina. Nakon prikazanoga filma odgovarao je na mnoga pitanja gledatelja, koje je prije svega zanimalo zašto nitko nije odgovarao za zločine koje su u Hrvatskoj počinili komunisti.

Poslijepodne je slijedila projekcija slovenskog filma "Djeca iz logora Petriček". Film je potresno svjedočanstvo o dječjem koncentracijskom logoru u Sloveniji tijekom 50-tih godina. Ukazuje na strahote prakse komunističkog režima, u kojem su djeca pobijenih političkih protivnika internirana u koncentracijske logore. Djeci je kroz surovu fizičku i psihičku primjenu sredstava sustavno brisan vlastiti identitet. Sudionici koji su preživ-

Ekumenska molitva na koncu festivala

jeli strahote imaju doživotne traume i nemogućnost da se integriraju u društvo. Nakon gledanja dokumenta se može zaključiti da ljudska rase može biti okrutnija od životinje. Prikazivanju slovenskoga filma nazičio je veleposlanik Republike Slovenije, koji je u odgovoru na pitanja o žrtvama naveo da su većina žrtava komunizma u Sloveniji Hrvati, a posebno u grobištima oko Maribora.

U nedjelju, prvog ožujka 2009., u katedrali sv. Vida, Vencela i Adalberta služila se ekumenska služba Božja za pogubljene, nasmrt mučene i preminule političke zatvorenike, koju su celebrirali **kardinal Miloslav Vlk** i predsjednik ekumenskog Vijeća crkava **dr. theol. Pavel Černý**.

A što na koncu reći? Možda samo konstatirati, da se festival Mene Tekel iz godine u godinu poboljšava i biva sve kvalitetniji. Važno je to, da se da-

nom temom konačno počinju baviti studenti visokih škola i doktorandi, a sada su se, eto, uključili u projekt i studenti iz Europske unije, koji su se posvetili znanstvenom istraživanju totalitarnih režima, pa tako i komunističkog.

Na mjestu je pohvaliti organizatore **Jana Řeřicha i Daniela Řeřichovú**, koji su učinili velik posao, a koje rade sa srcem a prije svega u vjeri, da se komunizam i njegova neumoljiva diktatura ne vrate.

Prilog: Gовор Oldřicha Vlaska češkog člana Europskog parlamenta

TOTALITARNI REŽIMI I EUROPSKA UNIJA

Poštovane dame, poštovana gospodo, Dopustite mi započeti svoj kratki govor citatom češkog novinara Vladimíra Bystrova: "Demokratski svijet do sad nije stekao odgovarajuću predodžbu o dubini komunističke antihumanosti. Stoga nije podržao zahtjev za dekomunizaciju postkomunističkih društva - a većini njihovih građana to samo odgovara."

Nacizam, fašizam i komunizam su totalitarni režimi, nama u potpunosti znani. Za nas, Srednjoeuropske, komunizam predstavlja najgore iskustvo s totalitarnim režimom. Za djela protiv komunističkog režima bilo je od veljače 1948. do studenog 1989. osuđeno oko 250.000 osoba, 241 politički zatvorenik je pogubljen a mnogi muškarci i žene su umrli u zatvorima, koncentracijskim logorima i na granicama države pri pokušajima emigriranja. U logorima prisilnog rada bilo je

Dogradonačelnica nagrađuje najmlađeg natjecatelja

Rastanak s vodstvom festivala

bez suđenja u skladu sa zakonom 247/48 zatvoreno više od 80.000 ljudi, velika skupina ljudi služila je vojni rok u tzv. pomoćnoj tehničkoj bojni. Brutalne su se kazne dočekali čak i oni koji su za 2. svjetskog rata bojivali za slobodu, ali uglavnom na pogrešnom „strani svijeta“, a posebno oni koji su se aktivno opirali komunističkoj vlasti. Premda nas povijest upozorava, komunističke ideje i ponasanje su u Češkoj Republici i dalje čvrsto ukorijenjeni. Demokracija je sve više ugrožena postojanjem KSČM (Komunistička stranka Češke i Moravske, op. prir.), koja postojanjem u parlamentu i vladanjem u mnogim krajevima, ojačava. Osobno sam uvjeren da se komunističku partiju ne može reformirati. Njezin laskavi socijalni program temelji se na laži i želi da se vrati na pozicije vlasti. ČSSD (Češka stranka socijalne demokracije, op. prir.) također ugrožava demokraciju, jer pomaže komunistima dokopati se vlasti. Imam osjećaj da ljudi ne žele znati cijenu "površnoga" blagostanja za kojim žude, ne razmišljujući pod kojim uvjetima je to ili ono realno ostvarivo. Opasnost vidim u bagatelizaciji zločina komunizma, nevoljkosti pojedinaca da priznaju vlastiti neuspjeh i nesposobnosti ljudi da preuzmu osobnu odgovornost za svoj život.

Sada skrećem Vašu pozornost izvan granica Republike Češke. Rusi nedavno odabrali kao treće najpopularniju neživuću osobu nacije - J. V. Staljina - ubojicu milijuna ljudi, distributera totalitarne ideologije, režima i brutalne prakse vezane s njim. Na ruski pogled na stvar vjerojatno ne možemo utjecati. Možemo, međutim, utjecati na europski. Ljudi u ta-

dašnjoj Zapadnoj Evropi nisu razumjeli, a mnogi još uvek ne razumiju u kakve se zločine upuštao komunistički sustav, a kakvu trajnu opasnost donosi. Smatram da europska rasprava o iskustvu s totalitarizmom nije dostatna, isto kao ni izravnjanje s prošlošću u okviru srednje i istočne Europe. Ovaj proces ne treba iznuditi, ne treba ga naređivati, ali ako se bude razvijati, neophodno je stvoriti inicijativu, a posebice potaknuti zanimanje široke javnosti.

U današnje doba čovjeka zatravljaju mnoštvom informacija koje nije u stanju probaviti, a često ih ni ne želi čuti. Jedan

Do idućeg puta...

od načina kako pobuditи zanimanje je, izazvati osjećaj – bilo kakav, samo ne ravnodušnost. Tko je jednom posjetio Auschwitz, bez sumnje ponese duboki emocijonalni doživljaj, koji sili ne samo na razmišljanje, već i na diobu s drugima. Osim slikovne, audio-vizualne i tekstualne dokumentacije, postoje i daljnja svjedočanstva, koja često mogu impresionirati više od brojčanih popisa žrtava totalitarizma, a posebno time, jer su konkretnе ljudske priče, sudbine ljudi, s kojima se možemo poistovjetiti. Ako budemo mogli spojiti sva ta svjedočanstva u jednu cjelinu, potaknut ćemo stvaran interes. Moramo, dakle, pružiti što više prostora ljudima, koji se nisu bojali otvoreno istupiti protiv režima a koji su u svojim neposrednim svjedočenjima i izravnim dokaz o njegovoj okrutnosti i antihumanosti. Mi, građani bivšega istočnog bloka, znamo dobro o čemu govorimo i na što upozorujemo. Upozorujemo ne samo u Češkoj, ali i drugim zemljama u Europi. Trenutno pred-

sjedamo Europskom unijom, a isto kao što je za svaku zemlju-članicu, tako je to i za Češku Republiku, predsjedništvo je prilika upozoriti na područja u kojima, zahvaljujući svome specifičnome know-how možemo Evropi nešto pridonijeti. Iskustvo s komunizmom je svakako jedno od njih.

Na kraju, dopustite mi odgovor na pitanje - Zašto uopće taj stalni apel? Zašto nije moguće ostaviti komunizam na miru, a istodobno sprati tu sramotnu ljagu s lica čovječanstva? Zato jer je danas opasnost od komunizma više nego aktualna. Temelj totalitarnih režima u pravilu je kriza čovječanstva. Nepravedna socijalna politika za doba ranog kapitalizma izazvala je veliko siromaštvo i velike socijalne razlike među najsuviđljivijim slojevima i bogatim poduzetnicima i tvorničarima. Razne ideologije koristile su razne od ovih slabosti za obhađanje potlačenih slojeva i poticali ih na bune i revolucije. Velika gospodarska kriza tridesetih godina omogućila je nastanak fašizma i nacizma, koji zapadna demokracija nije uspjela spriječiti. Danas na vlastitoj koži osjećamo utjecaj nove financijske i ekonomске krize. Sirotinjo, budi na oprezu!•

PROLJEĆE

Jaglac se budi ...

Nestašni dim
vijori.

Gdje koje svjetlo
tinja i gori.

Zabrinuta lica
jure po gradu ...
Oblaci lutaju
Sneni –

Crna se kava
pjeni.

Ne treba se plaštit
ljudi
ni upornih laži.
U ljubavi Creda
istinu traži.

Višnja SEVER

«JERUZALEM SE SPOMINJE DANA BIJEDE I LUTANJA, KAD MU NAROD ZLOTVORU U RUKE PADE!» (Tužaljke 1, 7)

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

Nakon kobna poziva Asiriji što ga je, želeći sačuvati svoj položaj, uputio ju-dejski kralj Ahaz (745.-725.), uslijedilo je u Judeji svestrano razaranje cijelokupna narodnog bića. Potresen promatranjem te neopisive zbilje, prorok je Izaija napisao: «...*Od pete do glave nigdje zdrava mjesto!*» Okrećući se lijevo i desno, obezglavljeni narod tražio je prosinuće tračka nade s bilo koje strane. Činilo se kako bi to mogao biti pokušaj kralja His-kije (Ezekije) koji je (715.-693.) započeo djelovati u dva smjera: pregovarati sa susjednim malim narodima kako bi se ujedili u obrani svojih prava što ih premoćna Asirija ne prestaje ugrožavati, a istodobno u narodu provoditi prijeko potrebnu obnovu cijelokupna društveno-vjerskoga života. Prve pokušaje obnove mnogi su u narodu radosno pozdravljali. Ljetopisac je samouvjereno zapisaо svoje dojmova: «... *Trudio se svim svojim srcem i uspijeavao!*» (2 Ljet 31, 21).

Pomni pak promatrač i ujedno glasnik Božje poruke, prorok Izaija, nije tako mislio. On je opetovanu pokušavao savjetovati i kralja i njegove savjetnike, kao i cijeli narod, neka se ne upuštaju u zavjereničke pokušaje protiv Asirije, jer je riječ o premoćnoj sili koja može u kori-jenu satrti svaki pokušaj pobune. Nam-jesto tih pogubnih i na neuspjeh unaprijed osuđenih pothvata, treba se i kralj i sveukupno narodno vodstvo okrenuti svome narodu i iznutra ga izgraditi! Prijeko je potrebno čuti Božji zov i odazvati se; Bog govori kako Judeja: «Bijaše puna pravičnosti, pravda u njoj stolovala, a sad – ubo-jice ... Svi za mitom hlepe, za darovima lete. Siroti pravdu uskraćuju, udovička parnica ne stiže k njima!» Pa ipak Bog ih ne odbacuje nego preko proroka poziva: «Hajde, dome Jakovljev, u Gospodnjoj hodimo svjetlosti! (Iz 1, 21, 23; 2, 5).

Dok je trajao kakav-takav mir i u narodu se širilo uvjerenje kako će to tako i ostati, Izaija bijaše neumoran: pokušavao je ubojitim riječima i zornim prizorima dočarati narodu što ga čeka; danima je hoda-o Jeruzalemom gol i bos kako bi ljudima svratio pozornost na ozbiljnost prijetnje koju će Asirci provesti u djelo – opljenit će sve, a onda će ih gole i bose odvesti u ropstvo.

Nije ništa koristilo! Činjenica da je asirska vojska 701. – iz neutvrđenih razloga – prekinula opsadu Jeruzalema, poslužila je kralju i cijelom državnom vodstvu za neprimjereno veselje; zaboravivši kojom su, nemjerivom i nezamislivom, cijenom platili svoj opstanak na vlasti, kralj je i nehotice izrekao svoje temeljno raspoloženje – *bitno je ostati na vlasti*: Izaija mu najavljuje konačnu propast kraljevstva, a on odgovara kako je to povoljna vijest, jer zašto ne bi bila: «Ako bude mira i sigurnosti za moga života!» (2 Kr 20, 21). Njega istinski ništa drugo ne zanima. Kod naroda se pak ta činjenica drugačije odražavala; priprosti su ljudi mislili: kako se svi oni, posebice pak grad Jeruzalem i hram u njemu, nalaze pod posebnom Božjom zaštitom. Kao što je Bog ovaj put spasio Jeruzalem, on će ga tako isto uvijek spašavati. Svi jest posebne povezanosti s Bogom bijaše razlogom zdrava ponosa i zahvalne radosti, ali u ovom slučaju nije bila i poticaj razvoju svijesti odgovornosti nego se rasplinula u površnoj lakomislenosti, što se svima grdno osvetilo.

Nametnuvši Judeji i drugim susjedima velik danak, asirski se vladar Sanherib (705.-681.) posvetio sređivanju stanja u svome carstvu, ovaj put posebice u Babiloniji, gdje je upravljao njegov sin i bio ubijen. U znak osvete, Sanherib je potpuno razorio veličanstven grad Babilon, a nakon toga naveo vodu kako bi stvorio dojam pustoši. S time je dakako uvelike našteto svome ugledu kao i ugledu svoje države. Njegov sin Asar Hadon dao je novo izgraditi Babilon, dok je njegov otac izgrađivao svoju novu prijestolnicu grad Ninivu. Bijaše to izuzetno raskošan grad s prelijepim palačama i umjetničkim djelima, dostojan odraz tada najmoćnije sile na svijetu, koja je svoj uspon započela dolaskom Asurbanipala na asirsko prijestolje (884.-859.). Nu Sanherib nije imao sreće uživati u ljepoti svoje prijestolnice: dok se jednog dana u hramu molio, mačem su ga pogubili njegovi sinovi Adramelek i Sareser. Vijest se o tome

doimala strahobno, kao da je upravo na taj događaj mislio prorok Izaija kad je pisao svoje stihove: «*Zbog tebe se uzbudi Podzemlje... ono diže s prijestolja sve kraljeve naroda. Svi ti oni progovaraju: «I ti si skršen kao i mi, nama si sličan postao!»*» (Iz 14, 9).

U Jeruzalemu je kralja Hiskiju naslijedio njegov sin Manaše (696.-642.). Njegova duga vladavina nije židovskom narodu donijela ništa dobra. Oslonjen na velenilu Asirije, vladao je ropski je služeći i provodeći višestruko nasilje nad svojim narodom: širom je otvorio sva vrata poganskim običajima i nemoralu, narod je politički ugnjetavao, a gospodarski izrabljivao, nemilice je ubijao nedužne ljudе – među njima vjerojatno i proroka Izajiju. Stanje je u narodu postajalo sve gore i sve teže, pa je prorok Izaija opetovanu ponavljao: «*Budite jaki, ne bojte se! Evo Boga vašega, odmazda dolazi, Božja naplata, on sam hita da vas spasi!*» (Iz 35, 4).

Manašea je naslijedio njegov sin Amon (641.-640.). Vladao je kratko – bio je ubijen u zavjeri, ali zavjerenici nisu uspjeli osvojiti vlast. Amon je vjerojatno nastavio politiku svoga oca i bio poslušan sluga Asirije. Međutim, u to doba Asirija počinje ubrzano slabiti, a s time i jačati otpor spram njezine nasilne vladavine, pa je pobuna donekle razumljiva, ali nije bila uspješna. Urotnici su pohvatani i poubijani. Vlast je preuzeo Amonov sin Jošija (639.-609.). Za njegova vladanja zbole su se na svjetskoj pozornici velike stvari. Babilonska je vojska, potpomognuta Skitima i Medijcima 612. osvojila prijestolnicu nekoć najveće sile na svijetu – Asirije, grad Ninivu, a 609. primorala na predaju ostatke njezinih postrojbi. Time je babilonskoj vojsci otvoren put prema Palestini.

Saznavši za to, egipatski vladar Neko II. (610.-595.) krenuo je s vojskom u pomoć Asiriji; mislio je kako je bolje imati za susjeda slabu Asiriju nego moćnu Babiloniju. Judejski kralj Jošija pobjojao se Egipćana i požurio, ne bi li im presjekao put i prisilio na povratak. Susreli su se kod grada Megida i u srazu Jošija bude smrtno ranjen. To je za Jeruzalem i cijelu Judeju bio težak udarac. Jošija je – koristeći slabost Asirije – započeo obnovu širih razmjera i pobudio vedre nade u narodu.

Nedvojbeno su prvi njegovi potezi bili dobri, ali je prorok Jeremija bio suzdržan. On je bio uvjeren kako su prijeporna pitanja židovskoga naroda u to doba prvenstveno osobna i vrlo duboka: sveopća pokvarenost zauzela je maha i uvriježila se i u onim ljudima čije je djelo od od-sudna značenja za život naroda: u svećenicima i prorocima, u narodnim vodama i učiteljima. Kad je pak na pozornici stupio Jošijin nasljednik Joahaz, zbilje se značajna zanimljivost: vodstvo naroda nije izabralo najstarijega Jošijina sina Jojakima nego mlađeg Joahaza. Nu taj izbor nije dugo trajao. Vraćajući se u svoju domovinu, egipatski vladar zaustavio u Ribli i pozvao Joahaza na razgovor, zarobio ga, svrgnuo i odveo ga u Egipt u sužanjstvo, a na njegovo mjesto postavio zaobiđenoga Jojakima. Taj je vladar nastavio Manašeovo djelo: djelo ugnjetavanja i pljačkanja svoga naroda, djelo moralnog razaranja i ubijanja nedužnih ljudi. Učestali prosvjedi proroka Jeremije bijahu oštiri i posve određeni, ali nisu imali odjeka: Jeremija je grmio obraćajući se kralju osobno: «*Tvoje oči i srce ide samo za dobitkom, da krv nedužnu proljevaš, da nasilje činiš i krivdu!*» (Jr 22, 17)

Pogibeljna bijaše i njegova politika. Kralj Jojakim bijaše sklon savezu s Egiptom; možda je pritom imao u vidu činjenicu: njega je egipatski vladar doveo na vlast u Jeruzalemu, pa je otud Jojakim gajio nadu kako će mu on pomoći i pri ostanaku na vlasti. Međutim, gubio je iz vida činjenicu da su Babilonci upravo tih godina u dva navrata porazili egipatsku vojsku te da je bilo neutemeljeno gajiti nadu kako bi oni mogli i kako bi htjeli ratovati s tom premoćnom silom zbog Jeruzalema!

Zbog toga je, svjestan rata i ratnih strahota koje će značiti kraj ne samo židovske vlasti u Palestini nego i zator naroda, Jeremija iz dana u dan izlazio u javnost i pozivao narod i vlast na ozbiljno razmišljanje, preispitivanje svojih stavova i ujedno na obraćanje Bogu i temeljnim ljudskim vrijednostima. Smalaksala je moć zdrave prosudbe: «Oči imaju, a ne vide, uši imaju, a ne čuju» (Jr 5, 21) «*Mudri su tek za zlodjela!*» (Jr 4, 22).

Sve je to Jeremijino nastojanje praćeno silnim teškoćama: bio je ozloglašavan, napadan i odbacivan, zlostavljan – mučen: bacan u cisternu punu gliba, stavljan u klade, utamničen i pačen glađu; doživljavao je teške trenutke, ali se nije pokolebao. Ostao je, premda po prirodi krhak i suviše osjećajan, do kraja neslomiv.

Umjetnička impresija Sanheribove vojske u bitci protiv Judeje

U svim tim neprilikama imao je jednu veliku utjehu: shvatio je kako je narod ogrezo u zlu i ne može se iz ropstva zla iščupati dok ne doživi cijelovit poraz! Shvativši to, u njegovim se nastupima javljaju radosni zvuci: «Čujte narodi riječ Gospodnju, objavite je širom dalekih otoka:.... Djevojke će se veseliti u kolu, mlado i staro zajedno, jer će im (Gospod) tugu u radost pretvoriti!» (Jr 31, 13).

Godine 602. judejski kralj Jojakim prestaje plaćati danak babilonskom vladaru. Nije se trebalo dugo čekati i babilonska se vojska pojavila na granici. Judeja je bila brzo pokorena i Jeruzalem opkoljen. Malo prije toga umro je kralj Jojakim, a naslijedio ga je njegov sin Jojakin (598.-597.). On je pokušao ustrojiti obranu grada, ali je bio razuman i brzo shvatio kako se neće moći oduprijeti nadmoćnu

neprijatelju. Nakon tri mjeseca uzaludne obrane predao se Babiloncima.

Babilonci su oplijenili hram i kraljevsku riznicu, a zatim i cijeli grad, odveli su u sužanjstvo kralja i njegovu obitelj, državno vodstvo, sve vojskovođe i ugledne građane te vrsne ratnike i obrtnike, približno oko 10.000 najsposobnijih ljudi.

Za kralja u Jeruzalemu postavili su Jojakinova strica Sidkiju, (597.-587.), Jojakimova brata i mlađeg Jošijina sina. brzo se pokazalo kako je na dvoru još uvijek vrlo jaka struja sklona pregovorima i sporazumu s Egiptom, a novi kralj – slabici!

Sidkija je pokušavao razgovarati i pregovarati sa susjednim narodima kako bi obnovili savez – pokret za oslobođanje od Babilonije i njezinih nameta. Tada se oglasio Jeremija s odlučnom Božjom poru-

kom kako to ne će uspjeti pa se treba okoniti te namisli, jer bi njezina provedba bila pogibeljna. U sadašnjim neprilikama ima samo jedno rješenje: «Pokorite se kralju babilonskom da ostanete živi. Zašto da poginete ... od mača, gladi i kuge... Zašto da ovaj grad postane ruševina!» (Jr 27, 13-18).

Na to je Zidkija poslao poruku babilonskom kralju u kojoj priseže na vjernost i plaćanje danka. To je kratko trajalo. Ponovno se oglasio zbor pobornika prijateljstva i dogovora s Egiptom, pa je kralj obustavio plaćanje danka. Nije prošlo mnogo vremena, i babilonska je vojska 588. pokorila Judeju i opsjela Jeruzalem. Nu pojavila se i egipatska vojska, paje opsada nakratko prekinuta. Međutim, egipatske su se jedinice povukle, a nije posve sigurno jesu li uopće bile ušle u sukob s babilonskom vojskom. Bilo je onako kako je Jeremija nagovijestio: egipatska će se vojska povući, a babilonska ne će.

Dok se to zbivalo, Jeremija bude uhićen i zatvoren u tamnici. Posredstvom kralja, olakšan mu je položaj i mogao je svaki

dan dobivati kruha. I tada je Jeremija ponovno molio kralja neka se slobodno preda Babiloncima i izbjegne krvoproljeće, jer ionako nema nikakva izgleda za pobjedu. Čuvši za to, državni dostojanstvenici izvrše pritisak na kralja i Jeremija bude bačen u cisternu ispunjenu glibom, ali jedan od dvoranina, po narodnosti Kušit, zauzme se za Jeremiju, govoreći kralju kako u tom stanju Jeremija može samo umrijeti. I tako Jeremija bude oslobođen iz cisterne. Nakon toga kralj se još jednom potajno sastao s Jeremijom i Jeremija je ponovio ustaljenu poruku; ima samo jedan izlaz iz sveopće nesreće: predati se kralju babilonskom! I na kraju Jeremija izreče Božju poruku kralju: «Ja ču te potuždano spasiti, te ne ćeš od mača poginuti, nego ćeš dobiti život kao pljen!» (Jr 39, 17-18).

Za takvu odluku kralj nije imao hrabrosti! Kad je babilonska vojska provalila obrambene zidove (u srpnju 586.), kralj se sa svojim suradnicima pokušao spasiti bijegom, ali je bio uhićen. Dogodilo se ono što je napisano u knjizi proroka Izajie!

Izajia je u svoje vrijeme savjetovao i kralja, i državno vodstvo, i narod, neka se pouzdaju u Boga i ostanu smireni pa će ratne strahote uminuti i ništa im se zla ne će dogoditi. Nisu ga poslušali. Odgovarali su na razne načine pa i tako što su isticali svoje vještine, sposobnosti kao što je brz bijeg. «Niste htjeli poslušati Boga» nego: «Rekoste: «Ne! Pobjeći ćemo na konjima!» i zato, / bježat ćete! / «Na brzim ćemo konjima jahati!» i zato, bit će brži vaši neprijatelji!» (Iz 30, 16).

I u ovom slučaju, neprijatelji bijahu brži. Završni prizor bijaše grozan: pred kraljevim očima Babilonci su zaklali njegovu djecu, pogubili su sve državne dostojanstvenike i mnoge ugledne građane, a nakon toga kralju su iskopali oči, okovali ga u željezne verige i otpremili u Babiloniju, gdje je i umro. U sužanjstvo je otpremljena i većina pučanstva koje je preživjelo ratne strahote. Grad je potpuno opljenjen i do temelja srušen, a zatim zapaljen. •

BOŽIĆEM UOKVIRENA SLIKA

Nemoguće je ne ponijeti u sebi
tragove rodnog kraja.
Znam da kraj, kojeg nosim u
sebi,
uistinu ne postoji više,
ali ja ga svejedno
ljubomorno čuvam u sebi.
Onakvim.

Po brežuljcima rasute kućice,
daleko jedna od druge,
te male prozore, nadostavljenе
čvrste tarabe, pod jednom glavom

sve ukućane,
sačuvani mir i svoje shvaćanje
življenja.

Proljetni dani javljali su se
bistrinom neba,
toplom suncem.

Svuda naokolo šarenilom su
treperile oranice, na ograde se
naslanjale krošnje rascvalih šljiva,

raskošno rasipajući
svoje latice, bijeleći krovove
kuća
i zelenu travu livada.

Ljeti, svojim mirom, protezalo se
klasje usjeva, željno čitav svijet
obgrlići. A kad za jeseni
seoskim putovima zaškripe kola
teretom bogate žetve, krišom se
jave mekane magle,
lagano uspinjući se uz oblake,
dajući im čaroban izgled.

Zima zasvjetluca, bjelinom
površine snijega,
povezujući nebo i zemlju,
uspostavlja željenu
ravnotežu svemira.

Onda dolazi Božić
kao okvir na rečenu sliku,
kao velika tajna buđenja ljubavi,
kad čovjek čovjeka iznenadi,

ushićen
usklikom vjere.

Na Božić, tvrd i strog,
i otac se širi praštanjem i
dobrotom
na sve,
režući komadiće pečenice
vjernome i dobrome
našem psu Žuci,
uz čiju smo pomoć svi prohodali,
govoreći:
"Svakog sv'jeta stvorene,
danasa ima veselje!"

Po svima nama padala je toplina
pripadanja,
neka snaga i vjera,
kojoj se vraćalo
kada život dušmanski zaskoči.
Sve
to bivalo je utočište,
skrovito mjesto, sigurna luka,
nedohvatljiva i topla, oživljena
svakim božićnim okupljanjem. •

Nikola ŠIMIĆ TONIN

ZATVORSKI/LOGORSKI NOVAC (BONOVI) U HRVATSKOJ U RAZDOBLJU "NARODNE DEMOKRACIJE" (1945. - 1951.)

U Hrvatskoj su nakon Drugoga svjetskog rata za prehranu i opskrbu ratnih zarobljenika i osoba osuđenih na lišenje slobode s prisilnim radom, uvedeni i korišteni novčani bonovi. Za prehranu i opskrbu osuđenica u Zavodu za prisilni rad Požega bonovi su uvedeni najvjerojatnije 1946. (izdanje: Zavod za prisilni rad Požega), a bonovi za prehranu i opskrbu osuđenika na prisilnom radu u Fužinama uvedeni su najvjerojatnije 1950. (izdanje: Narodna Republika Hrvatska, Uprava osuđeničke radne snage "Hidroelektra" Fužine) i bonovi za prehranu i opskrbu osuđenika na prisilnom radu u Sisku uvedeni su najvjerojatnije 1951. (izdanje: Uprava osuđeničke radne snage Sisak-Predgrađe). Zatvorski/logorski bonovi u Hrvatskoj 1945.-1951. malo su poznati, iako predstavljaju zanimljiv prilog poznavanju represivnoga sustava, a i novčarske povijesti u razdoblju "narodne demokracije" u Jugoslaviji.

Zatvorski bonovi

Lišenje slobode u jugoslavenskom zakonodavstvu nakon Drugoga svjetskog rata bilo je određeno ponajprije Zakonom o vrstama kazni Demokratske Federativne Jugoslavije iz 1945., Zakonom o vrstama kazni Federativne Narodne Republike Jugoslavije iz 1946. i Zakonom o izvršenju kazni FNR Jugoslavije iz 1948. Kazneni sustav, te vrste kazni i način izvršenja kazne lišenja slobode, bili su 1951. određeni novim Kaznenim zakonom FNR Jugoslavije i Zakonom o izvršenju kazni, mjera sigurnosti i odgojno-popravnih mjera.

Kazna lišenje slobode u poslijeratnim godinama u Jugoslaviji od 1945. do 1951., u razdoblju "narodne demokracije", podrazumevala je i prisilni rad osuđenika. U jugoslavenskome kaznenom zakonodavstvu bila su od 1945. do

Piše:

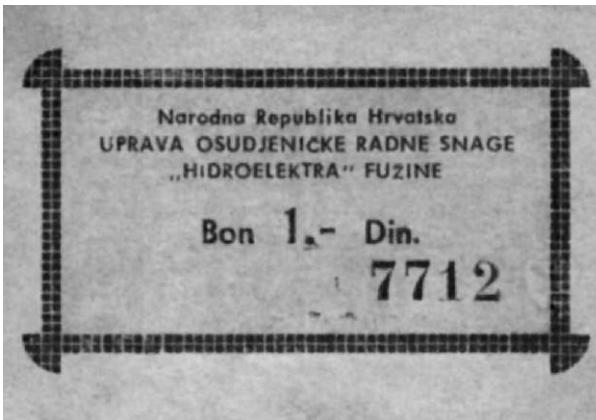
Dr. sc. Vladimir GEIGER

1951. poznata četiri oblika neslobodnog rada: prisilni rad bez oduzimanja slobode, prisilni rad s oduzimanjem slobode, popravni rad i društveno korisni rad. Najduže

je u primjeni bila kazna prisilnog rada s oduzimanjem slobode, od završetka Drugoga svjetskog rata 1945. do 1951. Izmjenama jugoslavenskoga kaznenog zakonodavstva 1951. bile su kazne prisilnoga rada, popravnoga rada i društveno korisnoga rada ukinute, ali radni logori i prisilni rad osuđenika u stvarnosti nisu bili ukinuti.

Međunarodne konvencije o postupanju s ratnim zarobljenicima iz 1929. i 1949.,

određivale su da u svim logorima moraju biti otvorene kantine gdje će zarobljenici moći nabavljati, po cijeni lokalne trgovine, živežne namirnice i predmete redovne upotrebe. Prehrana i opskrba, pak, osoba osuđenih na lišenje slobode, bila je u Jugoslaviji nakon Drugoga svjetskog rata određena i zakonski i posebnim logorskim/zatvorskim pravilnicima. Racionirane živežne namirnice izdavane su prema tablicama R1, R2, R3 i G1, ovisno o vrsti posla koji su osuđenik/osuđenica obavljali.

U Jugoslaviji su nakon Drugoga svjetskog rata za prehranu i opskrbu ratnih zarobljenika i osoba osuđenih na lišenje slobode s prisilnim radom uvedeni i korišteni novčani bonovi.

Na području Jugoslavije, među kolekcionarima i u numizmatičkim katalozima, najpoznatiji su bonovi za prehranu i opskrbu ratnih zarobljenika i osuđenika u Radnom logoru Zemun, uvedeni najvjerojatnije 1950. (izdanje: Industrijsko zanatsko preduzeće - MUP - FNRJ Uprava radnog logora).

U Hrvatskoj su, također, nakon Drugoga svjetskog rata za prehranu i opskrbu ratnih zarobljenika, logoraša, i osoba osuđenih na lišenje slobode s prisilnim radom, zatvorenika, uvedeni novčani bonovi.

Do sada je poznato, za prehranu i opskrbu osuđenica u Zavodu za prisilni rad

Slavonska Požega bonovi su uvedeni najvjerojatnije 1946., a bonovi za prehranu i opskrbu osuđenika na prisilnom radu u Fužinama uvedeni su najvjerojatnije 1950. i bonovi za prehranu i opskrbu osuđenika na prisilnom radu u Sisku uvedeni su najvjerojatnije 1951.

Zavod za prisilni rad Požega

Za prehranu i opskrbu osuđenica u najvećem ženskom zatvoru u Hrvatskoj, Zavodu za prisilni rad Požega,

bonovi su uvedeni najvjerojatnije 1946. (izdanje: Zavod za prisilni rad Požega). Kažnjene, koje su uglavnom bile političke osuđenice, mogle su bon koristiti za kupovinu najpotrebnijih stvari u kantini Zavoda za prisilni rad Požega. Bon je povučen iz upotrebe u listopadu 1949. Bon je tiskan jednostrano, u tamnosmeđoj boji, i glasi na vrijednost od 1 dinara. Na poleđini bon je ovjeren okruglim ljubičastim žigom: Ženski zavod za prisilni rad Slavonska Požega (u sredini zvijezda petokraka obrubljena snopljem). Ovaj zatvorski bon, iz zbirke numizmatičara Marka Šarinića iz Zagreba, nije do sada zabilježen i objavljen.

U Hrvatskoj, kao i drugdje u Jugoslaviji, od 1945. do 1951. osnivane su kažnjeničke "radne skupine", i logoraši odnosno zatvorenici su upućivani na različite vanjske radove, što je ovisilo o potrebama za izvođenje pojedinih, uglavnom teških fizičkih, radova (primjerice: Brijuni, Goli otok, Jelas polje, Lonjsko polje, Delnice, Fužine, Lokve, Sisak, Tučepi, Novi Beograd, autocesta Zagreb - Beograd, hidrocentrala Novi Vinodol, hidrocentrala Jablanica, rudnik Idrija, rudnik Raša, Borski rudnici).

Uprava osuđeničke radne snage "Hidroelektra" Fužine

Za prehranu i opskrbu osuđenika na prisilnom radu u Fužinama bonovi su uvedeni najvjerojatnije 1950. (izdanje: Narodna Republika Hrvatska, Uprava osuđeničke radne snage "Hidroelektra"

Fužine). Naime, na radilištu "Hidroelektra" Fužine u Gorskem kotaru na prisilnom su radu bili zatvorenici iz KPD Lepoglava i KPD Stara Gradiška. Kažnjenci, koji su uglavnom bili politički osuđenici, teške su fizičke radove obavljali u tri smjene, kopanje tunela i sl. Kažnjenci su bon mogli koristiti u logorskoj kantini radilišta. Bon je tiskan jednostrano, u smeđoj boji sa žućkastom podlogom, ovjeren je na licu četveroznamenkastom numeracijom u plavoj boji, i glasi na vrijednost od 1 dinara. Ovaj zatvorski/logorski bon je objavio Borna Barac u katalogu *Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije* (Zagreb, 2002.).

Uprava osuđeničke radne snage Sisak-Predgrađe

Za prehranu i opskrbu osuđenika na prisilnom radu u Sisku bonovi su uvedeni najvjerojatnije 1951. (izdanje: Uprava osuđeničke radne snage Sisak-Predgrađe). Naime, na radilištu Sisak-Predgrađe, od početka 1951. na prisilnom je radu bila

veća skupina zatvorenika iz KPD Lepoglava. Radilište je bilo uređeno kao logor s drvenim barakama. Kažnjenci, koji su uglavnom bili politički osuđenici, krčili su šumu, vadili panjeve i kopali temelje za buduću željezaru i tvornicu cijevi.

Za prebačaj norme kažnjениći su dobivali novčanu nagradu za rad u bonovima, kojima su mogli u logorskoj kantini radilišta kupovati određenu potrošnu robu. Bon je tiskan jednostrano, glasi na vrijednost od 1 dinara, i na licu je ovjeren [nečitko] okruglim žigom. Bon je služio isključivo za potrebe nabavke osuđenika u kantini osuđeničkog naselja (logora) Sisak-Predgrađe. Ovaj zatvorski/logorski bon je objavio Marijan Božić uz svoja rođišta sjećanja iz KPD Lepoglave i Siska u *Političkom zatvoreniku* (br. 151, Zagreb, 2004.).

Zatvorski/logorski novac (bonovi) u Hrvatskoj 1945.-1951. malo su poznati, iako predstavljaju zanimljiv prilog poznavanju represivnoga sustava, a i novčarske povijesti u razdoblju "narodne demokracije" u Jugoslaviji.

Pronalaženje i objavljinjanje i ostalog logorskog/zatvorskog novca, koji je bio u upotrebi u logorima i zatvorima u Hrvatskoj nakon Drugoga svjetskog rata, kako u razdoblju "narodne demokracije", 1945.-1951., tako i kasnije, do 1991., može pripomoći boljem poznavanju hrvatskoga političkog uzništva u Jugoslaviji. •

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Od sredine veljače do sredine ožujka 2009., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjeseca nesebično pomogli:

Ljubica	Bujanović	Zagreb	400,00
Slavko	Miletić	Vodice	200,00
Tomislav	Cvetnić	Zagreb	300,00
u k u p n o			900,00

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

ISPRAVAK I NAPOMENA

Tehničkim je previdom u br. 203. propušteno naznačiti, da je na naslovnicu fotografija širokobriješke crkve s tragovima partizanskog bombardiranja. Ispričavamo se zbog tog propusta.

Ujedno koristimo prigodu napomenuti sljedeće. Povremeno se znaju čuti komentari pojedinih priloga u *Političkom zatvoreniku*, napose u pogledu onih koji su objavljeni u rubrici *Sjećanja i svjedočenja*, na koje čitatelji imaju određenih primjedaba. U impresumu jasno stoji: «*Uredništvo ne odgovara za navode i gledišta iznesena u pojedinim prilozima*». Kad je riječ o sjećanjima i svjedočenjima, to ne bi moglo čak ni onda kad bi htjelo. No, uredništvo će vrlo rado objaviti ispravke, komentare i osvrte, uz uvjet da ih njihov tvorac – napiše i dostavi. (ur.)

ČETNIČKO-KOMUNISTIČKI ZLOČINI 1941. NAD HRVATSKIM NARODOM I SVEĆENSTVOM (II.)

(Kronološki pregled)

U sljedećim rečenicama iznijet će sažetu kroniku do sada nespomenutih zločina u travnju 1941. nad Hrvatima.

Bombama iz zraka, 12. travnja 1941., jugoslavenski zrakoplovi su napali Donje Vinjane kod Imotskoga. Tada su ubijeni: **Ivan Bušić, Jakov Bušić** (dijete od devet godina), **Mate Bušić i Stipan Bušić**. Sutradan, 13. travnja 1941., zrakoplovi su zasuli bombama Ljubuški te ubili tri civilne osobe: **Nikolu Paradžika, Stanka Šarca i Stanka Vukojevića**. U združenom srbočetničkom napadaju sa zemlje i iz zraka, u travnju 1941., u Požegi je ubijeno osam nevinih osoba: **Jelka Slavina, Franjo Svoboda, Jozefina Svoboda, Marija Buček, Josip Svoboda, Venceslav Šmit, Mato Prepelac**, te malodobni sin **Mate Prepelca**.

Travanjska stradanja nisu zaobišla ni Podravinu. Prema svjedočenju tamnjeg župnika **Mije Jurića**, u Peterancu kod Koprivnice, 9. travnja 1941. srbočetnici su ubili pet osoba. Istoga nadnevka, u drugim dijelovima Podravine, uslijed srpskih zločina život je izgubio **Ivan Hampovčan**, sutradan mladić i djevojčica u Virovitici i **Julijana Horvat** iz Kozica, te tijekom travanjskog rata još **Mijo Vujić** u okolini Podravske Slatine, **Duro Bušleta** u okolini Orahovice, a od posljedica ranjanja kod Varaždina, u zagrebačkoj bolnici je 17. travnja 1941. umro odvjetnik **dr. Aleksandar Belobrk**. I Slavonija je imala svoje žrtve u travanjskom ratu. Prilikom granatiranja i oštećivanja katedrale u Đakovu, 11. travnja 1941., srpski vojnici su ubili: **Pavla Jurkovića, Milana Laboša**, te dva hrvatska vojnika neutvrđenog imena i prezimena. U okolini Srijemske Mitrovice ubili su **Lazara Barbasovića** jer je kao nesvojevoljno unovačeni jugovojsnik odbio pucati u nenaoružane ljudi. Srbočetnici su kao tace likvidirali liječnika **dr. Pavla Löbla** i općinskog službenika **Mirka Vinkovića**,

Piše:

Ivica KARAMATIĆ

uz još nekoliko Đakovčana. Valja istaknuti kako su spomenute zločine i granatiranje đakovačke katedrale izvršili Srbi iz Hrvatske!

Već prije 6. travnja 1941. na željezničkoj postaji u Velikoj Kapeli Srbi su okruti-

jelili su i četiri taoca iz Vođinaca kod Vinkovaca. U selu Posavski Podgajci kod Županje, 12. travnja 1941., strijeljali su: **Marka Iskrića, Antuna Lucića – Tadijanova, Marka Klarića, Ivu Petrovića** sa suprugom, **Stipu Matića te Milana Petrovića**. Drugi žitelji sela gole živote su morali spašavati bijegom. **Antun Šćuka**, s hrvatskom zastavom u ruci, 11. travnja 1941., ubijen je kod Valpova iz srbijske zasjede. **Pero Braun**, u okolini Županje, strijeljan je 10. travnja 1941. od četnika. U Srijemskoj Mitrovici, 11. travnja 1941., ubijeni su uz već spomenutog stolara **Ivana Rajnovića**, trgovачki pomoćnik **Aleksandar Šimun**, seljak **Mitar Marušić** i radnik **Vilim Červenjak**.

Na samu najveću kataličku svetkovinu, na Uskrs, 13. travnja 1941., u Subotici su četnici iz zasjede kukavički, mučki ubili gimnazijalca **Stjepana Tušu**.

Tijekom travanjskog rata 1941. i Bosanska Posavina je imala svoje žrtve. Poglavitno je stradala Derventa i njezina okolina. Srpski su vojnici 12. travnja 1941. umorili: **Peju Matijevića, Jozu Krijana, Niku Principa, Jozu Kljajića, Matu Glavaša, Iliju Kozinu te Andu Sušić** i njezinu šestogodišnju kćer **Anicu**. Sutradan, 13. travnja 1941., četnici su ubili: **Blaža Kovačevića, Stipu Zirduma, Luciju Koljan** i njezinu majku **Mariju**, ženu **Jakova Miloša** iz Dervente, **Šimu Markanovića i Anku Orozović**. **Jelu Ravlić** četnici su smrtno ranili: umrla je nakon što je bespomoćna iskrvarila. Dva dana prije, 11. travnja 1941., srpski kapetan **Marušić** strpao je u zatvor u Derventi sedam Hrvata, koje su četnici sutradan pobili. Računa se da je u danima nakon proglašenja NDH, u Derventi i njezinoj okolini od srbočetnika stradalo najmanje dvadeset pet Hrvata, uglavnom civila. Već prije toga, u Bosanskom Svilaju blizu Odžaka, 9. travnja 1941: srbočetnici su pobili i smrtno ranili jedanaest osoba. U Doboju, tih travanjskih dana, srpski vojnici su lisišli ži-

Draža Mihailović

no ubili **Stjepana Nikšića**. Velika Kopaonica kod Slavonskog Broda dala je u prvim danima travanjskog rata četiri žrtve: **Stjepan Vukovac** je zaklan 9. travnja 1941., 11. travnja su umoreni **Stjepan Hradtman i Fabijan Vukovac**, te 12. travnja 1941. **Franjo Kablarić**.

Srbočetnici su 11. travnja 1941. iz Starih Mikanovaca kod Vinkovaca pokupili dvadeset talaca Hrvata, potom ih u blizini Orašja, na obali Save, strijeljali. Ustrik-

vota trojicu Hrvata: jednomu su iskopali oči, drugomu izvadili srce, a trećemu razrezali obraz i odrezali uši. Prema svjedočenju dobojskog župnika **dr. Dragutina Kambera**, četnici su u Doboju pobiili još barem troje Hrvata.

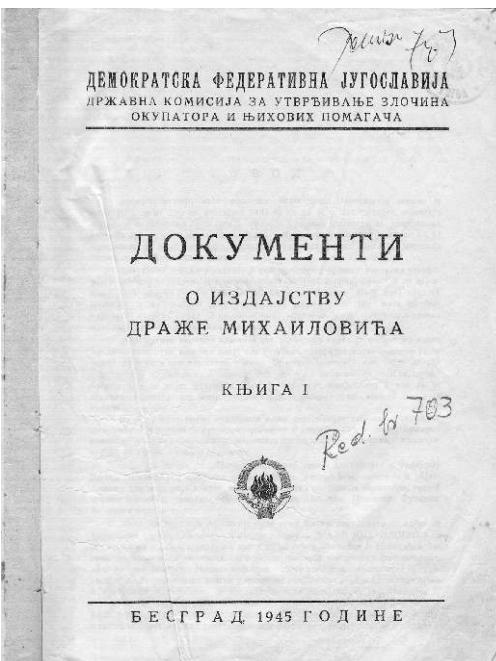
Zločina je bilo i u drugim dijelovima Bosne. Navest će nekoje. U travnju 1941., u selu Kijevo kod Sanskoga Mosta četnici su ubili četiri seljaka; 14. travnja 1941. **Adema Selmana** u Kotor Varošu i malodobnog Miju Blaževića u Kiseljaku. **Ivana Bandiću**, iz okolice Gornjega Vakufa, tih su dana četnici iskopali oko, potom mu zabilo nož u grkljan te mu zadali ukupno trideset tri rane, da bi nesretni čovjek tek sutradan u mukama umro.

Svoje zločinačko lice srbočetnici su pokazali tih dana i u Dalmaciji. Kud god su prolazili, pljačkali su, palili kuće i zatirali ljudske živote. Povlačeći se od Benkovca prema Kninu, srpski vojnici, pripadnici Jadranske divizije, umorili su 12. travnja 1941. u Siveriću kod Drniša, **Mariju Bukaricu**, dijete od samo šest godina te **Maricu Tomić i Boju Šiklić**. Istoga dana ubili su **Lovru Čavčića**, a sutradan, 13. travnja, na Uskrs, srpski vojnici na drniškom mostu ubijaju **Josipa Bojčića**. **Matu Prnjaka**, rodom iz okolice Drniša, 30. travnja 1941., iz zasjede su ubili četnici u okolini Knina, dok je nosio gladnoj djeci hranu iz Slavonije. U mjesecu travnju 1941., u Proviću kod Benkovca, četnici su zaklali **Šimu Klarića**. U planini Risovac, 14. travnja 1941. ubili su **Nikolu Matića**, rodom iz Vrpolja kod Knina. Tih dana ubili su već spominjanog **Benjamina Petrića**, a u prvim danima travanjskog rata 1941. jugoslavenski su oružnici iz zasjede, kod Imotskoga, ubili **Ivana Babića** iz Runovića. Takodjer u travnju mjesecu četnici su u Delnicama ubili hrvatskog domoljuba **Stanislava Polonija**, potom sredinom travnja 1941. u Brodu na Kupi u Gorskom kotaru ustaškog povjerenika za Gorski kotar, **Antu Poloniju**, te podkraj travnja iste godine u Dvoru na Uni **Srećka Bogadija**.

Zločini do svršetka godine

Kod Blagaja u Hercegovini, 5. svibnja 1941., četnici su ubili pet Hrvata. Na čelo srpske pobune protiv mlade hrvatske države stavili su se četnici i komunisti.

Rečene protuhrvatske skupine četnika i komunista nastojale su se organizirati na svim područjima Nezavisne Države Hrvatske na kojima su kompaktnije živjeli Srbim, te se međusobno povezali. Tijekom svibnja i lipnja 1941. četnici i komunisti intenziviraju napadaje na hrvatsku državu i njezina nezaštićena dobra te ubijaju nevino civilno stanovništvo. U hrvatskom širem občinstvu onodobno je poglavito odjeknulo ubojstvo pet članova obitelji **Jose Mravunca**, među kojima je bilo dvoje malodobne djece. Spomenuti zločin se dogodio u Hrvatskom Blagaju kod Slunja, u noći između 5. i 6. svibnja 1941. godine. Kao uvertira u pobunu Srba, u selu Rankovici kod Ljubinja, već

koncem svibnja 1941., ubijen je ustaša **Halil Talsman**. U istočnoj Hercegovini, 24. lipnja 1941., izbija tzv. četnički Vidovdanski ustanak, koji će prema srpskim izvorima polučiti sto dvadeset tri poginula i dvjesto ranjenih hrvatskih vojnika. Na samom početku Vidovdanske pobune, od četnika su poubijani svi Hrvati u oružničkim postajama: Jasenik, Stepen i Kozanci - u kotaru Gacko. Sutradan, 25. lipnja 1941., četnici ubijaju devet hrvatskih oružnika u postaji Lukavac kod Nevesinja. Hrvatske oružane snage oslobadjavaju Nevesinje od četnika 27. lipnja 1941., a 28. lipnja 1941. četnici zaposeduju Avtovac u istočnoj Hercegovini. Tamo su, nakon trodnevnog oružanog odporu, poklali četrdeset sedam Hrvata te popalili sve kuće u Avtovcu.

I posljednji dan u lipnju 1941. bio je obilježen četničkim zlodjelima. Pod vodstvom popa **Momčila Đujića**, 30. lipnja 1941., četnici su poubijali više od stotinu Hrvata u okolini Knina i Zadra, a istoga nadneva vrše pokolje Hrvata u Blažju te u kotarima Derventa, Varcar Vakuf i Zvornik. Istog dana na Sjetini na Jahorini, pod vodstvom **Save Derikonje**, zaklali su šezdesetak civila. U istočnoj Hercegovini, 17. srpnja 1941., četnici ponovno dižu pobunu protiv Nezavisne Države Hrvatske te vrše pokolje u kotaru Ljubinje, u selima Dječ, Orahovica, Fatnica, Bjelan, Sakotići i Plana. Istoga dana četnici vrše pokolje u kotaru Trebinje, u selima: Begovići, Gornji Turani, Donji Turani i Staro Slano. Potom, 26. srpnja 1941., dvije tisuće četnika, na čelu sa zloglasnim koljačem Momčilom Đujićem, vrše pokolje u okolini Knina, u Donjem Erveniku (trideset poklanih Hrvata!) te u Golubićima, Ugarcima i Komitama. Istoga nadneva, u kotaru Bosansko Grahovo, četnici vrše pokolje u selima: Sarići, Špiranovići, Čuline i Kardumi te pod vodstvom vojvode **Zlovdovde** kolju dvadeset jednoga Hrvata.

Prvi ubijeni katolički svećenik u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj bio je **Waldemar Maksimilijan Nestor**. Kao svećenik Banjolučke biskupije obnašao je dužnost župnika u Drvaru. Kao drvarski župnik dobio je poziv da u subotu, 26. srpnja 1941., na blagdan Sv. Ane, u Kosovu kod Knina, propovijeda i slavi svetu misu. Stoga je skupa s većom skupinom svojih župljana išao onamo na hodochašće. Poslije svršenih obreda, kninski fratri su mu savjetovali da se ne vraća u Drvar poradi četničke pobune. Nu, župnik župljane nije htio ostaviti nedjeljne svete mise, pa je ranim jutarnjim vlakom krenuo natrag prema Drvaru. Na povratku su četnici presreli vlak, zarobili tristo pedeset hodočasnika i drvarskog župnika, svezali ih te 27. srpnja 1941. pobili kod jame Golubnjače i bacili ih u jamu. Istoga dana od istih bandita stradao je još jedan katolički svećenik: **Juraj Gospodnetić**, svećenik Banjolučke biskupije i župniku u Bosanskom Grahovu. Nakon što su ga uhitili, četnici su ga svezanog po Grahovu vodili puput medvjeda, grozomorno ga izmasakrirali i u teškim ga mukama umorili

nabivši ga i ispekarši na ražnju. Za njegovo posljednje počivalište se ne zna, ali se zna da tzv. antifašisti i danas taj dan slave kao "dan ustanka" koji je započeo masovnim ubojstvima Hrvata i katoličkih svećenika u Drvaru i Bosanskom Grahovu. Tog istog zlosretnog 27. srpnja 1941. novu srpsku pobunu četnici dižu i u okolini Donjeg Lapca. Pobunu su organizirali četnici i komunisti 27. srpnja 1941., a na njegovu čelu su, uz četnike, stajali istaknuti partizanski dužnosnici: **Doko Jovanović, Gojko Polovina, Stojan Matić** i drugi komunisti.

Na područjima zahvaćenima pobunom, a to su bila područja u kojima su kompaktne živjeli Srbi, gotovo potpuno je istrijebljeno ili protjerano hrvatsko pučanstvo. Poubijano je nekoliko tisuća civilnih osoba, a nakon tih zločina četnici i partizani sklopili su 1. listopada 1941. sporazum prema kojemu osnivaju zajednički četničko-partizanski vojni stožer. Sporazum su potpisali s četničke strane **Jezdimir Dangić, Sergije Mihailović i Pero Đukanović**. U ime partizana potpisnici su bili: **Rodoljub Čolaković, Slobodan Princip i Svetozar Vukmanović**.

Ni prije ovoga međusrpskog sporazuma, grozomorni zločini nad Hrvatima nisu jenjavali. Dapače! Četnici su 30. srpnja 1941. u Plani zaklali trinaest zarobljenih domobrana, vrše pokolje u zapadnoj Bosni, pa stradaju mjesta: Oblaj, Veliki Sarići, Mali Sarići, Mandići, Korita i Žulji. U durokejame ubačen je pedeset jedan Hrvat. Dva dana prije Velike Gospe, 13. kolovoza 1941., četnici ubijaju oko tisuću civila u Vlaseničkom kotaru, paleći sela: Močila, Malu Baklelu, Begoviće, Borojeviće, Tariće i druga sela; potom ubijaju svojstavništvo sela Milići; zatim u kotaru Trebinje, u Starom Slanom, kolju sto trideset Hrvata i spaljuju sedamdeset tri kuće; u Dieču kod Bileće ubijaju sedamdeset osoba te sto civila u Orahovici. Istoga dana stradavaju teško: Sakotići, Prisoj, Bjelan i Fatnica. U Voletovu četnici ubijaju trideset osam oružnika, a u Plani četrdeset dva seljaka bacaju u jamu. U Krupi, istoga nadnevka, udruženi četničko-partizanski banditi ubijaju trideset Hrvata te u Krnjeuši, Vrtočama, Lastvi i Zelinovcu dvjesto civila te pale više od sto pedeset hrvatskih domova. Tada je

župnik u Krnjeuši **Krešimir Barišić** skalpiran i bačen u goruću crkvu. Istoga dana u Prijedoru su izvršeni masovni pokolji civila te u selima: Tavija, Begović Kula, Nikontovići, Glavinci, Lomača, Gornji Turani, Donji Turani i Sarana. Potom su četnici, 6. studenoga 1941., živa razapeli na stablo **Juru Mladinu**, župnika u Zastoku i skinuli mu truplo poslije tri dana.

U kotaru Rogatica, 25. studenoga 1941., četnici su do temelja spalili sedamdeset jedno selo te poklali tristo ranjenika i bolesnika u rogatičkoj bolnici. Sve stanovnike Međeđe, u istočnoj Bosni, 30. studenoga 1941., četnici su poubijali; u Koritniku su skalpirali dvadeset osoba; mnoge zaklane civile bacili u hladnu Drinu; u Komaju kod Bijele zapalili su sto pedeset kuća i ubili tristo ljudi; u Tuholju

Mihailović na naslovniču časopisa "Time", 25. veljače 1942.

su zaklali dvadeset dva civila. Na sam Božić 1941. četnici su u kotarima Foča i Gorazde počeli s grozomornim pokoljima čiji je polučak bio sedam tisuća žrtava...

Zaključno slovo

Neprekiniti srpski zločini, kako već naglasih, tijekom obstoјnosti velikosrpske Kraljevine SHS i Kraljevine Jugoslavije nad hrvatskim narodom nastavljeni su i 1941., odmah nakon proglašenja Nezavisne Države Hrvatske. Sličan zločinački scenarij dogodit će se pola stoljeća kasnije u Domovinskom ratu! Prethodni srpski zločini netom nakon uspostavte NDH (više od tristo ubijenih Hrvata!) izazvali su neobuzdanu odmazdu s hrvatske strane.

Prva takva odmazda dogodila se u Guđovcu kod Bjelovara 28. travnja 1941., kad su pale prve civilne srpske žrtve. Hrvatsku odmazdu koju stanoviti kvaži-povjesničari uveličavaju i koriste danas u politikantske svrhe, osudio je onodobno zagrebački nadbiskup **dr. Alojzije Stepinac**. Poduzeta hrvatska osveta za srpske zločine, koji su prvi počinjeni u Bjelovaru, pa su, primjerice, izazvali ustaški revanš - nisu bili utemeljeni izravno ni u jednoj zakonskoj odredbi NDH. U državnom vrhu NDH od početka se nastojala sprječiti svaka samovolja u skladu postupanja sa zakonom. Rečenom u prilog ide Poglavnika zakonska odredba od 26. 1. ipnja 1941., kojom se određuje da će "biti stavljen pred prijeki sud svatko, tko bi uopće bilo kada izvršio bilo kakvo nasilje nad životom ili nad imovinom bilo koga državljanina ili pripadnika Nezavisne Države Hrvatske, a svaki član ustaške organizacije ili vojnike, koji bi se sam počinio krivcem takvog kažnjivog djela, bit će smjesta strijeljan po ustaškom судu."

Spomenuta zakonska odredba nije ostala mrtvo slovo zakona na papiru. Dapače, zbog zločina počinjenih prema Srbima bili su od onodobnih hrvatskih vlasti na temelju osuda prijekog ili pokretnog prijekog suda strijeljani sljedeći ustaše ili divlji ustaše: 19. kolovoza 1941. u Sarajevu **Tomo Mileusnić, Janko Ivanković, Ivica Lončarić i Matija Tadić**; 3. rujna 1941. u Zagrebu **Eugen Guić**; 21. rujna 1941. u Zagrebu **Smajil Jusić i Ivan Gržanić**; 26. rujna 1941. u Mostaru **Pero Pažin i Meho Zulić**; u jesen 1942. u istočnoj Bosni zastavnik **Žižanović**; 13. studenog 1942. u Sarajevu **Ante Delić i Marko Tomić**; u Gospicu su obješeni ustaše **Frković i Pavletić** radi grabežnog umorstva dviju srpskih starica, sestara **Lemaić**; u Zagrebu je strijeljan **Zvonko Devčić**, djetalnik UNS-a, radi umorstva iz koristoljublja židovskoga bračnog para. A njegovi ujaci, sudionici Velebitskog ustanka; stari ustaše iz prve emigracije, vitez **Kruno Devčić** i bojnik **Ivan Devčić Pivac** - nisu ga zbog njegova sramotnog čina htjeli ni posjetiti u zatvoru, a kamoli se zauzeti da ga se spasi od zaslужenog smaknuća. •

PODRIJETLO I ZNAČENJE POLITIČKOGA NASLOVA *POGLAVNIK*

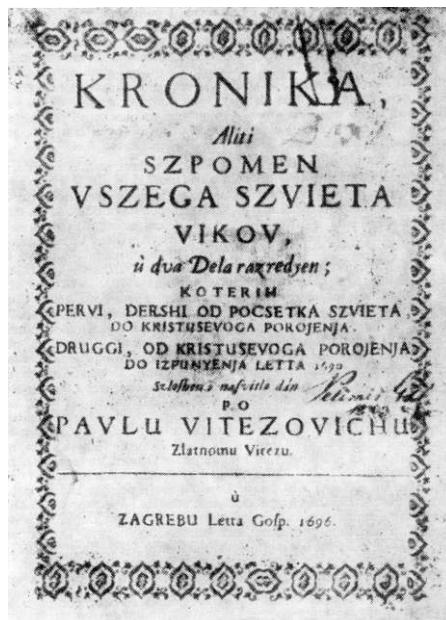
Poznato je, da se je na čelu Ustaškoga pokreta nalazio poglavnik, a tako se je zvao i državni poglavar Nezavisne Države Hrvatske. Mnogi su opterećeni pred sudama, da je to oponašanje fašističkoga naslova duce (duče) odnosno nacionalosocijalističkog Führer (firer), što i u jednome i u drugom slučaju znači vođa. Čini se, da toj napasti nije odolio ni **dr. Mario Jareb**, koji u svom djelu "Ustaško - domobranski pokret od nastanka do travnja 1941.", koje je izшло u Zagrebu 2006., bez navodjenja ikakvih dokaza jednostavno piše: "Pavelić je poslije tvrdio da je tu riječ (poglavnik - op. I. G.) posudio iz hrvatskih tradicija, no vjerojatno je pred očima imao i praksu sličnih pokreta i organizacija, čije su vodje uzele slične titule. Razložno je predpostaviti da je na Pavelića ponajprije mogao utjecati **Mussolini**'ev primjer, odnosno njegova titula 'Duce'.¹ Ovim pretpostavkama i naganjima pisac je sigurno htio neupućenom čitatelju sugerirati fašistoidnost Ustaškoga pokreta, što je znanstveno nedopuštena metoda. Stoga je nužno argumentirano raspraviti, odakle je Pavelić uzeo naslov poglavnik i što on znači.

Poglavnik je stara hrvatska riječ. Za dokaz ove tvrdnje dovoljno je navesti samo ovih nekoliko primjera, a sigurno je, da ih ima i više. **Ferenac Črnko**, jedan od rijetkih preživjelih branitelja Sigeta godine 1566., opisao je kratko vrijeme nakon bitke njezin tijek i stanje u opsjednutom gradu, pa i govor **Nikole Šubića Zrinjskoga** braniteljima, koji djelomice glasi: "Zato, moja bratjo, potribno je najprvo da

Piše:

Ivan GABELICA

ovdi vsi sada prisežamo na vernost najprije gospodinu Bogu, potom našemu poglavniku kršćanskому cesarovoju svitlosti i tomu nevoljnemu našemu orsagu, a ja vam vam najprvo, potom vsi vi očete

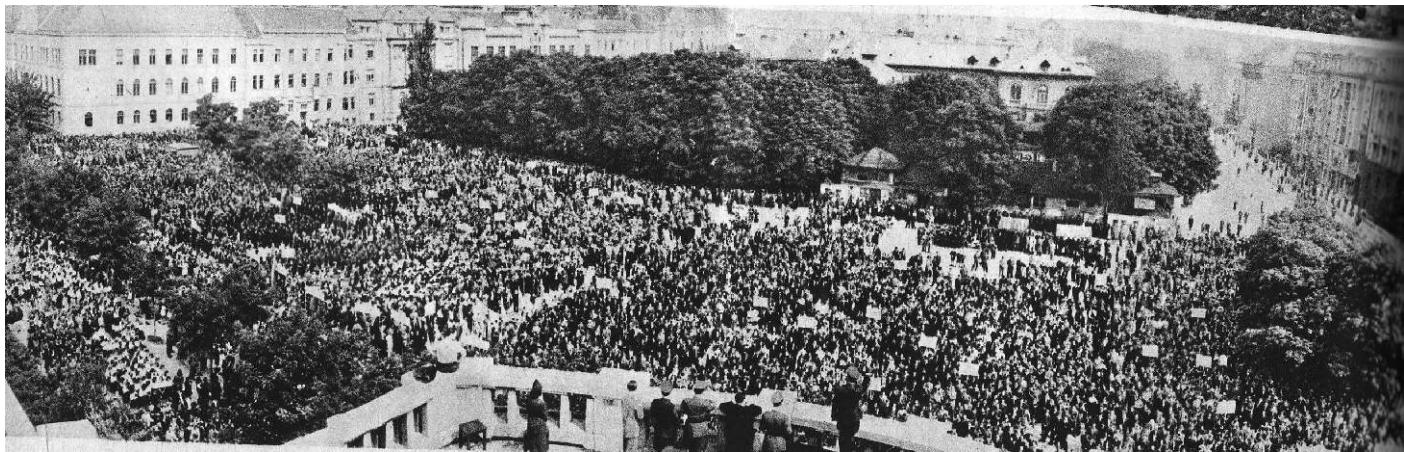

Pavao Ritter Vitezović jedan je od brojnih hrvatskih pisaca koji poznaje riječ "poglavnik"

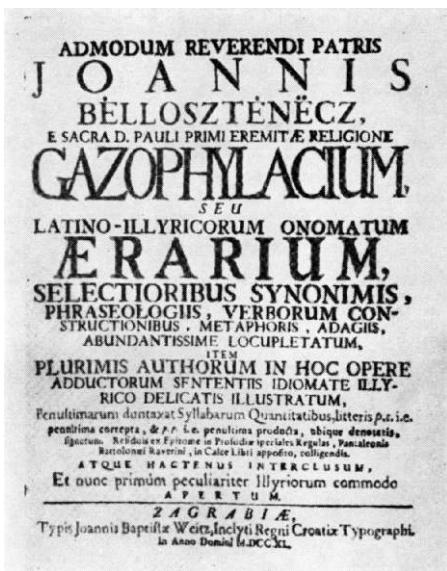
priseći da vi nimate u meni dvojne (sumnje - op. I. G.) ni ja u vas".² Poznati junak hrvatskih narodnih pjesama **Ivan Senjanin**, odnosno pravim imenom **Ivan Vlatković**, koji sebe naziva "siromašnim hrvatskim ratnikom", optužen je godine 1611. pred ratnim sudom u Karlovcu, iz-

među ostalog, i zato što je senjske "junake rotio i zaklinjao na propelu da svih... skupa drže i njega za glavara štimaju", a ne "ostale poglavnike i vojvode".³ Istrannin **fra Franjo Glavinić**, čiji roditelji potječu iz Bosne, u svom djelu "Cvit svetih, to jest život svetih, od kih rimska crkva čini spominak, prenešen i složen na hrvatski jezik", koje je prvi put tiskano u Mletcima godine 1628., za **Aleksandra Macedonskoga** kaže, da je "Kralj od Macedonije, Poglavnik Monarhije svita zlamenvan...".⁴

Nikolu Šubića Zrinjskoga mlađeg, prunuča Nikole Šubića Sigetskoga, prilikom svečane instalacije za bana polovicom 17. stoljeća pozdravio je Hrvatski sabor u Varaždinu riječima: "Poglavnice naš!"⁵ Grof **Franjo Oršić Slavetički** opisao je svoje putovanje u Beč, kamo je između 1670. i 1673. u više navrata u svoje ime i u ime **Krste Delišimunovića** išao kralju **Leopoldu**, da im isplati zaostale plaće. U tom opisu on Leopolda više od petnaest puta naziva poglavnikom.⁶ Jednako često tu riječ upotrebljava i **Pavao Ritter Vitezović** u svom djelu "Kronika aliti spomen vsega svijeta vikov", koja je prvi put tiskana u Zagrebu 1696. Budući da se riječ poglavnik kod grofa Oršića i Vitezovića tako često nalazi, držimo suvišnim dokaze za to navoditi u ovom tekstu. Ali kod Vitezovića ima još jedna specifičnost. U svome spomenutom djelu on tri puta ima riječ poglavnštvo, kao izvedenicu od riječi poglavnik, na primjer "Šćitsko na severu vezda jest početo pod Tanaom ladanje i poglavnštvo" ili "Šimon Prisk popov židovskih poglav-

Proslava Antunova 1943. na Mažuraniću trgu u Zagrebu

Ivan Belostenec: riječ "poglavnik" bilježi većina starih hrvatskih rječnika

ništvo prije" (uze - op. I. G.) ili pak "Dalmatini odstupiše od poglavninstva rimsko - carigradskoga i sami svoji učiniše se, nikomu ne hoteć biti podložni..."⁷

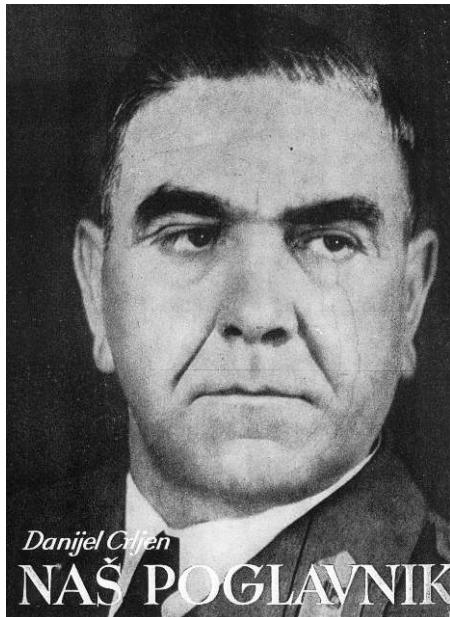
Pobunjeni krajišnici varaždinskoga generalata podnijeli su **Mariji Tereziji** u nekoliko točaka svoje pritužbe u predstavci od 25. siječnja 1755., od kojih prva točka počinje riječima: "Što su naši poglavnici milostivni cesari i vaše kraljevsko veličanstvo milostivno vu privilegijah darovali, ponizno molimo poleg njih vu vsem držati..."⁸

Ali riječ *poglavnik* ušla je vrlo rano i u hrvatsku leksikografiju. Jedan od naših najstarijih, a možda i najstariji leksikograf, Šibenčanin **Faust Vrančić**, navodi je u svom "Rječniku pet najuglednijih europskih jezika", među koje ubraja i hrvatski pod imenom dalmatinskim, a koji je izšao u Mletcima godine 1595.⁹ To isto čini i Varaždinac **Ivan Belostenec** (1564. - 1675.) u svom rječniku pod naslovom "Gazophylacium latino - illyricum", koji je tiskan nakon njegove smrti.¹⁰ Ta riječ, kao i njezina izvedenica poglavninstvo, nalazi se i u "Ričoslovniku ilirčkoga, italijanskoga i nimačkoga jezika" **Josipa Voltića**, Istranina, a koji je rječnik tiskan u Beču, u mjesecu listopadu godine 1802.¹¹

Sada se postavlja pitanje, koje je pravo značenje riječi *poglavnik*. Prema Vrančićevu Rječniku, poglavnik na latinskom jeziku znači *praefectus*. Belostenec riječju poglavnik prevodi latinsku riječ *princeps*. Voltiću poglavnik na talijanskom jeziku znači *capo* i *principe*, dakle latinski *princeps*. Prema latinsko - hrvat-

skom "Rječniku" **Mirka Divkovića**, praefectus znači poglavar, načelnik, nadstojnik, zapovjednik, namjesnik i upravitelj. Riječ princeps mu ima također više značenja, pa tako i prvi čovjek u državi, načelnik, vladalac, te prvi, najugledniji, glavni po časti i slično.¹² **Josip Vončina** u izdanju "Pet stoljeća hrvatske književnosti" poglavnik tumači riječju poglavar, a poglavninstvo riječima poglavarstvo ili vlast.¹³ To tumačenje odgovara značenju latinskih riječi *praefectus* i *princeps*.

Dakle, poglavnik i poglavninstvo su stare, izvorne hrvatske riječi, koje ni u kojem smislu nemaju nikakve sveze ni sličnosti ni s talijanskim riječju duce ni s njemač-

Danijel Crljén
NAŠ POGLAVNIK

Crljenova apologija A. Pavelića

kom Führer. One su ideološki posve neutralne, pa se iz njih ne mogu izvoditi никакvi zaključci o ideološkoj usmjerenosti Ustaškoga pokreta. Tko to čini, radi protiv logike i znanstvene istine. Jedno je sigurno: Pavelićeve tvrdnje o podrijetlu političkoga naslova poglavnik su istinite. Za uzimanje takvoga naslova nisu mu kao uzor trebali služiti ni Mussolini ni **Hitler** ni bilo tko drugi, jer je to dio hrvatske duhovne baštine. A poznato je kakvim su trudom i marom Pavelić i Ustaški pokret nastojali tu duhovnu baštinu oteti od zaborava i oživjeti je, pa tako i riječ poglavnik.

Bićeške:

1. Mario Jareb: *Ustaško - domobranski pokret od nastanka do travnja 1941.*, Zagreb, 2006., 117.-118.

2. Ferenac Črnko: *Podsjedanje i osvojenje Sigeta*, Zagreb, 1971., 8.
3. Andelko Mijatović: *Uskoci i krajišnici*, Zagreb, 1974., 28.
4. Franjo Glavinić: *Cvit svetih, to jest život svetih, od kih rimska crkva čini spominak, prenešen i složen na hrvatski jezik*, Pet stoljeća hrvatske književnosti (PSHK), knj. 11. - Zbornik proze XVI. i XVII. stoljeća, Zagreb, 1972., 234.
5. Miron Krešimir Begić: *Ustaški pokret 1929. - 1941.*, Buenos Aires, 1986., 137.-138.
6. Adam grof Oršić Slavetićki: *Rod Oršića*, Zagreb, 1943., 34.-52.
7. Pavao Ritter Vitezović: *Kronika aliti spomen vsega svijeta vikov*, PSHK, knj. 17. Zrinski, Frankopan, Vitezović, Zagreb, 1976., 436.-472.
8. *Historijska čitanka za hrvatsku povijest*, uredio Jaroslav Šidak, Zagreb, 1952., 155.
9. Faust Vrančić: *Rječnik pet najuglednijih europskih jezika*, Zagreb, 1971., 81.
10. Ivan Belostenec: *Gazophylacium latino – illyricum* (pretisak), Zagreb, 1973., 963.
11. Josip Voltić: *Bečka pisma - Ričoslovnik*, Pula-Rijeka, 1981., 207.
12. Mirko Divković: *Rječnik latinsko - hrvatski*, Zagreb, 1900., 820., 821., 835., 836.
13. PSHK, knj. 17., Zrinski, Frankopan, Vitezović, Zagreb 1976., 521. •

KRVAVA KOKARDA SVIJETLI

Bijela koprena oko lica
na svijetlosti sunca
krvava kokarda svijetli
raspukli su obrazni ubojica
onih sa istoka
njihova je ruka žestoka
iz koje se cijedi krv
krvoloka
povijest je zabilježila
ona je stala
na našem jalu
i neslobodi
tko danas u nove nesreće
moj narod vodi
ja danas poput ptice
u lipanjskom danu pjejam
slušajte hrvatski ljudi
dašak istočnog vjetra
u nama jezu budi

Bruno ZORIĆ

TRAGOM KOMUNISTIČKIH ZLOČINA: KAKO SU ZADARSKI KOMUNISTI UBILI DON EUGENA ŠUTRINA 1945.

U studenome 1945. godine ubijen je **don Eugen Štrin**, župnik mjesta Privlaka (Zadarska županija), rođen 1914. u Luku (Dugi otok). Privlačkog župnika su dva muškarca noću odvela, ubili ga i tijelo mu bacili u more.

Prema izvješću OZN-e za Hrvatsku od 9. prosinca 1945., upućenom Centralnom komitetu Komunističke partije Hrvatske, zločin su izvršili **Đani Pavlović i Pere Čurko**. Đani Pavlović je tada bio sekretar Općinskog komiteta KPH-KPJ u Ninu, a Pero Čurko član Kotarskog komiteta Partije. Prema istom izvoru, "povod" za taj ničim izazvani zločin bila je obljetnica smrti **Ive Lole Ribara**, jednog od partizansko-komunističkih glavešina.

OZN-a je odgovornost za ubojstvo željela pripisati jednoj nevinoj ženi, koja se zvala **Stoša Matacin**, a bila je sestra bivšeg župnika u Privlaci. Zločinačka komunistička služba Centralnom komitetu je predložila da se Stoša Matacin tereti kao inspirator nedjela, ili da se "inscenira povezanost krivične odgovornosti izvršilaca Čurka sa osumnjičenjem Matacin t. j. kao inspiratora djela". Objavljujemo u cijelosti izvješće OZN-e o gnusnom zločinu zadarskih komunista. Izvornik je pohranjen u Hrvatskome državnom arhivu u Zagrebu, fond Vojna komisija, 2, izvješća OZN-e za 10-12. m. 1945.

ODJELJENJE ZAŠTITE NARODA
(OZNA) ZA HRVATSKU

MINISTARSTVA NARODNE OBRAZNE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Br. 4993 9. XII. 1945.

CENTRALNOM KOMITETU
K. P. HRVATSKE

Dostavljamo Vam radi znanja slijedeće
depeše:

Iz Zadra: Prošle noći odveden je od nepoznate dvojice župnik iz Privlake, kotař Zadar, Donengen (sic!) Štrin, zatim ubijen i lješ bačen u more, gdje je jutros pronadjen. Na osnovu indicija utvrđenih istragom, jednodušnog zahtjeva naroda u Privlaci, uhapšena kao osumnjičenica za organizovanje ubojstva Mata Cintaša, sestra bivšeg župnika Privlaka, koja se sa-

Piše:

Prof. Bruno ZORIĆ

da nalazi na izdržavanju kazne prisilnog rada. 28. XI. 45. br. 687.

Istragom po ubojstvu Don Eugena Štrina iz Privlake, ustanovljeno je da je isto izvršio sekretar Općinskog komiteta Nin. Postoji mogućnost da se po indicijama krivične odgovornosti prebaci na Matacin Stošu, koja je uhapšena, a ovo predlaže Okružni komitet iz političkih razloga. Sa

Brojna stradanja hrvatskih katoličkih svećenika i redovnika obradio je fra Petar Bezina

činjenicom je upoznato u sve 12 članova K. P.

Vodimo istragu za ustanovljenje inspiratora djela. Javite kakav stav da zauzmem. 30. XI. 45. br. 739.

Osim činjenice da su ubojstvom popa u Privlaci Don Eugena Štrina izvršili sekretar Općinskog komiteta Nin, Đani Pavlović i član KK. KP. Pere Čurke, kako smo već izvjestili tokom provedene istrage konstatovano je: djelo je izvršeno iz razloga ličnog nepoznavanja partijske linije u raspoloženju djelomično uslovijenim pogrešnim stavom i postupcima Kotarskog komiteta Zadar. Momentalni povod za to ubojstvo bila je obljetnica

smrti Lole Ribara. U zatvoru Javnog tužioca nalazi se i dalje osumnjičena Mata Cintaša, ustaški element, omrznut od naroda zbog svoje ranije saradnje sa okupatorima i ustašama i još uvijek od naroda sa velikom vjerojatnošću osumnjičena za ubojstvo, radi njezinih ranijih izjava, koje se sa počinjenim djelom mogu povezati. Donekle postoji mogućnost da se inscenira povezanost krivične odgovornosti, izvršilaca Čurka sa osumnjičenjem Matacin t.j. kao inspiratora djela. Čurko kao izvršioc neprijateljske provokacije. Okrivljenje u cijelini izvršilaca imali bi štetnih i dugotrajnih posljedica po interesu partije na okrugu, obzirom da je sam okrivljeni Đani Pavlović poznat kao sekretar Općinskog komiteta. Javite nam svoj stav. 7. XII. 1945. 867.

Mišljenja smo da bi upućivanje Pavlovića i Čurka tom odjeljenju izazvalo kod naroda otvorenu sumnju o njihovom učeštu u ubojstvu popa Štrina, ne bi moglo imati korisnog političkog efekta kao hapšenje na ovom terenu. U vezi toga predlažemo, da jedan drug iz vašeg odjeljenja odmah sa svim istražnim materijalom dodje radi donošenja konačne odluke. Molimo da nas po ovom obavijestite.

SMRT FAŠIZMU -
SLOBODA NARODU!

M.P.

*Sekretar:
kapetan:
Krsto (prezime nečitko) /v.r./*

*

Tako je, dakle, Stoša Matacin, ni kriva ni dužna, zatvorena, pripisano joj je ubojstvo koje nije počinila, osuđena je i upućena na izdržavanje kazne za zločin kojeg nije počinila, suđena. Pošteđeni su pravi zločinci, drugovi Đani Pavlović i Pere Čurko, pripadnici zloglasne KP. Zanimljivo bi bilo vidjeti, što je bilo dalje sa Stošom Matacin. Zločinima komunista, njihovoj upornosti i ustrajnosti u izvršavanju zločina nije bilo kraja i zato ih valja otkrivati i s gnušanjem osuđivati, jer u ovoj današnjoj Hrvatskoj nikad ne će biti privredni pravdi i osudi. •

RAVNE NA KOROŠKEM, MAJSKE NOĆI 1945.

(Pedeset sedma priča)

Pre nekoliko godina grof Nikolaj Tolstoj ruski emigrant, izazvao je znatno interesovanje javnosti u Evropi svojim knjigama *Staljinov tajni rat i Žrtva Jalte*. Kasnije, tačno 3. maja 1983, on je u britanskom časopisu »Enkaunter« objavio poduži članak u kojem je krivicu za predaju jugoslovenskih izbeglica (na kraju Drugog svetskog rata) Titovim partizanima, bacio na Harolda Makmilana, tadašnjeg savetnika za politička pitanja u štabu savezničke komande u Sredozemlju a docnije premijera Engleske.

Nema nikakve sumnje da se sve ovo dogodilo i da je sve te izbeglice čekala užasna sudbina po povratku u zemlju.

Ovde se radi o velikom broju ljudi, žena i dece koji su bežali iz Jugoslavije na zapad ispred vojske koja je nadirala. Oni koji su se našli u severozapadnom delu zemlje predali su se engleskim trupama u Koruškoj i bili su razoružani (ukoliko su imali oružje) i smešteni uglavnom u logor »Dikstrin« kod Celovca - Klagenfurta. Tu se radilo o oko 26.000 osoba koje su samo mali deo od većeg broja i mnogo kravijeg incidenta na italijanskom frontu - čak oko 200.000 Hrvata koji su se predali britanskoj VIII armiji (V korpus generala Kitija - međutim, o ovome neću pisati).

O tim događajima Mark Bren dopisnik BBC - a za područje Srednje Evrope kaže:

Prošlog utorka, na drugom kanalu TV BBC prikazan je dokumentarni film koji obrađuje mračni period 1945. godine kad su britanske vlasti *repatrirale* u Jugoslaviju preko 25.000 Jugoslovena koji su bili prebegli u Austriju posle predaje nacističke Nemačke. Ti Jugosloveni, kad su враćeni u Jugoslaviju, bili su pobijeni. Nikolaj Tolstoj je o tome za isti časopis (»Enkaunter«) napisao članak »Zavera Celovec«.

Ne samo da su ovi Jugosloveni repatrirani, već im je u stvari bila rečena laž u koju su oni poverovali: da voz u koji su oni nagovoreni da uđu odlazi u Italiju gde treba da počnu novi život.

Očigledno je da su neki od ovih begunaca bili ratni zločinci ili ljudi koji su sarađivali sa nacističkim okupatorskim vlastima. To su bili pripadnici raznih vojnih i

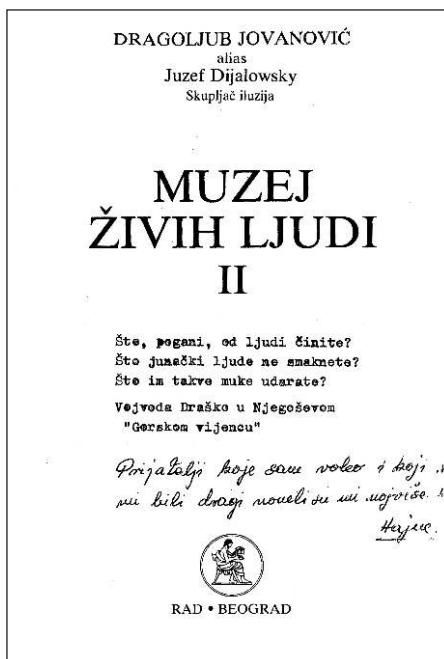
Piše:

Dragoljub M. JOVANOVIĆ

poluvojnih jedinica koje nisu pripadale Titovim partizanima.

Među njima je bilo takođe mnogo civilnih lica, uključujući i decu. Ovih meseci 1945. godine svi ovi ljudi su se nalazili u Južnoj Austriji, Koruškoj, koju su britanske vojne jedinice okupirale dolazeći iz Italije.

Situacija je bila komplikovana činjenicom da su jugoslovenske trupe ušle u Korušku na koju je Tito polagao teritorijalno pravo.

Naslovica Jovanovićeve knjige

Britanska i Jugoslovenska vojska došle su u direktni kontakt u Celovcu - Klagenfurtu.

Istina, u tekstu sporazuma govori se o onim jugoslovenskim državljanima koji su se borili zajedno sa Nemcima i njihovim sledbenicima. Međutim, u Jugoslaviju je u stvari vraćen daleko veći broj ljudi od onih koji su zahvaćeni ovom definicijom.

Nijedan od Britanaca koji su intervjuiani u programu a koji su bili nadležni za izvršenje ove operacije nije pomenuo da

je učinjen ikakav pokušaj da se izvrši neka selekcija.

Nekoliko Jugoslovena, takođe intervjuisanih u programu, koji su živeli repatrijaciju opisali su šta se kasnije događalo. Ljudi su bili smešteni u jedan logor, mučeni i posle nekoliko dana streljani. U stvari, izgleda da su neki bili streljani čim su vozovi stigli u odredište.

Iz prikazanog filma ne proizilazi jasno ko je na britanskoj strani bio odgovoran za ovu akciju. Ljudi od časti, na najvišim položajima, koji su bili umešani, su: feldmaršal Aleksander, vrhovni komandant savezničkih snaga štabom u Kazerti u Italiji i Harold Makmilan, bivši ministar na službi u Kazerti koji je bio dodeljen za donošenje političkih odluka. On je kasnije kao lider Konzervativne stranke i predsednik britanske vlade. TV program jasno ukazuje da su ovi ljudi bili svesni onoga što se događa i sem toga da su postupili bez znanja vlade u Londonu, u stvari potpuno suprotno Čerčilovim uputstvima da se niko ne sme repatriратi protiv svoje volje.

Bio je to komentar Džordža Fodora na radiju BBC 04.01.84. g. 15 časova.

Mnogi među onima koji su bili prodati, bili su probritanski raspoloženi. Mada, kako je u ovom dokumentarnom programu rečeno u odnosu na te, na kraju rata su četnici najveći deo svoje energije posvetili borbi protiv partizana, pa su čak i sarađivali sa Nemcima u ovim napadima. Šta je trebalo učiniti u odnosu na ove ljudi koji su bili nenaoružani i u britanskim rukama? Da li ih smatrati kao saveznike ili u najmanju ruku pokazati simpatije i razumevanje za njihovu situaciju?

Želeli smo da proverimo stvar kod britanskog oficira koji je baš bio zadužen za ovaj transport. To je bio major Džonsone. Potpukovnik Tatalović ga je zapitao:

- Molim vas, doktore majore Džonsone, da li mi odlazimo u Italiju? Ovaj je odgovorio: Da. Dajem vam časnu reč!

A to je bila obična prevara, kako kaže major Nikolson koji je u to vreme bio britanski oficir, objašnjavajući to u TV filmu; verovatno major Nikolson, govori engleski:

- Naređeno nam je da ovim jednim ljudima kažemo da odlaze u Italiju i da će ostati u britanskim rukama. Morali smo podići neku vrstu fasade. Bili su sakupljeni na železničkoj stanici. To je trajalo nekoliko dana. Dozvoljeno im je da sa sobom vode svoje žene i decu.

Kada su natovareni na voz bili su vedro raspoloženi. Verovali su da odlaze u sunčanu Italiju. Sakrili smo jugoslovenske stražare iza staničnih zgrada. Pojavili su se tek u poslednjem trenutku.

Ono što se posle toga dogodilo, ispričao je za TV program, još jedan viši britanski oficir, gospodin Bolton.

- (Bolton prvo govori engleski)... prva gadna stvar koja se dogodila bila je kada su se ukrcali u vlakove. Tada su se Titove trupe koje su bile sakrivene pojavile, svi su četnici počeli vikati, i psovati nas. Nam je to bilo užasno teško. Oni u stvari nisu bili naši neprijatelji. To su bili obični seljaci. Jako mladi, nekad samo dečaci. Nismo imali posla sa pravom vojskom već sa hiljadama i hiljadama samih civila. Otprilike tri dana nakon početka evakuacije... kako je izjavio britanski oficir gospodin Bolton, imali su sreću... jer su svi ostali bili isterani iz železničkih vagona, postavljeni uza zid i streljani.

Sećam se da sam svom komandantu rekao da ovako više ne možemo nastaviti. Sve nam je bilo odviše odvratno... većinu povratnika jugoslovenske trupe su streljale u unutrašnjosti Jugoslavije. Ovo Britanci očigledno nisu predvideli.

A da li se to moglo predvideti?

Ko je bio odgovoran za fatalnu odluku o predaji ovih ljudi nakon što je rat protiv Hitlera uspešno završen?

U filmu se iznosi dokumentacija koja ukazuje na odgovornost na tri nivoa: u Londonu, u vrhovnom štabu anglo-američke vojske u Kazerti i u samoj Koruškoj.

U međuvremenu su jugoslovenski partizani počeli prelaziti u delove Koruške s očitom namerom da ovu provinciju pripoje Jugoslaviji.

U ovom trenutku program BBC otkriva činjenice za koje se ranije nije znalo. Zamenik britanskog komandanta na tom području, brigadni general Tobi Lou izvršio je nagodbu sa Jugoslovenima. Ponovo citiramo iz programa: »Klauzule sporazuma od 1 do 4 obuhvatale su čitavo

povlačenje iz Austrije. U klauzali 5 nalazi se »britanski deo nagodbe«: V korpus će predati sve Jugoslovane, one koji su se u uniformi borili uz Nemce i sve njihove pratioce. Među njima bili su i četnici.

Brigadni general Lou (govori):

- Najvažniji deo tog sporazuma bio je da su se Titove snage dogovorile s nama da se povuku južno od granice. To je ono što je bilo važno.

Pitanje: Ali, da li bi brigadni general Lou, danas pred obrtom postupio kao što jeste da je znao šta će se dogoditi sa onim ljudima koje će predati.

Evo šta je on sam izjavio: »NE! Preduzeo bih korake da obezbedim da se ne vrate u sigurnu smrt!«

U dokumentarnom programu BBC-a govorio je i jedan drugi britanski oficir koji je tada bio u tom području, gospodin Dikinson:

- Smatram da je to bila jedna od najsramotnijih akcija koje su morale izvesti britanske trupe!

Četvrtog juna je ovo potvrđeno: nijedan Jugosloven ne treba da bude predat Titu.

Ali dotle je već 26.000 ljudi bilo uručeno! Dalje je sledio »post scriptum«:

Počele su se širiti glasine o masovnim pogubljenjima onih koji su već vraćeni jugoslovenskim snagama.

Godine 1945., novembra meseca, član britanskog parlamenta Gaj Lojd zatražio je objašnjenje od Britanskog Forin ofisa - Ministarstva spoljnih oslova. Ovo ministarstvo bilo je zaduženo da pripremi odgovor.

Džon Kodil bio je službeno zadužen da pripremi nacrt odgovora kojem se navodi:

»Jedino što nam ostaje da učinimo jeste da priznamo da je počinjena ozbiljna greška i da priča ne služi na čast oficirima koji su direktno učestvovali. Beskorisno je pokušavati da se prikrije incident koga je nemoguće odbraniti!«

Ali kako je rečeno u TV programu... materijal prikazan u programu »kazuje da je zapravo Aleksander dao naredbu od 14. maja koju je zatim potvrdio Makmilan.

U programu su navedeni sledeći dokazi:

- Iz Američkih dokumenata vidljivo je da politički savetnik američke vojske u centralnom Sredozemlju... nije potvrdio odluku feldmaršala Aleksandra.

U izveštaju Amer. Stejt departmentu on je rekao da se usprotivio odluci Aleksandera i da je pri tom odlučno reagirao.

Međutim situacija je bila vrlo kritična. Moglo je da dođe do sukobu koji bi mogao da izazove treći svetski rat. Zbog toga su Makmilan i feldmaršal Aleksander doneli odluku da preseku »Gordijev čvor!«

A četrdeset godina kasnije svi koji su učestvovali u donošenju te odluke stide se svojih postupaka!

Čuli ste osrvt na jedan program BBC TV.

Ovde BBC London. Čuli ste drugu našu večernju emisiju koju emitujemo svako veče u 22.15 po jugoslovenskom vremenu.

Kad sam ovo čuo bio sam »sravnjen sa zemljom!«

Nijednog trenutka nisam posumnjavao u istinitost ovoga što sam čuo. To je bio samo jedan kamenčić od mnogih koji su još nedostajali da slika, koju sam odavno nazirao, bude potpuna. Ostalo je još dosta toga prazno.

Popio sam jedan »kafetin« i dva »adumbra« po mom receptu za ovakve slučajeve i legao da spavam.

Preslušao sam sve sutradan još jednom, jednovremeno snimajući kopiju za rezervu. Obe strane trake odmah osigurao od brisanja. Posle ovoga odem do Ante. On nije stanovao daleko.

Još s vrata kažem:

- Doneo sam jednu traku koju sam snimio noćas da je zajedno čujemo. Slušaj je, moj Ante, slušaj, bog te maz'o, pa posle da razgovaramo!

Treći put me opet hvata drhtavica, tresu mi se ruke i osećam kao da ponovo nemam noge ispod kolena! Stara stvar. Ali poneo sam u džepu »adumbrah«. I razume se, nitroglycerin.

Kad smo saslušali, Ante mi sasvim mirno reče:

- Znam ja za to odavno! Tvoj i moj odlican drug iz »Petrove rupe« na Golom, Đoko Novosel, učestvovao je u tom pokolju sa svojom jedinicom!

Nisam mogao, po svom običaju, glasno da besnim jer je Jovanka bila u kuhinji a i Bosiljka je u sobi nešto učila.

- Pa zar je moguće da je on to čuvao u sebi i da mi o tome ništa ne kaže trideset pet godina otkako smo pobratimi? Pa kakvi smo mi to ljudi, Ante moj?

- Tako ti je to, moj Dragane!

- Pa ti dobro znaš da je tamo naš život uvek visio o koncu. Pa zar je on to mislio da odnese u grob? Tu užasnu tajnu o zločincima koji su i nas mučili. I bili krivi ne samo za to već za sve!

Ante je čutao.

- Pa zar se može ovako živeti? - prošaputao sam već pomalo smiren. Sve me je to do srca zbolelo. Rešio sam da ne kažem pobratimu ovo a čekam da mi sam kaže. Valjda će se rešiti. Retko se viđamo jer on živi kraj sela.

Odmah sam se setio Ljutka (Sava Barvalac), nesuđenog svinjara.

Da nije i on tu učestvovao? Da nije baš tu zglajzao? Moguće je. Nije lakoo pobiti tolike ljudi. A svima se žurilo. Možda i onima, da umru. Da se ne muče?!

Ubicama: da pokopaju mrtve, da zasadite travu i šumu dok je još proleće.

Uzmem Ljutkovu priču i opet je pročitam. Pa dobro sam je napisao!

Opet se vraćam na ono što rekoh.

Zašto čute? Koliko je takvih bilo možda u Rupi, kao Đoko? Zar naređivati ubijanje nije zločin? Šta znači Đokina fraza »ja sam samo kontrolisao izvršenje«? Pa jeste li vi, drugovi, dovršavali one koji su mrdali? Jeste li pucali u njih?

Pa vi ste, drugovi, krunski svedoci. Ni sam ja. Neko će reći: »To Dragan fantazira!« Šta da mu kažem? Kako da mu do kažem da ne fantaziram. Pa dobro, onda smo mu verovali. Bili smo možda općinjeni. A danas? Posle više od četrdeset godina? I posle ovoga pakla koji smo živeli? Pa je li moguće da smo takve kukavice? Ja neću da čutim, glasno ču pisati, glasno jaukati, glasno dozivati sve savesti koje još postoje! Užas! im se što sam čovek!

Ja to ne mogu da objasnim: čime je vezao te borce? Najverovatnije brojnim zločinima! Čini mi se da ja samo bogu treba da zahvalim što sam bio u zarobljeništvu u Nemačkoj. Ljubav, strah, poštovanje, sve je to slabo. A stid od sopstvenog zločina, sramota pred onima koje volimo, drugovima, decom. Ne znam. I posle toliko vremena!

Zovem Voju Guzinu na telefon. On je moj dobar drug iz zarobljeništva. Ispeo se sasvim visoko. A onda »zglajz'o«. (Počinje da mi se dopada izraz!)

Držali su ga dosta na ledu ali »na visokom«, da se »Vlasi ne sete«! I to je izraz koji mi se uvlači pod kožu!».

On prešao sa politike na matematiku. Otišao u profesore. »Kombinatorika« je, kažu, sada najkonjunktturnija. A brojevi su poslušni. Vredi se i tu pomučiti. A uvek sam ga mnogo voleo. I njega i Branu. To su bila lepa vremena. U »lepim vremenima« čovek ne oseti njihovu težinu i prolažnost.

Kaže on: dođi doveče na večeru.

Posle večere ja ispričam, njemu i ženi mu,⁵ priču o »Klagenfurt« i BBC-u.

- Ju, ju - kaže Mileva - zar si se ti, Dragane, spustio tako nisko da veruješ Englezima?

- U čemu sam to ja u pravu? - zapitam neodređeno.

- Znaš, meni je o tome pričao... - reče tu jedno ime koje ja odmah zaboravih, a mislim da je bio neki kao politički komesar neke kao armije ili divizije, njih je u nas bilo onda vrlo mnogo! - Kaže: *bilo je stravično pogledati tu dolinu pod mesečinom sa masom leševa u belim košljama. Kao da je ogromno jato galebova poleglo po travi...*

Tišina! Nastalu tišinu prekide Mileva:

- Da skuvam po kafu?... Ja spakovah magnetofon.

- Pa vreme je da idem.

- Kad ćeš opet doći?

- Ne znam - rekoh.

Zarobljenici koje je čekao pokolj

On, drug mi, čuti. Ali nekako »i jeste i nije!«

- Znaš šta, Mileva - kažem ja ženi mu - ja kao uvek verujem samo činjenicama. Ne verujem ja Englezima već ovome... - To kažem i vadim moj mali kasetofon iz tašne.

- Ja ču sad da pustim ovo »sokočalo« da se vrti, a mi da slušamo i posle da »diskutujemo o tem pitanju!«

Čuti on, čuti Mileva mu, čutim i ja. MAG priča.

- Pa, Dragane, u pravu si - poče on nevoljno, kad MAG učuta. Ona čuti. Ušuktrila se

što kažu u mojoj kafani »Zlatan plug« u Valjevu.

Verovao sam uverljivo sročenim emisijama BBC-a. Ali ipak? Očigledno da je krug »sindikata zločina« imao i drugu polovinu osim »britanske«. Odavno sam imao »ideju« o postojanju tog »sindikata«. Mnoge smrti su mi bile »tajanstvene«. I ne samo »smrti« nego i »životi«. Kako su neki u istim uslovima pobijeni a neki ostali živi?

Svi koji su ostali živi, popeli su se na visoke položaje. Mrtvi nisu mogli niže od metar-dva.

Dva druga, dva pobratima, / dva borca, / dva »jazbinaša« iz Stare Gradiške, / dva robijaša sa Golog otoka, / iz »Petrove rupe«/ Zajedno šest godina. // Glava uz glavu za disanje i šaptanje. / Leđa uz leđa

za drhtanje. / Svaki strah na pola. / Svaki zalogaj na pola. / Sve delimo. // Zajedno šest godina. // Kad »stroj« trčiš ti - ja tučem. / Ali ne tučem. / Kad »stroj« trčim ja - ti tučeš. / Ali ne tučeš. // Sve do izlaska na slobodu! // Svaku tugu istugujemo, / svaku radost izradujemo, / svaku mržnju izmrzimo, / svakoj se nadi ponadamo // na popišanoj slobodi! // Kad smo se svađali / svađali smo se k'o rođena braća, / delili smo obe majke, / voleli se više no rođena braća.

Iznenada je došao jutros u Beograd na pogreb nekog svog zemljaka. Sedimo posle ručka sami za stolom. Pijemo dobru kafu i uživamo iako obojica ne pušimo.

Gledam ga. Matori, ali sporije nego ja. Glava kao da mu je usađena u snažno četvrtasto telo. Tačno između ramena. Pomoćno čopa, i to sve više, ranjenu nogu. Sad se to ne primećuje dok sedi.

»To je njemu naša borba dala!« - pomislih u sebi i nasmejah se.

Još uvek bi da priča o ženama. Još uvek. A voleo je »onu stvar« nego »taz' leba«.

- Žao mi je, Dragane, što nisam došao da bar još jednom vidim Antu. A šta vredi da dolazim na sahranu!

- Te sahrane samo su formalnost za olakšanje rodbini i kao neka dužnost i odavanje poštovanja. Ali ti si, brate, bio predaleko. Ne bi ni stigao.

- Je li se mnogo mučio na kraju?

- Mnogo se mučio. Gotovo godinu i po dana. Pri kraju baš strašno, Ali je sve izdržao stisnutih zuba. Samo bi ponekad pustio slabašni jauk.

- Pričaj mi kako je Ante proveo poslednje dane.

- Ja sam u to vreme intenzivno radio. Kako kaže Branko Ćopić: »Pis'o, bris'o i uzdis'o!« Pričali smo obično o dnevnim novostima. Diskutovali. Ljutili se. Ja bih mu uvek pričao o tome šta sam napisao. On mi je pomagao u svemu. Obično smo se slagali do tančina. On bi uvek blago i drugarski ispravljao kad je trebalo. Ti znaš koliko sam ja uvek bio impulzivan.

Đoko - bio je najbolji od nas, najmudriji, najhrabriji, veći od svih nas. Viši za glavu od svih, u ljubavi i u ljudskoj mržnji. Pun je bio razumevanja za sve naše slabosti. Praštao je i onima koji su bili zli - u stvari, slabici. Umeo je da razluči stvari. Da proceni ljudi. Praštao je i kuka-

vicama. Bio je pravi čovek. Pomislim nekad - jedini koga sam sreo u životu.

Srećan sam što mi je bio drug i što sam bio uz njega do poslednjeg njegovog daha.

- Lepo si to, Dragane, rekao. I to je tačno. To je bio naš Zoki. Trinaestog maja 1985, rano ujutro, Ante je umro.

- Jadni naš Zoki, umro je baš na dan naše »slavne« UDB-e.

- A ja ću pisati i dalje kako sam počeo. Ni za dlaku ne menjam svoju istinu. Iako je ona subjektivna. Ipak je samo subjektivna istina prava istina. Sve je ono posle manja ili veća špekulacija.

Nipošto neću odstupiti od toga. A boriću se da pronađem način da to, makar u ograničenom obimu, dođe u javnost. Prvu knjigu, oko 450 strana, otkucao sam u pet primeraka i to se već čita.

- Kad misliš da završiš to svoje pisanje?

Ne znam, Đoko. Kako idu stvari plašim se da to uopšte neću svršiti. Uvek se nešto novo otvara. Imam već više od dve godine jednu grupicu drugova koji čitaju svaku priču i odmah me kritikuju.

Na »Staru Gradišku« dobio sam dve dosta ozbiljne kritike od mlađih, koji su bili manje-više deca '48.

- Šta kažu »klinci«?

- Nisu baš klinci, i evo:

Prvo: celoj knjizi nedostaje »situacija« oko '48 godine. Nešto o stvarnim odnosima između »boljševika« i nas. Možda i nešto od pre rata, pa i u samom ratu.

Drugo: Trebalo bi objasniti kako se to moglo dogoditi da se jedna kompartija kao što je naša, koja je smatrana za *najčistiju, najprogresivniju koja je jedina uspela* da pokrene narod u NOB i da ostvari socijalističku revoluciju - kako je takva partija mogla da se tako munjevito sroza i da učini ono što je učinila i što sada uporno nastavlja da čini?

- To im je bilo dobro. Šta si im odgovorio?

- Ako bi se ova knjiga štampala, onda bi postojao i kritičar-uvodničar koji bi opisao taj okvir u kojem se sve to odigravalo.

Moje je da pišem o onome što sam doživeo. O ljudima, o njihovim odnosima, o nadama, o snovima, o razmišljanjima. Bez dociranja, bez nekih naročitih zaključaka, bez nametanja svog mišljenja. Ako sam dobro pisao to će sve biti vidljivo,

jasno i razumljivo. I onda će i uvodničaru biti lako da napravi jedan okvir.

Ako tako ne bude - žalim slučaj. Moje škrabanje, u svakom slučaju, može da bude kao neka đubrevita zemlja u kojoj će neko drugi zasaditi lepu biljku i bolju priču od one koju sam ja napisao.

- Drugo pitanje je mnogo komplikovanije. Baš me interesuje šta si im na to odgovorio.

- Odgovorio sam, da je to pitanje vrlo ozbiljno. Da su činjenice sakrivene u još neotvorenim istorijskim arhivima, da je ono što znamo prekriveno mnogim naslagama neistine, špekulacije, tako da ni oni koji su učestvovali u stvaranju te istine sada ne mogu da je pronađu ispod toga blata. Završavam moje »pisanije« a ovo pitanje stalno mi se upliće u noge kao dete u šetnji. Svaki čas moram zasebno da zapisujem misli i asocijacije na tu temu.

- Pa jesli dosta toga zapisao?

- Jesam! Ređam bez reda i ono »za« i ono »antiprotivno«, kako bi rekao Ćopićev Jovandeka. Dosta sam nabacao na hartiju. Pa ću srediti ako stignem, ili ću sve spaliti, što mi već sada izgleda »perspektivnije«!

- Jesi li došao do kakvih zaključaka?

- Prvo, ono što je već poznato od pamтивeka: »Nikad nije sve ni sasvim crno ni sasvim belo!« Jedan kaže: »U Jugoslaviji je sve crno!« Drugi mu odgovara: »Nije! Gaćice su joj crvene!« Tu je sad negde i istina! A svako može da uzme kašićicu i da se posluži. Po volji. Izvolite!

Treba utvrditi činjenicu: uvek postoje pošteni ljudi. Pa među njima no i nas dvojica, Đoko, bez lažne skromnosti. Ali ti su uvek u manjinji!

Mnogi istoričari izgube se u obilju činjenica. A tezu biram srcem. Znam da je to laički postupak. U stvari, svi tako rade ali su retki koji to priznaju. Ako je neka činjenica logična i dovoljno dokazana (ne idem u krajnosti) ja je odmah kao kamencić ugrađujem u mozaik koji stvaram. Ram oko mozaika odredio sam na osnovu nekih prethodnih činjenica, želja srca, ljubavi, nade, i uradio sam to samo približno. Ne kažem da neki deo neću i baciti. Ali za to bacanje tražim jake dokaze... Eto, mnogo se otegla ova moja priča.

- Ja, Dragane, nemam s kim da pričam o takvim stvarima. Mene sve interesuje. Imamo vremena.

- Mnoge sam stvari dopunio iz razgovora s Antom. On je mnogo toga doživeo. A imao je fenomenalno pamćenje. Čak mislim da je on to svoje pamćenje i »školovao«. Nekad u mладости.

- Pričaj mi do čega si došao?

- Pa evo. Nabacaću ti bez reda. Mi, gotovo svi, polazimo još uvek u svim razmišljanjima i zaključivanjima od pogrešnih teza. Što bi rekli filozofi - »zamena teza«.

Kad bismo pošli danas od činjenice da u nas ne vlada komunistička ideologija, da u nas nema ni u tragovima marksističko-materijalističke filozofije, onda bi nam i ekonomika i sve u našem »sistemu« bilo jasno. Ja volim da razmišljam jednostavno.

U toku NOR-a KPJ se potpuno srozala kao partija revolucije i postala poslušna »pretorijanska garda« koja samo na mig okom ili prstom iz Belog dvora, ili iz bezbrojnih dvorova širom naše lepe, mile nam majke doma vine, docnije iz kućice u cveću, samo na jedan mig deluje kao paklena mašina. Munjevito, efikasno i bez ostatka.

To je sada, danas u 1985. godini, svima već sasvim jasno. Čak i onima koji vladaju. A naročito onim »drugovima« koji nas hrane. Momentano, na čelu sa drugom Reganom!

Borci NOR-a danas su najreakcionarnija organizacija pre bogatih,

prebesnih - bezbrojnih generala i drugih kaplara.

To je rak-rana i zla sudbina ove zemlje!

- Ti preteruješ u pogledu boraca. Nisu svi takvi.

- Naravno da nisu svi takvi. Pa i ti si borac. I ja sam borac još od 7. jula 1941, kako mi je priznato. Samo, ja sam imao sreću da ne učestvujem u ubijanju.

- Valjda hoćeš da kažeš »u borbi«?

- Ne! Hoću da kažem ono što sam kazao. Tačno to!

Pre nekoliko dana, »drug« Dolanc je govorio na glavnoj proslavi dana pobede 18. maja '85. na »Poljani pri Koroškom«. Jesi li gledao i slušao TV prenos te proslave? Možda si i bio tamo. Borci su odavde išli. To sam čuo.

- Nisam ni bio tamo niti gledao.

- Šteta! Ja ču da ti kažem da je to bio vrlo svečan zbor. Dolanc je svašta pričao. Ja sam samo zapamtio kad je širokim po-

tezom ruke pokazao na predivan pejzaž pod topnim majske suncem i rekao: »Ovde su završene poslednje operacije naše armije u Drugom svetskom ratu u našoj zemlji. Ovde je kapitulirala nemačka armija...!«

- Ja idem da skuvam još po jednu kafu i da donesem neku pitu koju je za nas ispekla Staka. - Dok sam to govorio stavim moj kasetofon na sto.

- A ti dotle slušaj ovu traku, pa ćemo posle piti kafu i nastaviti priču.

- Pustim magnetofon da se vrti.

Kad unesoh kafu i pitu, MAG se još uvek vrteo. Đoko je pažljivo slušao. Nije skidao pogled sa koturova koji su se vrteli. Bio sam rešio: da uopšte ne intervenišem. Neću mu postavljati nikakvo pitanje. Neka govori ako hoće i koliko hoće. Kad spiker završi, ču se moj glas: »Čuvati kao trajnu vrednost!« Isključih magnetofon i ćutke se pogledasmo!

- Znam za taj slučaj. Tu su bile angažovane i moje jedinice. Ja lično nisam niti komandovao niti izvršavao likvidaciju, ali sam kontrolisao izvršenje.

To je zaista bilo užasno!

Borci su odbijali da vrše streljanja. Počeli su da dovode odnekud dobrovoljce, aktiviste-mladince. Bilo je užasnih scena. Kako divljanja tako i ludačkih šokova. Sve sam to gledao u onom predivnom pejzažu, danju pod svetlim i toplim prolećnim suncem, a noću po jasnoj mesečini. Užas užasa! Mislim da su ti nekadašnji omladinci još uvek »pomereni«.

Na jednome sektoru u šumi, bio je, valjda buldožerima, iskopan dugačak, širok i dubok rov. Žrtve su odnekud dovožene u zatvorenim kamionetima bolničkog tipa. Po tridesetak ih je bilo u njima nabijeno. Svi su bili samo u donjem vešu. Deca u košuljicama. Valjda da se ne zna ko su i odakle su. Ako se nekad neko bude usudio da ih otkopava.

Svaki likvidator imao je u ruci veliki Mauzerov pištolj s poduzim šaržerom pored rukohvata naniže. To su bili novi pištolji koje nismo imali u borbi. Ne znam otkud nam. Podelili su nam ih dan ranije.

One jadnike dovlačili su iz kamioneta na ivicu jaruge. Kakvih je tu scena bilo! Iz neposredne blizine, kratkim rafalom u potiljak, razneli bi im lobanju. Žrtve bi padale u rov. Ponekoga bi gurnuli nogom.

Ubice su od vrha titovke do čizama bili isprskani komadićima kože, mesa, kostiju, mozga, očiju, krvlju. Sve je to letelo na sve strane okolo po iskopanoj zemlji, po travi. Svuda!

Sa strane su stajali pojedini strelići s puškama koji su dovršavali one na dnu rova koji su još davali znake života. Malo dalje sa strane stajali su buldožeri i neki tenkovi sa posadama. Valjda za zatrpanjanje a tenkovi za utabanje ili za »ne daj bože!« Naši su o svemu mislili!

Đoko je začutao. Dugo je obema šakama trlao lice i oči.

Mnogo, dugo smo čitali. Kafe su se ohladile. Nismo ih ni pogledali.

- Dobro je, Đoko, što si mi to ispričao. Ja sam to znao evo već dve godine. To, mislim, da si i ti bio tamo.

- Ko ti je to rekao?

- Naš Ante, Od koga je i kad on to saznao, ne znam. To me i nije interesovalo. Dobro je Što si mi to rekao ako ni zbog čega drugog onda zbog nas dvojice. Zbog sebe i mene. Sam sebe uveravam da bi mi ti to rekao možda i ranije ali se nismo dugo viđali.

Ali posle pomislim: taj zločin odigrao se u maju 1945. godine. Mi smo u zatvoru bili, kako ko, od '48. do '58, uglavnom.

Ti i ja, bili smo sve do danas u nekoj kakvoj-takvoj vezi. A ti čutiš - od 1950. do danas. Punih trideset pet godina, I čutao bi trista trideset i pet godina, kad bi mogao - da nije bilo ovoga danas?

Hoćeš li tu tajnu da odnesesh u grob? Da onima koji su onda bili sa njima i onima koji sada nadolaze za njima omogućiš da divljaju i dalje sa krvavim oreolom oko glave i sa diplomama i ordenima i zlatnim plaketama »humanista« u ruci? Da se šepure, ne samo živi već i preživi i da svi ma te plakete »humanostik« i to ordenje guraju pod nos, kao »svitac dupe u toploj julskoj noći!«

Koliko vas je bilo u Petrovoj rupi, koliko medu mojim prijateljima i drugovima s kojima se grlim i ljubim? Pa kakvi smo mi to ljudi, Đoko? Zar ne vidiš u čemu je stvar?!... (Srpski jezik u izvorniku, usp. napomenu u br. 203. Ur.)•

MOJE USPOMENE NA ORUŽANE SNAGE NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE (IV.)

Iz ovog uvida jasno proizlazi kako smatram da odluke hrvatskoga državnog vrha i Glavnog stožera HOS-a nisu uvijek bila najsjretnije. Zasad nema dokaza da se ozbiljno razmišljalo o tome kako postupiti, ako Britanci odbiju predaju. Što u toj situaciji učiniti s mnoštvom koje se sleglo u južnu Austriju? Smatram, dakle, da je trebalo održati Hrvatske oružane snage u borbenoj postavi na bleiburškoj visoravni i nastojati da se ona očuva sve dotele dok se ne riješi njihov status i pitanje utočišta izbjeglog građanstva. Bilo je fatalno što smo držali kako smo dolaskom na bleiburšku visoravan izvršili svoju zadaču i postigli cilj, pa smo se na toj visoravni izmiješali s izbjeglim građanstvom, stopili se s njim i tako izgubili svoju borbenu moć. Kako je poznato, jugopartizanskih snaga, uglavnom, nije bilo na bleiburškoj visoravni do 14. svibnja. Dio kolone koji je prvi stizao na tu visoravan 13. svibnja predvečer nije osjetio ni video oko sebe nikakve partizanske odrede. Dakle, partizanski su odredi počeli stizati na bleiburšku visoravan tek 14. svibnja u popodnevnim satima. Partizanske su snage ubrzanim maršem stizale na tu visoravan. Zapravo, glavnina njihovih snaga sve do 15. svibnja vodila je borbe s Hrvatskim oružanim snagama na području Dravograda, Slovenj-Gradeca i Guštanja. Čak i 15. svibnja, dok su se vodili pregovori, borbe su trajale na području Dravograda.

Naime, unatoč svim poteškoćama i propustima, ipak su se Hrvatske oružane snage dobro nosile i odolijevale sve do dolaska na bleiburšku visoravan. Tu je hrvatsko vojno vodstvo koje je vodilo povlačenje, učinilo ono što pod nikavim uvjetima i okolnostima nije smjelo učiniti: prihvatio je ultimativnu predaju hrvatske vojske i izbjeglog građanstva, i to jugopartizanima s kojima je neovlašteno vodilo pregovore. Ne samo da je vodilo pregovore, nego im se, unatoč zabrane državnoga vrha - predalo.

Vojno vodstvo, dakle, prvo, nije smjelo dovesti vojsku u neučinkovito stanje. Kolona nije trebala stati, a pogotovo se nije trebala gomilati na bleiburškoj visoravni, nego se trebala probijati dublje i u više smjerova u unutrašnjost Austrije. Drugo, bilo je nerazumno gomilati toliko mno-

Piše:

Josip Jozo SUTON

tvo na jednu lokaciju i taborovati nasred visoravni, koja je otvorena sa svih strana i kao takva teško branjiva. Dakako, niz je čimbenika pogodovao napadaču, kojemu nisu trebale jače vojne snage da ugrozi taj zbijeg. Vodstvo je pristupilo pregovorima, koji su počeli pregovorima u Hrustu kod Bleiburga 14. svibnja u popodnevnim satima, u tamošnjem zapovjedništvu bri-

partizanski emisari - komesari, s činovima dobivenim u šumi. Da su hrvatski pregovarači, koji su i zapovijedali hrvatskom vojskom u povlačenju i vodili je, nastupili u pregovorima u ime pet vojnih zborova postrojenih u 18 divizija s preko 200 tisuća vojnika pod oružjem, uz uvjet da su tu vojnu silu zadržali u borbenom stanju, spremnu za pružanje otpora, onda bi se, sasvim sigurno, drugačije postavljao u pregovorima i general Scott, a jugopartizanski emisari manje bi prijetili hrvatskim pregovaračima.

Hrvatsko je zapovjedništvo u povlačenju prihvati ultimativnu predaju. Otkud tim generalima tolika smjelost da naprave ono što su napravili?! Čudno je i zagonetno da u tim svima opasnim zbijanjima nije reagiralo stotinjak hrvatskih generala, brojnih pukovnika i ostalih časnika? Umjesto toga je zavladalo opće sljepilo, panična nesnalažljivost, izgubljenost, izbezumljeno, pomučenost rasuđivanja i to kod svih... Svaka hrvatska bitka imala je svog junaka. Sigetska obrana imala je Nikolu Šubića Zrinskoga, bitka na Krbavskom polju bana Emerika Derenčina, bitka pod Siskom Tomu Erdödyja Bakača, Rakovički ustanak Eugena Kvaternika, za vrijeme II. svjetskog rata više vitezova: Juru Francetića, Ranka Rafaela Bobana, Krunoslava Devčića, Franju Šimića i druge... Hrvatske oružane snage pale su 15. svibnja 1945. godine na Bleiburškom polju bez bitke. Među njima, nažalost, nije se našao junak!

Važna je okolnost odluka, da se svatko povlači prema svomu nahođenju ususret britanskoj vojsci, najprije prema Klagenfurt, a onda prema Bleiburgu. Takva se odluka negativno odrazila u povlačenju na jedinstveno i koordinirano djelovanje. I sam sam se povlačio od Celja do bleiburške poljane prema vlastitom nahođenju. U tijeku tog povlačenja izgubio sam svaku vezu sa Stožerom II. vojnog sbara kojemu sam pripadao. Sjećam se dobro, u koloni je vladalo uvjerenje, s iznimkom nekih postrojba, da treba sačuvati glavu i stići ususret Englezima, pa si time spašen. Koja je to lako mislenost, kao da nas Englezi čekaju ispruženih ruku...

(nastavit će se)

Prisegu hrvatskih vojnika

tanske vojske. U pregovorima su sudjelovali generali hrvatske vojske Ivo Herenčić i Mirko Gregorić. U tim početnim pregovorima, britanski su pregovarači dali tračak nade da će prihvati predaju hrvatske vojske i izbjeglog pučanstva. Sutradan, 15. svibnja, u popodnevnim satima hrvatski su pregovarači u sastavu generali Ivo Herenčić i Vjekoslav Servatzy, te pukovnik Danijel Crljen, nastavili pregovore o predaji, kod zapovjednika britanske 38. (irske) pješačke brigade generala Patricka Scotta, u starom dvoru grofa Thurna Valsassina kod Bleiburga. Po zahtjevu britanskog generala Scotta, u pregovore su uključeni i jugo-

IZ HRVATSKE IZBJEGLIČKE KRONIKE: OTMICA ZATVORENIKA IZ ENGLESKE TAMNICE «REGINA ELENA» U RIMU (II.)

Iznenađen i zbumen ovim pitanjem, zapanjeno me je promatrao, prisjećajući se mojih pitanja i našega razgovora te nazrijevajući pomalo razlog mome neobičnom zanimanju za prilike u zatvoru. - «Što se krije iza svega toga?» - pitao je nestrpljivo i panično.

- «Gospodine bojniče, uzvratila sam, iza svega ovoga ne krije se ništa. Ja samo znam, da bi neki momci u logoru htjeli nešto poduzeti u tom pogledu, pa u slučaju kakvoga pothvata, jedan suradnik među vama bio bi neophodno potreban. Bi li Vi bili spremni piliti željezne rešetke na prozoru te pomoći jednoga konopa spuštati se i visine od 20 metara?».

Još više iznenađen i zbumen, nije znao kud bi me svrstao, ni što bi o svemu tome mislio.

- «Kakvo pitanje, Bože sveti!? - Naravno, da bih se spuštao! Skakao bih i bez konopa, samo da im živ ne dopadnem u ruke». - Bojnik Biošić se nije bojao smrti, ali je strepio pred pomišljiju na izručenje, jer kad čovjek njima padne u ruke, onda više ne vlada sa sobom i oni mogu od njega učiniti štogod im se prohtije.

Naravno, da bi skakao, ali nije vjerovao, da bi do skakanja moglo doći. Oni su već jednom nešto pokušali. U dva navrata bila im je dostavljena pila za rezanje željeza. Jedna se je kod prve upotrebe prelomila, a drugu su stražari pronašli i zaplijenili. Rezultat toga pokušaja je pojčana straža u zatvoru. Od toga događaja, danju i noću šeće stražar hodnikom ispred njihovih ćelija.

Razmišljajući bolje o ovim šetnjama hodnikom, bojnik se je prisjetio, da stražar ide do kraja jednog nedoglednog hodnika, zatim zakreće u pravom kutu u drugi, isto tako dugački hodnik u drugom krilu zgrade. Idući s noge na nogu, njegova ophodnja traje do nekoliko minuta. Uz oprez i suradnju s drugima, ne bi bilo teško otrgnuti nešto od ovoga vremena za piljenje rešetaka. Uz jednu, dakle, dobru

Piše:

Anka RUKAVINA

pilu, slijedeći pokušaj mogao bi biti bolje sreće.

Biošić je pri tom istaknuo sretnu okolnost, da se nalazi u jednoj od dvije ćelije, u kojima su bili smješteni samo Hrvati, dok je po svim ostalim ćelijama bio smješten po koji Srbin, u kojeg oni nemaju povjerenja. Mogao bi, prema tome, raditi mirno, uz potporu ostalih, koji se nalaze u istoj ćeliji, bez bojazni, da će ih netko izdati.

Preporučila sam mu, da ostalim uhićenicima ništa ne spominje, dok ne doznamo što će odlučiti momci u Fermu, jer bi to bilo okrutno titranje s njihovim živcima, dok im ustvari nemamo što reći. Bojnik je konačno želio imati više uvida u sve, što sam na vrat na nos pred njega sašla, no stražar je na ulazu već vikao «aut», i ja sam morala izaći.

- «Tko stoji iza toga?» - pitao je, dok mi je pružao ruku na pozdrav. Ostavila sam ga u nadi, da će uskoro dobiti novu pilu i da će ja slijedeće srijede doći s točnim uputama iz Ferma.

Nakon ovog posjeta u «Regina Elena», bilo je jasno, da moji slijedeći koraci vode u logor Ferrno, kako bi sve moje planiranje podvrgla na ogled momcima. Na temelju mojih izviđanja, zapažanja i razmatranja, dobila sam utisak, da bi se bijeg iz zatvora mogao ostvariti te, prema tome, ništa uputnije nego o tome obavijestiti one, koji moraju sve prosuditi i odlučiti.

Kako je među posjetiocima iz Ferma bilo dosta mojih znanaca, učinila mi se je zgodna prilika da pošaljem poruku Ivi, da jedan od njih dođe u Rim. Nu, bojala sam se, da se stvar po poruci ne bi otegla i da bi time mogli uzalud izgubiti dragocjeno vrijeme. Osim toga, nije bilo jednostavno putovati iz logora u Rim. Morali bi tražiti propusnicu, obrazložiti razlog putovanja i

vrijeme boravka, a pitanje putnog troška, hrane i stanovanja u Rimu, poteškoće su jedna veća od druge. Momci -uostalom- ne mogu osobno ništa provjeriti, moraju se ravnati prema mojem izvješću, pa je svejedno nalazili se oni u Rimu ili Fermu. Učinilo mi se je -prema tome- najjednostavnije, da osobno otpuštem u Ferrno.

Došavši do tog zaključka te imajući na umu koliko u našem slučaju može značiti brzina i vrijeme, odlučila sam putovati već slijedeći dan. Časnoj sestri u djevojačkom domu u Gronaferrata, u kojem sam stanovala kao studentica, pod moralnom i materijalnom zaštitom mnogopoštovanog Oca **Mandića**, rekla sam, da postoje neke nesuglasice u mojim osobnim podacima i da se zbog toga moram prijaviti u zapovjedništvu logora Ferma. Ona je tome pri dala veliku važnost. Bojeći se, da radi kakvih sumnja u točnost mojih osobnih podataka, ne bih bila isključena iz popisa «IRO»-a, preporučila mi je, da putujem prvim vlakom, a ona će o tome obavijestiti Mnogopoštovanog. Slijedeći dan, u četvrtak 15. svibnja, od putovala sam večernjim vlakom u Anconu, gdje sam dobra dva sata čekala vlak za Porto San Giorgio. Između Porto S. Giorgio i Amandole Apenninima, saobraćao je lokalni vlak, koji je prolazio kroz Ferma. U petak jutro, oko sedam sati, stigla sam na malu postaju, pred «Campo degli profugi croati». Dok sam s «D. P. Card» u ruci išla prema ulazu logora, odnekud su stizale skupine ljudi i žena, noseći pod rukom složenu deku. Na ulazu su dugo razgovarali sa stražarom i ja sam ušla, da me nitko nije ništa upitao. Otišla sam ravno u nastambu broj deset, iznenadivši **Angelu** u paravanu, u kojem smo nekad zajedno stanovale i u kojem ona nakon mog odlaska u Rim, sama caruje.

Prva mi je briga bila, da je javim odmah braći **Vidović**, no još je bilo prerano, da ulazim u tuđe paravane. Odlučila sam pričekati, dok otpočne dijeljenje čaja.

(nastavit će se)

HRVATSKA SE OPROSTILA OD PROF. DR. ZVONIMIRA BARTOLIĆA

Na čakovečkom groblju u Mihovljalu, u petak, 13. veljače, Čakovec, Međimurje i Hrvatska oprostili su se od **prof. dr. Zvonimira Bartolića**, obnovitelja i dugogodišnjeg predsjednik ogranka Matice hrvatske Čakovec, književnika i

Prof. dr. Zvonimir Bartolić

znanstvenika, jezikoslovca, kritičara i književnog povjesničara. Sprovodne obrede je uz sudjelovanju desetak svećenika predvodio varaždinski biskup **mons. Josip Mrzljak**, a kod mrtvačnice od pokojnika su se oprostili **Ivan Pranjić** (Matica hrvatska ogranač Čakovec), **Stjepan Sučić** (Matica hrvatska – Središnjica), **Josip Posavec**, župan Međimurske županije, **Mladen Križić** u ime Hrvatske demokratske zajednice Međimurske županije, **Duro Blažeka** kao predstavnik Učiteljskog fakulteta Čakovec, **Stjepan Hranjec** iz Društva hrvatskih književnika Čakovec, a u ime Družbe Braće hrvatskoga zmaja govorio je **Dragutin Feletar**. Kod groba se u ime rodnog mjesta od pokojnika oprostio **Marijan Pongrac**, koji je govorio u ime općine Donja Dubrava, a od prof. Zvonimira Bartolića kao jednog od osnivača Zrinske garde Čakovec, oprostio se **Bojan Kocijan**.

U zahvalu za sve dobro što je učinio gradu Čakovecu, Međimurju i Hrvatskoj, bila je postrojena Zrinska garda koja je pucnjem iz topa odala počast pokojniku, a pogrebu su prisustvovali i brojni učenici i studenti, predstavnici raznih ogrankaka Matice hrvatske i ostalih udruga, kao i mnogobrojni poštovatelji nesebičnog pokojnikova rada. Pokopu su bili nazočni i

Piše:

Franjo TALAN

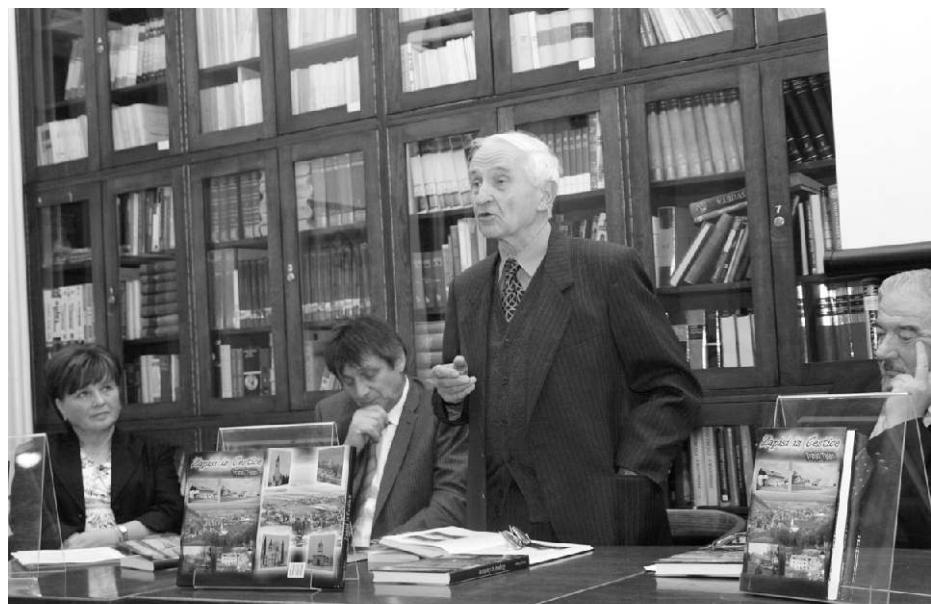
mr. Ernest Fišer, književnik i predsjednik Matice hrvatske Varaždin, a oproštaju je nazočilo i izaslanstvo Matice hrvatske Bjelovar, predvođeno predsjednikom **Zdravkom Ivkovićem**, kao i Društva za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava iz Varaždina i Čakovca, među kojima su bili **Barbara Turk, Josip Kolarić, Stanko Lazar** i ostali koji su prisustvovali i misi zadušnici, koju je u crkvi sv. Nikole u Čakovcu predvodio fra **Stanko Belobrajdić**, gvardijan Franjevačkog samostana, uz asistenciju **vlč. Josipa Jankovića**. Povodom smrti prof. Bartolića održan je 12. veljače u velikoj vijećnici Međimurske županije komemorativni skup, koji su zajednički organizirali Međimurska županija i Matica hrvatska - ogranač Čakovec.

Posljednje trenutke života prof. dr. Zvonimir Bartolić proveo je 10. veljače 2009. godine u Gradskoj knjižnici "Nikola Zrinski" u Čakovcu gdje je održano predstavljanje knjige **Ivice Jembriha**. Nakon izlaganja profesoru je pozlilo te je nakon pružene liječničke pomoći prebačen u bolnicu.

Bartolić je svojom djelatnošću obilježio kulturni i znanstveni život sjeverne Hrvatske, a veliki doprinos dao je očuvanju

kulturne i nacionalne baštine Međimurja i susjednih područja. Bio je suradnik brojnih projekata, a u svome istraživačkom radu objavio je brojne tekstove koji će ostati u povijesnom nasljeđu Međimurja i Hrvatske. Surađivao je i s Društvom za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava iz Varaždina, a u prikupljanju podataka o posljednjim danim Varazdinu, potpukovnika **Dragutina Perka**, koji je zajedno s dopukovnikom **Slavkom Kvernertnikom**, kasnijim vojskovođom, 24. prosinca 1918. godine sudjelovao u vojnem pohodu na Međimurje i oslobođanju ovog dijela Hrvatske koje je zaposjela mađarska vojska, surađivao je sredinom 2000. i s Komisijom za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava, Istraživačkim središtem u Varaždinu, koja je ubrzo nakon toga i ukinuta. Zahvaljujući proučavanju i iznošenju povijesnih činjenica kojima je ukazivao na brojne znamenite ljude i događaje, u mnogih se pojedinaca probudila nacionalna svijest i osjećaj pripadnosti rođnoj gradi i narodu kojim su se ponosili naši predci.

Osim neumornoga znanstvenog rada, prof. Bartolić je okupljao i poticao na rad brojne manje znanе autore i suradnike, koji su pretežno u *Hrvatskome kajkavskom kolendaru* objavili brojne članke i zapise važne upravo za očuvanje kulturno-povijesne baštine Međimurja i ostalih susjednih područja. Posljednjih godina sudjelovao je kao predsjednik Matice

Bartolić na predstavljanju knjige u varaždinskoj Gradskoj knjižnici

Među sudionicima komemoracije u Hrašćanu

hrvatske - ogrank Čakovec, i na obilježavanjima i komemoracijama žrtava poratnih progona i stradalih u partizansko-komunističkim likvidacijama nakon Drugog svjetskog rata. Potporu Društvu dao je i kod gradnje spomen-obilježja pognulim hrvatskim braniteljima i žrtvama komunističkog terora župe Vratišinec. Povodom blagoslova je i sam održao zapažen govor (vidi *Politički zatvorenik*, br 202, siječanj 2009., str. 18.-24.). Zapažen govor održao je i 5. kolovoza 2008., na Dan pobjede i domovinske zahvalnosti, na blagoslovu novoga spomen-križa (stari, koji je postavljen 2001. godine, istrunuo je!), kojeg je društvo postavilo na grobištu Sep u Gornjem Hrašćanu, a na koje su žrtve dovožene potkraj lipnja 1945. godine iz smjera Varaždina.

Profesora Bartolića imao sam prilike osobno upoznati u ljetu 2000., kada sam još bio u svojstvu voditelja Saborske komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava, Istraživačkog središta za Varaždinsku županiju. Naime, prof. Bartolić je povodom 125. obljetnice rođenja Varaždinka Dragutina Perka (rođen 1875. godine), koji je bio na čelu hrvatskih dobrovoljačkih jedinica koje su, zajedno s dopukovnikom Kvaternikom, potkraj prosinca 1918. sudjelovale u istjerivanju mađarske vojske iz Međimurja, istraživao životni put ovoga znamenitog Hrvata, koji se stavio na čelo hrvatskih dobrovoljačkih odreda koji su Međimurje pripojili ostalom dijelu Hrvatske. (Doduše, tada je Međimurje zauzimalo znatno veću površinu koja je nakon Drugog svjetskog rata pripojena susjednoj državi.) Pod naslovom „Zla kob oslobođitelja Međimurja“ istraživanja su objavljena u *Hrvatskom kajkavskom kolendaru* za 2001. godinu, na str. 49.-53. Te godine, na poticaj prof. Bartolića, počeo sam surađivati s Mati-

com hrvatskom i redovito pisati i za *Hrvatski kajkavski kolendar* u kojem sam, u raznim godištima, objavio dva desetaka tekstova o raznim događajima na području općine Cestica i stradanju ljudi u totalarnim sustavima prošlih razdoblja. Zahvaljujući razumijevanju Osnovne škole Cestica, 11. prosinca 2002., održano je predstavljanje Hrvatskog kajkavskog kolendara za 2003. godinu. Profesoru Bartoliću ostajem zahvalan i za riječi podrške upućene kod

pripreme knjige „Zapisici iz Cestice“, koju je osobno predstavio okupljenim posjetiteljima Gradske knjižnice u Varaždinu 14. listopada 2008. Tjedan kasnije susreli smo se u knjižici Nikola Zrinski u Čakovcu na predstavljanju Sjevernohrvatskih tema IX, koje je Bartolić predstavio zajedno sa suradnicima.

Zanimajući se za daljnje projekte, posljednji put smo razgovarali u utorak, 10. veljače ujutro, a idući dan primio sam obavijest o njegovoj smrti. Kako sam, kao član Matice hrvatske, 20. veljače prisustvovao otkrivanju spomen-ploče znamenitom Hrvatu Međimurju, dr. Ivanu Novaku, nakon blagoslova posjetio sam grob prof. Bartolića, i tu, na mjestu koje budi tolike uspomene, još jednom rekao hvala za sve što je učinio na očuvanju kulturno-povijesne baštine, te na promicanju i očuvanju dostojanstva žrtava stradalih u ratnim i poratnim sukobima prošlog stoljeća. Sjetio sam se i govora kojeg je izrekao na druženju u Vratišincu, održanom nakon blagoslova spomen-obilježja hrvatskim braniteljima i poratnim žrtvama župe Vratišinec koje su poubijane u poratnim partizansko-komunističkim zločinima u Međimurju. Kako taj govor do sada nigrdje nije objavljen, a po meni je veoma značajan za razumijevanje povijesti Međimurja i poratnog terora, donosimo ga ovom prilikom. Nakon zahvale organizatorima komemoracije, prof. Bartolić je rekao:

«Što se tiče Matice Hrvatske, mi smo jedna od onih udružica, organizacija, zapravo najstarija hrvatska kulturna ustanova, koja je 19 godina

bila u katakombama, iz kojih je, ako mogu tako na neki način skromno reći, nastalo sve ono što danas Hrvatska predstavlja, imalo je tamo svoj nukleus. Ali prije nego to kažem, reći ću samo to, da mi kao Matice ovdje, nakon što smo izašli iz katakomba, mi smo znali gdje što treba raditi, jer smo sve znali prije. Imali smo vremena 19 godina razmišljati o svim stvarima koje hrvatskom narodu nedostaju. Pogotovo mi, koji smo ovdje na ovome najsjevernijem dijelu Hrvatske, Međimorju, a ne Međimurju, pazite ovaj kraj se ne zove Međimurje nego **Međimorje**, reći ću, to je otok, latinski insula, i uvijek u svim latinskim nazivima, tj. dokumentima mi imamo „insula inter Muram et Dravī“, dakle otok. A stari hrvatski naziv nije Međimurje nego **Međimorje**, a **Međimorje** znači otok.

Mi smo zapravo osjetili, da hrvatski narod nije samo podvrgnut genocidu, nego je zapravo još prije toga bio podvrgnut kulturocidu. Na ovom području podigli smo 40 spomen obilježja, a isto tako vidjeli smo gdje škripi. Iako na neki način naše snage nisu tako velike, da se možemo razmahivati i tako dalje, ali uvijek kada negdje nastaju teškoće, kao što su i prigodom ovog spomenika nastale, svakako da smo se mi uključili svojim savjetima i na neki način svojim ohrabrenjima, da je to i uspjelo, i hvala Bogu je uspjelo. Ali hoću reći: na ovom području mi smo zatekli situaciju otprilike ovakvu: Zrinski koji su veliko ime, kulturno ime, političko ime itd., bili su brisani. Nama su skinuli spomen ploču koju smo 1971. godine, kad je bila 300. obljetnica Zrinsko -

Bartolić govori o stradanju međimurskih Hrvata u Gornjem Hrašćanu

Sprovod prof. Bartolića vodio je biskup J. Mrzljak

frankopanske pobune, mi smo tu ploču postavili, i tu su ploču skinuli. Bio je jedan spomenik koji je bio **Nikoli Zrinskog**, hrvatskom banu i pjesniku podignut tamo u kuršanskoj šumi, prema Varaždinu. Taj spomenik je varaždinski profesor **Filić** spremio da ne padne u Dravu, jer je Drava dolazila blizu, oprostite što malo neke stvari možda i banalne govorim, on ga je dao ovamo u Čakovcu, u čakovečki muzej. Oni ga nisu stavili na mjesto, tamo gdje on pripada, nego su ga bacili u ropotarnicu. To je jedno.

Od 1914. do 1918. godine, 76 hrvatskih vojnika iz Čakovca poginulo je u Prvome svjetskom ratu. Jedna od vojnih udruga, braniteljska tadašnja, postavila je spomenik. Taj spomenik su srušili i bacili sve te stvari u otpad. Mi smo natrag postavili taj spomenik. Ja sam znao za njega, i uz pomoć nekih prijatelja mi smo ga natrag postavili. I čitav niz drugih stvari...pazite, zaboravljeni ljudi koji su nešto u povijesti ovoga kraja znacili, nigdje nisu bili eksponirani, nigdje nisu bili zabilježeni. Mi smo to nastojali u svojim knjigama, u svojim časopisima, u svojim kalendarama, između ostalog, zahvaljujući i...evo, tu je i Franjo, i gospodi Turk, i Kolariću...mi to sve publiciramo, publiciramo životopise hrvatskih branitelja u svakom broju. U nekoliko brojeva smo to objavili, i ovo što je u Čakovcu, dakle nastojimo da sve ono što se tiče memoriranja povijesti i vrednota hrvatskog naroda, da se to ne zaboravi.

Ono što sam rekao...što je Matica hrvatska... 1967. godine bila je deklaracija, 1970./71. bilo je veliko hrvatsko proljeće, svi smo mi bili na neki način pod prizmotrom, ako nismo dospjeli tada u zatvor, ja sam već prije toga bio u zatvoru, 26 mjeseci na Golom otoku, tako da smo svi strepili, svi smo od toga zapravo bili kon-

taminirani, ali nekako smo preživjeli 19 godina i natrag smo 2. veljače 1990. godine uspostavili Maticu hrvatsku i od tada pomažemo svima onoliko koliko to možemo. Ovdje mi govorimo o tim spomenicima koje treba postaviti, ali na grobljima u Varaždinu, u Zagrebu, u Koprivnici, svugdje su bili po grobljima spomenici naših hrvatskih vojnika iz Drugoga svjetskog rata, sve je to obrisano. I ti ljudi, koji su tamo pokopani zaslužuju sasvim sigurno, neko spomenobilježe.

Evo, toliko ja sa svoje strane u ime ogranka Matice hrvatske koji je po broju članstva treći u Hrvatskoj, iza Zagreba i Splita, mi smo treći po broju članova, a i po nakladničkoj djelatnosti. I ja vas sve molim, mi imamo dvije publikacije, jedna se zove Hrvatski kajkavski kolendar, koji je bio zabranjen '71. godine, a druga publikacija je Hrvatski sjever, kao časopis, znanost, kultura, itd. Svi vi koji ste vični peru, u svim tim događajima gdje smo mi pisali, svi vi koji imate mogućnost i potrebu, javite nam se, mi ćemo to drage volje objaviti....»

Zajednička želja bila nam je u Čakovcu podići i spomen-obilježe poginulim vojnicima, Međimurcima koje su za vrijeme Drugoga svjetskog rata bili mobilizirani u mađarsku vojsku, a koji su svoje živote izgubili uglavnom na istočnom bojištu i na ratištima u Rumunjskoj. Također u spomen na brojne proganjane Međimurce, koji su u poratnim danima, nakon „oslobodenja“ bili zatočeni i mučeni, neki i likvidirani, u tvrđavi Zrinski, u Starom gradu, planiralo se postaviti spomen-ploču kakvu imaju i žrtve stradale u toku rata od mađarskih vlasti. Kako se ta ideja brojnim obožavateljima poratnog partizansko-komunističkog sustava baš i nije sviđala, proteći će još vode Murom i Dravom da bi se žrtvama odalo priznaje koje zaslužuju.

I sam žrtva poratnoga komunističkog progona, posebno je pratilo istraživanja na području utvrđivanja i stradanja ljudi u

bolnom razdoblju Hrvatske povijesti, za vrijeme vladanja totalitarnih sustava, a neumornim radom istraživao je i doprinos obitelji Zrinskih u svekolikom razvoju Hrvatske i Međimurja, kao i pokušaje zatiranja i brisanja njihovih imena iz povijesti i pamćenja iz svijesti Hrvata u doba dok smo živjeli u raznim višenacionalnim zajednicama i totalitarnim ideologijama.

Bio-bibliografski podatci o prof. dr. Zvonimiru Bartoliću

Prof. dr. sc. Zvonimir Bartolić (Donja Dubrava, 20. veljače 1930. – Čakovec, 10. veljače 2009.), znanstvenik je i kritičar, esejist, pjesnik, prozni pisac, kolumnist i urednik. Zagovornik valorizacije hrvatske kulturne baštine, poglavito Zrinskih. Otkrio je brojna za književnost – poglavito hrvatskokajkavsku – relevantna imena. Njegove knjige, među njima i sedam knjiga *Sjeverohrvatskih teme*, jedinstvena su serija u hrvatskim okvirima.

Knjige su mu izlazile ovim redom:

Za vuglom provincija /studije, rasprave, eseji, kritike, feljtoni, glose, 408 str., Zrinski, Čakovec, 1978.; *Sjeverohrvatske teme*, I., studije, Zrinski, Čakovec, 1980.; *Sjeverohrvatske teme*, II., *Tomaš Goričanec i njegov spjev Opseđenje i pobjoj sisečki*, Zrinski, Čakovec, 1982.; *Sjeverohrvatske teme*, III., *Književno djelo Jurja Habdelića*, Zrinski, Čakovec, 1985.; *Hrvatski pučki pjesnik Florijan Andrašec*, Zrinski, Čakovec, 1988.; *Sjeverohrvatske teme*, IV., *Krležiana*, Zrinski, Čakovec, 1989.; *Kronika jednoga kritika, eseji i kritike*, Matica hrvatska, Čakovec, 1991.; *Sjeverohrvatske teme*, *Insulana croatica* itd., V., Zrinski-Matica hrvatska, Čakovec, 1998.; *Šimun Palatin, Horvatski Virgiliuš*, Znanstveni institut gradičanskih Hrvatov, Željezno-Eisenstadt, 2000.; *Sjeverohrvatske teme*,

Zrinska garda postrojena u čast prof. Bartolića

VI., Hrvatski narodni pokret međimurskih Hrvata – Luka Purić, Naklada «Dr. Feletar», Zagreb, 2001.; *Otac i ja kosimo travu*, zbirka pjesama, Grafika, Osijek, 2002. (pod pseudonimom Zvonimir Dubravski); *Sjevernohrvatske teme*, VII., Hrvatski narodni pokret međimurskih Hrvata – dr. Ivan Novak, dr. Vinko Žganec, Matica hrvatska, Čakovec, 2003.; *Ivanuš Pergošić: Decretum 1574.*, Matica hrvatska – Zrinski, Čakovec, 2003.; *Majka Katarina*, Matica hrvatska – Zrinski, Čakovec, 2004. TRIPTIH ZRINIANA: Katarina Zrinski: *Putni tovaruš*, izvornik, knj. I.; Katarina Zrinski, transkripcija, knj. II.; Zvonimir Bartolić: *Majka Katarina*, Matica hrvatska, Zrinski d.d., Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Čakovec – Zagreb, 2005.; *Na kraju snova – rijeka i šuma*, zbirka pjesama, Matica hrvatska, Čakovec, 2006. (pod pseudonimom Zvonimir Dubravski); Vinko Žganec: *Pučke popijevke Hrvata iz okoline Velike Kaniže*, reprint izdanje, Matica hrvatska, Čakovec, 2006.; *Sjevernohrvatske teme*, VIII., *Pučko pjesništvo pomurskih Hrvata*, Matica hrvatska, Čakovec, 2006.; Katarina Zrinski: *Putni tovaruš*, izvornik, knj. I.; Katarina Zrinski, transkripcija, knj. II.; Zvonimir Bartolić: *Majka Katarina*, Matica hrvatska, Zrinski d.d., Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Čakovec – Zagreb, 2006. Druga naklada. *Sibila, knjiga gatalica Zrinskoga dvora u Čakovcu*, Matica hrvatska, Čakovec, 2007.; *Kaudinski jaram, pripovijesti i putopisi*, Matica hrvatska, Čakovec, 2007. (pod pseudonimom Zvonimir Dubravski). Dr. Vinko Žganec 1890.-1976., trideseta obljetnica smrti, Vratišinec, 2006.

Suautor je ovih knjiga (monografija): Nedelišće, Nedelišće, 1993. (Ostali autori: dr. Josip Buturac, dr. Dragutin Feletar, vlač. Pavao Markač i dr., *Prelog* (monografija), *Prelog*, 1995. Ostali autori: dr. Đurđica Cvitanović, dr. Dragutin Feletar, Ivan Haramija, Vladimir Kalšan, Ljubomir Kolarek, dr. Juraj Kolarić, Hrvoje Petrić); *Mala Subotica* (monografija), Mala Subotica, 1997. Uredio Vladimir Mihaljević; *Donja Dubrava* (monografija), Donja Dubrava, 2007. (Ostali autori: dr. Dragutin Feletar, Petar Feletar, dr. Vladimir Horvat, Ladislav Kranjec, mr. Hrvoje Petrić.). Uredio je dva *Zbornika Pedagoške akademije Čakovec*, 17 tečaja *Hrvatskoga kajkavskoga kolendara*, 16 brojeva *Hrvatskoga sjevera* i dvije *Spomenice čakovečke Matice hrvatske*. U tim publikacijama dr. Bartolić nije samo

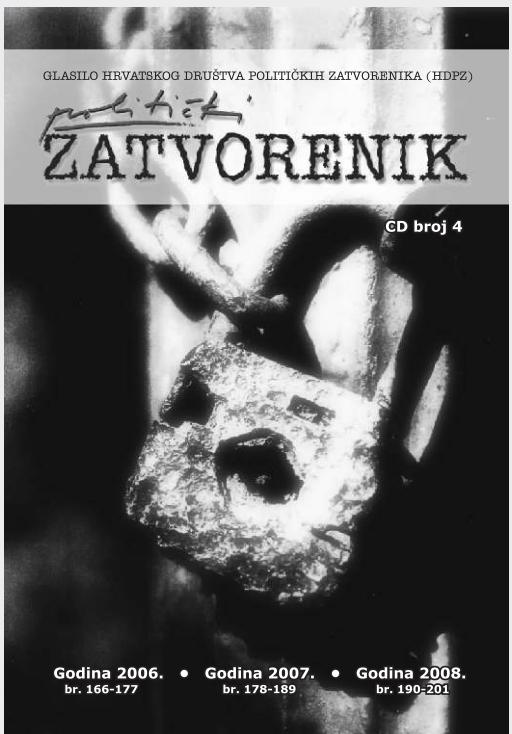
Grob prof. dr. Zvonimira Bartolića

urednik nego i – otkrivajući brojne hrvatske nepoznate zabranjivane ili zabranjene teme – nadasve plodan suradnik. Osim toga, napisavši veći broj pogovora i predgovora, uz neznan broj lektura, uredio je i 46 knjiga Matice hrvatske Čakovec.

Bartolić je osnivač, suosnivač i obnovitelj Matice hrvatske u Čakovcu, višegodišnji član Glavnog odbora Središnjice Matice hrvatske, član Društva hrvatskih književnika, sudionik znanstvenih skupova, suautor više monografija (*Nedelišće, Prelog, Mala Subotica*), suradnik brojnih časopisa, listova i enciklopedijskih izdanja, pokretač listova i časopisa, urednik *Hrvatskog sjevera* i urednik svih Matičnih knjiga, pisac velikog broja predgovora i pogovora. Više od tri desetljeća profesor na Visokoj učiteljskoj školi (Pedagoška akademija, kasnije Odsjek Fakulteta pedagoških znanosti u Zagrebu) i prvi njen dekan. Svojom djelatnošću obilježio je kulturni i znanstveni život sjeverne Hrvatske. Piše i na kajkavštini, prozu i poeziju. S Božicom Jelušić i Ivanom Lackovićem Croatom 1993. objavio poetski, prozni i likovni itinerarij Krista pod imenom *Jezuši*, simbola utjehe onih koji u ratu trpe. Zastupljen je u Skokovoj antologiji kajkavske proze *Ruožnik rieći*. Podrobniji podatci o Zvonimиру Bartoliću nalaze se u radu Ernesta Fišera *Ustajni istraživač sjevernohrvatskih tema, Hrvatski sjever*, V., 2000., br. 1-4, str. 136.-161. U tom opsežnom radu navedeno je uglavnom sve što je Zvonimir Bartolić do godine 2000. napisao. Brojne podatke o

znanstvenom i književnom radu dr. Zvonimira Bartolića donosi i Tomo Blažeka u članku *Plodne godine znanstvenika i književnika prof. dr. Zvonimira Bartolića* (HKK, 2005., str. 117.-124.). Prije toga o njemu su pisali Zvonko Kovač, Božica Jelušić, Rafo Bogišić, Josip Bratulić, Joža Skok, Stjepko Težak, Dragutin Feletar, Barica Pahić, Ivica Kutnjak, Ivo Horvat, Sanja Vulić, Josip Lisac, Marijan Majstrovović, Nikola Benčić, Vladimir Korotaj, Hrvoje Petrić, Ivo Zvonar i dr., a Drago Bišćan napisao je esej *Bartolićeve ruže u Hortusu Croatiae* (Pogovor zbirci pjesama *Otac i ja kosimo travu*, Grafika, Osijek, 2002., str. 99.-105.). Dr. Zvonimir Bartolić dobitnik je Nagrade Zrinski i Matičine Nagrade *Ivan Kukuljević Sakcinski* – dva puta, za *Decretum* Ivanuša Pergošića 2003. i za *Triptih Zriniana* 2005. – kao i Nagrade HAZU za najviša znanstvena i umjetnička dostignuća u RH za 2005. za područje književnosti.

Bio je zastupnik Županijskog doma u Hrvatskom saboru od 1993. do 1997. Svoje knjige predstavio je u Čakovcu, Donjoj Dubravi, Prelogu, Nedelišću, Maloj Subotici, Vratišincu, Cestici, Koprivnici, Varaždinu, Zagrebu, Požegi, Osijeku, Đakovu, Đurđevcu, Bjelovaru, Vrbovcu, Zaboku, Krapini, Karlovcu, Željeznom u Austriji, Pečuhu i Velikoj Kaniži u Mađarskoj.♦

Politički zatvorenik 2006.-2008. - svi brojevi časopisa (166-201) na CD-u u HTML i PDF formatu.

Cijena: 50.00 kn

Narudžbe na tel./fax: 01/4615-438

ili na:

HDPZ, Vojnovićeva 15, 10000 Zagreb

P R E T P L A T A!

Podsjećamo da je prosinac-kom broju (2008.) bila priložena uplatnica za pretplatu za 2009. Molimo čitatelje da pretplatu podmire i da naš list preporuče svojim prijateljima i znancima, jer je to jedini način da opstane u *demokratskoj Hrvatskoj*.

UMRO JE IVICA TUŠKAN (1930.-2008.)

Umro je **Ivica Tuškan**, dugogodišnji član i predsjednik Udruge ratnih veterana Hrvatski domobran, član i predsjednik sišačke podružnice HDPZ-a, pripadnik oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske, aktivni sudionik Hrvatskog proljeća i dragovoljac Domovinskog rata. Za svoju hrabrost i rodoljublje primio je brojna priznanja, uključujući i Red Stjepana Radića.

Tko je bio Ivica? Najbolje da nam kaže on sam, rečenicama iz pisma koje mi je uputio 2000. godine:

«Ja, siromašan dječarac, jedan od osmero braće i setara, rano ostao bez majke, a i oca koji pred rat odlazi u pečalbu, u inozemstvo, po nasušni kruh, ostajem na čuvanju kod sestre u Humu kod Voćina. Već na samom početku rata papučki nas Srbi – četnici paljevinom i pljačkom progone u Slatinu.

Moje djetinjstvo naglo prestaje i ja se jedva nekako upisujem u dočasničku školu Ustaške vojnica u Donjem Miholjcu, te za par mjeseci budem dodijeljen 15. bojni, Štirovoj, II. stajačeg sdruga ustaške vojnica u Slatinu. Brzo prolazi krvava 1944. godina i proljeće 1945.

Povlačimo se prema Bleiburgu pod borbama, slijedi predaja pa Križni put smrti hrvatske vojske i puka. Uskoro sam, iako mladac, suđen na tešku robiju koju provodim u Lepoglavi, a potom dolazi sloboda puna neizvjesnosti, uhićenja, ispitivanja i progonstva. No, ipak, jedan sam od rijetkih sretnika kojima je Bog pomogao sve to preživjeti. U jeseni moga života rađa se neovisna i samosvojna hrvatska država, kojoj stavljam na raspolaganje sve svoje ratničko iskustvo i svoj život. Izborili smo je i sačuvali! Doživio sam san tisuća mojih prijatelja, ratnika, koji su za njega položili svoje živote na oltar domovine. Bilo mi je čast boriti se i patiti za voljenu domovinu Hrvatsku.

Mjesto mojeg rođenja je moj Levinovac. Okolo voćnjaci, cijeli dan suncem obasjani, a zeleni obronci stare Bilogore na zapadu. Jutarnje zrake sunca žare žita podravske ravnice, a Papuk širi svoja ravna krila s juga. To je srce rodne mi Slavonije, za kojom sam žudio svom svojom dušom, navraćao, ali se nikada vratio ni-sam!»

Umro je Ivica tuškan. Umro je veliki domoljub, koji je svoj život posvetio borbi za slobodnu, neovisnu i sretnu Hrvatsku. Hvala Ti, dragi prijatelju, što si postao i opstao! Neka Te putem vječnosti vodi dragi Bog! Tvoj prijatelj

Miroslav GAZDA

SJEĆANJE NA IVANU ROKIĆ-RADIĆ

Srele smo se u KPD-u Požega. Ostao je zlatni lanac Nje kao čovjeka, vjernika, rođenjuba, prijatelja i pjesnika.

Dan je svjež. Misli naviru kao bistre rijeke.

Naš svijet odvojio se od krute stvarnosti. Bez mržnje i zavisti.

Ivana je znala druge saslušati i braniti. Bila je drag i dobar prijatelj. Krhka i nježna, hrabar borac za pravdu i istinu.

Ivana Rokić-Radić

nu. Rođena je u Hrastovici 1923., koja je u vrijeme rata do temelja uništena. Završila je učiteljsku školu u Zagrebu, kao i defektologiju. Napisala je dva defektološka udžbenika. Prvi njen roman izaći će sada, nakon njene smrti.

Ona je poseban primjer hrabrosti u teškoj bolesti. Izgubila je jedinog sina, a dugi niz godina je bila prikovana uz krevet, ali se nikada nije tuzila. Pisala je pjesme i svu svoju ljubav za rođenu Hrastovicu, djetinjstvo i Hrvatsku prelila je u svoje rime. Pisala je pjesme (za djecu) u *Radositi*, *Maruliću*, *Političkom zatvoreniku* i drugdje. Rođeni pjesnik, liričar. Piše sa srcem, kao svaki pravi pjesnik, filozof i prorok. Ona je ta svojstva nosila u sebi, a naročito

Piše:

Višnja SEVER

ljubav za Hrvatsku, obitelj i prijatelje.

Sada kada pomalo nestajemo sa svojih životnih putova, znamo da nas je napustila draga i dobra osoba, koju ne smijemo nikada zaboraviti. Ne smiju je zaboraviti ni svi koji dolaze iza nas. Napustila nas je u veljači 2009.

U SPOMEN

Prof. IVANA RADIĆ rođ. ROKIĆ

preminula 18. veljače 2009. u 86. godini života

Laka joj bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

JURE BEŠLIĆ

preminuo 8. siječnja 2009. u 81. godini života

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

NADA TURK

1926. - 2009.

Laka joj bila hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Krapina

IN THIS ISSUE

In the Barbara mine near Laško (Slovenia) a bricked up shaft has been opened, and it has been confirmed that that is a mass grave. As is already known, the Yugoslav Army headed by the Communist Party of Yugoslavia and **Josip Broz Tito**, killed during the Second World War and especially afterwards a large number of prisoners of war and civilians of different ethnicities, but mostly Croats. More than half a million of Croat civilians and soldiers were withdrawing towards Austria in May 1945 in order to surrender to the Anglo-American forces. The British Army extradited them to the Yugoslav Army and that is how the mass slaughter started, which in the collective memory of the Croatian nation is called Bleiburg and the Way of the Cross. While columns of the extradited were forced to walk all the way to the Romanian, Bulgarian or even Greek border, many were killed just outside the place of surrender, in Slovenia. For that reason, Slovenia is considered the largest burial site in the world.

There had been some indications that the Barbara mine might hide bodies of the killed, but for now only a part of it has been opened, and some works are to follow in opening the mine shaft which probably holds several thousand bodies. In the shaft opened so far, several hundred mummified bodies covered with lime have been discovered. The positions of bodies and the condition of lime indicate that the victims were killed with cold steel, mostly blows on the head. Preliminary analyses indicate that some victims were buried alive, and killed with poisonous gas or covered with lime.

The information about this crime went all round the world. It gave rise to political reactions in Croatia and Slovenia as well. While the Slovenian partisans claim

that the Yugoslav Army and the Communist Party of Yugoslavia were strictly hierarchical and centralised, and the responsibility for this and many similar crimes lies on the state and party leaders, with Tito in charge, the reaction of the communists in Croatia is different. As usual, they are trying to keep silent or to relativise the crime by presenting it as a revenge of the war winner.

As the former Yugoslav communists have successfully infiltrated into most of the post-communist parties and control most of the media in Croatia, there is an obvious tendency to minimise the crime. Therefore, the state authorities, as well as the Zagreb city authorities, have failed to show any willingness to remove the name of "Marshall Tito" from the most beautiful square in Zagreb, where the Croatian National Theatre and the University building are situated. Although those symbols of Croatian culture and education cannot be possibly related to the symbols of the totalitarian regime, which tried to eliminate any remains of traditional values by any means, the square is still called after Tito. Non-communist and anti-communist part of the Croatian public sees the insisting on such name as an open provocation and a demonstration of

power by the successors of the Yugoslav regime.

* * *

In this issue we comment on the effective judgement of the Land Court in Munich pronounced to **Krunoslav Prates**, the Yugoslav intelligence service agent, who participated in the killing of the Croatian political emigrant **Stjepan Djureković** in 1983. The Yugoslav authorities killed 60 to 70 Croatian political emigrants. Those assassinations, as well as a large number of failed attempts or attempts that did not result in death, took place in the cooperation between the Yugoslav intelligence service and the authorities of the western countries. Despite all the pleadings to freedom and democracy, most of the western countries were, unfortunately, supporting the Yugoslav communist regime, thus ignoring the difficult situation of Croats, Albanians and others in the then Yugoslavia. Those sympathies, as well as naivety of the leftist intellectual circles in the West became evident in 1990/91, when the resistance of Slovenia, Croatia and Bosnia and Herzegovina against the Greater-Serbian and Yugoslav aggression was not welcome.

Kotor

IN DIESEM HEFT

In dem Bergwerk Barbara bei Laško (Slowenien) wurde der zugemauerte Stollen eröffnet, damit hat sich bestätigt, dass sich dabei um ein Massengrab handelt. Wie bekannt, hat die Jugoslawische Armee, angeführt von der Kommunistischen Partei Jugoslawiens und **Josip Broz Tito**, während des Zweiten Weltkrieges, und vor allem, nach seinem Ende eine große Zahl von Kriegsgefangenen und Zivilisten unterschiedlicher ethnischer Herkunft, überwiegend Kroaten, getötet. Mehr als eine halbe Million kroatischen Zivilisten und Soldaten zogen im Mai 1945. in Richtung Österreich, um sich den angloamerikanischen Streitkräften zu ergeben. Britische Armee lieferte sie an Jugoslawische Armee aus. So begann die Massenschlachtung, die im kollektiven Bewusstsein des kroatischen Volkes unter dem Begriff Bleiburg oder das Kreuzweg gemerkt ist. Während die Kolonnen der Ausgelieferten gezwungen waren, bis nach Rumänien und Bulgarien, und sogar bis zur griechischen Grenzen zu Fuß zu gehen, wurde, in der Nähe des Ortes der Übergabe, in Slowenien, eine große Zahl getötet. Deswegen wird oft gesagt, dass Slowenien das größte Grab der Welt ist.

Das Bergwerk Barbara, für den es schon früher Hinweise gab, dass es Leichen verbergen könnte, ist nur in einem

kleineren Teil freigemacht, während die Enthüllungsarbeiten eines größeren Stollen, in welchem Tausende von Opfern vermutet werden, noch bevorstehen. In dem geöffneten Stollen wurden mehrere hundert mumifizierte Körper, mit Kalk übergossen, gefunden. Die Position des Körpers und der Zustand des Kalkes zeigen, dass die Opfer durch kalte Waffen, meistens durch Kopfschlag, getötet wurden waren. Vorläufige Untersuchungen weisen darauf hin, dass einige der Opfer lebendig begraben und mit Giftgas getötet oder noch lebend mit Kalk übergossen.

Nachricht von diesem grausamen Verbrechen ist um die Welt verbreitet. Sie hat auch politische Reaktionen in Kroatien und Slowenien verursacht. Während die slowenischen Partisanen sagen, dass die Jugoslawische Armee und die Kommunistische Partei Jugoslawiens streng hierarchisiert und zentralisiert waren, so dass die Hauptverantwortung für diese und viele ähnliche Verbrechen, die Führung des Staates und Partei angeführt von Tito trägt, die Reaktion der Kommunisten in Kroatien ist anders. Sie versuchen wie üblich darüber zu schweigen oder das Verbrechen relativieren in dem sie es als Rache des Siegers deuten.

Angesichts der Tatsache, dass sich die ehemaligen jugoslawischen Kommunisten erfolgreich in den meisten postkom-

munistischen Parteien infiltriert haben und dass sie die überwiegende Zahl der Medien in Kroatien kontrollieren, ist die Tendenz zur Minimierung des Verbrechens offensichtlich. Aus diesem Grund zeigen die Staatsregierung und Behörden der Stadt Zagreb, keine Bereitschaft, den Namen "Marschall Tito" von dem schönsten Zagreber Platz, wo sich das Kroatische Nationaltheater und das Gebäude der Universität befinden, zu entfernen. Obwohl diese Symbole der kroatischen Kultur und Bildung absolut unvereinbar mit den Symbolen von einem totalitären Regime sind, das mit allen Kräften die traditionellen Werten zu beseitigen versucht hat, trägt der Platz weiterhin der Name Titos. Ausharren auf solchen Namen betrachten der nichtkommunistische und antikommunistische Teil der Bevölkerung als offene Provokation und Demonstration der Macht der Nachfolger des jugoslawischen Regimes.

* * *

In diesem Heft kommentieren wir das Rechtkräftige Urteil des Landgerichtes München gegen den **Krunoslav Prates**, den Agenten des jugoslawischen Geheimdienstes, der 1983 an der Ermordung des kroatischen politischen Emigranten **Stjepan Đureković** mitbeteiligt war. Die jugoslawischen Behörden haben zwischen 60 und 70 kroatischen politischen Emigranten getötet. Diese Attentate, sowie eine Großzahl derer die nicht gelungen sind oder nicht tödliche Folgen hatten, wurde mit Wissen der jugoslawischen Geheimdienst und den Behörden der westlichen Länder ausgeführt. Trotz des großen Schwörens auf Freiheit und Demokratie, unterstützte die Mehrheit der westlichen Länder Jahrzehnte lang das jugoslawische kommunistische Regime, völlig ignorierend schwierige Lage der Kroaten, Albaner und anderen in dem ehemaligen Jugoslawien. Diese Sympathien, aber auch die Naivität linken intellektuellen Kreisen im Westen, kam auch 1990./91., zum Vorschein als sie auf Widerstand Sloweniens, Kroatiens und Bosnien und Herzegowina gegen die großserbisch-jugoslawische Aggression, mit Abneigung sahen. •

Schloss Trakošćan

Pretstojništvo gradske policije u Đakovu.

Pov.oroj:319.-1936.god.

U Đakovu, dne 29.aprila 1936.god.

Predmet: Četničke organizacije,
podaci.-

Na Pov.II.br.2640.-1936.

ARHIV HRVATSKE
ZAGREB

Kraljevskoj banskoj upravi savske banovine
Upravno odjeljenje,

Z a g r e b u.

Na telegrafsko naredjenje od 28.o.m.Pov.II.br.2640./36, kojim se požuruje udovoljenje naredjenju Pov.II.br.2352 od 14.o.m., izveštava se da naredjenje Pov.II.br.2352 sa datumom 14.o.m. nije ovde primljeno, te se predmeva da se požurka odnosi na naredjenje Pov.II.br.2354 od 14.o.m. u gornjem predmetu. U vezi s time izveštava se da je na potonje citirano naredjenje predložen odavde izveštaj 18.o.m. pod Pov.br.319./36. sa sledećim sadržajem:

"Na gornje naredjenje izveštava se da na ovdašnjem području postoji još formalno pododbora četničkog udruženja osnovan 1932.god. i da isti broji sada po spisku 47 članova.-"

Na čelu pododbora prema sadanjem stanju stvari je potpredsednik Šusak Božo ratar, tajnik je Matijević Juraj poreski ekzekutor, a članovi uprave su Cušić Djuro radnik, Todić Petar puščarski majstor i Vučelić Simo poreski ekzekutor, svi iz Đakova. Sva ova lica su dobrog moralnog i korektnog političkog vladanja i ponašanja.-

Od članova udruženja 37 ih je iz Đakova, a 10 iz drugih okolnih sela. Domaći članovi su svi uglavnom dobrog moralnog i političkog vladanja, dok za članove strance manjkaju podaci o vladanju.-

Organizovanje udruženja proveo je ovde neki Marasović Jozo bivši železni skretničar u Đakovu, koji je kao pretdsednik vodio uglavnom poslove udruženja, iako za to nije bio sposoban, jer je neškolovan i nepismen čovek. Pod njegovom upravom udruženje nije u prošlosti razvijalo onakav rad kakav je trebalo da razvija u smislu društvenih pravila. Čitav rad udruženja sastojao se u primanju i isključivanju članova i u kojekakvim intervencijama pretdsednika i članova udruženja kod vlasti za one članove koji su odgovarali za kažnjiva dela. Ovakvih lica bilo je ranije više u udruženju, jer se kod primanja članova nije pazilo na moralne kvalifikacije. Kasnije je bila izvršena revizija članova i ovački ljudi su bili uglavnom uklonjeni iz udruženja. Isto tako su kasnije prestale intervencije pretdsednika i članova udruženja kod pojedinih vlasti.-

Navedeni rad udruženja izazvao je nepoverenje drugih građana prema samom udruženju i njegovim članovima. To nepoverenje se pojačalo posle sukoba i trzavica do kojih je došlo među članovima nakon osvećenja društvene zastave početkom mjeseca oktobra 1934.godine i to radi nekih navodnih pronestrašnosti društvenog novca od strane blagajnika udruženja. Ovi sukobi i trzavice doveli su do toga da je postepeno rad udruženja jenjavao dok nije došlo do potpunog obustavljanja rada i delovanja u mjesecu avgustu 1935.godine tako da udruženje od tada još samo formalno postoji. Društvena uprava, izabrana zadnji put 1934.godine ne stara se uopšte za udruženje, a članovi udruženja ne vrše nikakve dužnosti prema udruženju. Prema tome iskazani broj članova 47 ne može se smatrati stvarnim, jer je nesumnjivo u sečem mjeru odvajano od vlasti i odvajaju više članovima udruženja.-"

S obzirom na izloženo stanje stvari, smatram da bi bilo najpo-desnije da uprava udruženja izvrši i formalnu likvidaciju ovdašnjeg podobora u sporazumu sa glavnim odborom udruženja u Beogradu.-

Moli se ovaj izveštaj primiti na znanje.-"

Pretstojnik grada policije,

166

